

T.C.
DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI

VERGİ POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
BURAK SABAN

İstanbul, 2025

T.C.
DOĞUŞ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ VE FİNANS ANABİLİM DALI

VERGİ POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
BURAK SABAN
202191024014
0009-0001-6354-4393

Danışman
Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL

İstanbul, 2025

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “VERGİ POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Burak SABAN

15.01.2025

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Doküman No	FR.1.26
Yürürlük Tarihi	1.11.2017
Revizyon Tarihi	4.12.2020
Revizyon No	2
Sayfa	1 / 1

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Tarih : 06/02/2025

Anabilim/Anasanat Dalı

: ..... FİNANSAL İKTİSAT .....

Öğrencinin Adı Soyadı

: ..... BLIRAK SABAN .....

Öğrenci No

: ..... 202191024014 .....

Tez Danışmanının Adı Soyadı

: ..... PROF.DR. HALİT TARGAN LİNAL .....

İkinci Tez Danışmanının Adı Soyadı

: ..... VERGİ POLİTİKALARININ GELİR .....

Tezin Başlığı

: ..... DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ .....

Doğuş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin 32.Maddesi uyarınca yapılan değerlendirmeler sonunda;

☒ tezin kabul edilmesine

☐ tezde düzeltme verilmesine

☐ tezin reddedilmesine

oy birliği / oy çokluğu ile karar verilmiştir. Gereği için arz olunur.

Danışman Üye

Üye

Üye

Üye

Üye

Anabilim/Anasanat Dalı Başkanı Onayı:

Doğuş Üniversitesi ("Üniversite") olarak kişisel verilerinizin güvenliği hakkında azami hassasiyet göstermekteyiz. Üniversite olarak, Üniversite ile ilişkili tüm şaşılam alt her türlü kişisel verinin 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ("KVKK")'na uygun olarak işlenmesine ve gizliliğinin sağlanmasına büyük önem vermekteyiz. Anayasa m.20/3 ile tanıyan "kişisel verilerinizin korunmasını isteme" hakkınızın bilincinde olarak, KVKK K. kapsamında tanımlı "Veri Sorumlusu" sıfatıyla, kişisel verilerinizi mevzuata uygun şekilde işlemekteyiz. Daha geniş açıklama için Doğuş Üniversitesi <https://www.dogus.edu.tr/hakkimizda/kisisel-verilerin-korunmasi>

As Doğuş University ("University"), we show maximum sensitivity about the security of your personal data. As a university, we attach great importance to the processing and confidentiality of all personal data of all individuals associated with the University in accordance with the Law No. 6698 on Protection of Personal Data ("KVKK"). Being aware of your right to "ask for the protection of your personal data" recognized by the constitution article 20/3, as "Data Controller" defined within the scope of KVKK, we process your personal data in accordance with the legislation. For a broader explanation you can visit <https://www.dogus.edu.tr/hakkimizda/kisisel-verilerin-korunmasi>

hakkımızda: about us kişisel-verilerin-korunmasi: protection of personal data

(Form No: FR-001, Revizyon Tarihi:30.09.2016, Revizyon No:00)

Adı ve Soyadı : Burak SABAN
Danışmanı : Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Tezi – 06.02.2025
Alanı : İşletme
Anahtar Kelimeler : Vergi, vergi politikaları, gelir dağılımı

ÖZET

VERGİ POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bu çalışmanın temel amacı, vergi politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği ve insan gelişimi üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Gelir dağılımını temsil eden GINI katsayısı ve insan gelişimini gösteren HDI değişkenleri kullanılarak, farklı vergi türlerinin bu iki temel ekonomik ve sosyal gösterge üzerindeki etkisi incelenmiştir. Veri seti 2000-2023 dönemi yıllık verilerden oluşmaktadır. Veriler 2010 baz yılı kapsamında TL cinsinden olan veriler GDP deflatörü ile deflate edilmiştir. Verilerin logaritması alınmıştır. Çalışmanın sonuçları, gelir dağılımını etkileyen önemli unsurlardan biri olarak gelir vergisinin ve mülkiyet vergisinin öne çıktığını göstermiştir. Gelir vergisi, özellikle 2. ve 3. gecikmede GINI katsayısı üzerinde anlamlı bir etki göstermiştir. Bu durum, gelir vergisinin gelir eşitsizliğini azaltıcı bir mekanizmaya sahip olduğunu ve bu etkinin belirli bir zaman gecikmesiyle ortaya çıktığını işaret etmektedir. Benzer şekilde, mülkiyet vergisinin de GINI katsayısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Mülkiyet vergisi, genellikle servet sahiplerinden elde edilen bir gelir türü olduğu için, bu verginin gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi daha doğrudan bir şekilde gözlemlenmiştir. Çalışmada, insan gelişimini temsil eden HDI üzerindeki etkiler incelendiğinde, gelir vergisinin yine önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Gelir vergisi, 3. gecikmede HDI üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmuş ve bu durum, gelir vergisinin insan gelişimi üzerindeki etkisinin zaman içerisinde ortaya çıktığını göstermiştir.

Name and Surname : Burak SABAN
Supervisor : Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL
Degree and Date : Master's Thesis -20.02.2025
Major : Business
Key Words : Tax, tax policies, income distribution

ABSTRACT

THE EFFECT OF TAX POLICIES ON INCOME DISTRIBUTION

The main purpose of this study is to analyze the effects of tax policies on income distribution inequality and human development. Using the GINI coefficient representing income distribution and the HDI variables indicating human development, the effects of different tax types on these two basic economic and social indicators were examined. The data set consists of annual data for the period 2000-2023. The data in TL within the scope of the 2010 base year were deflated with the GDP deflator. The logarithm of the data was taken. The results of the study showed that income tax and property tax stand out as important factors affecting income distribution. Incometax had a significant effect on the GINI coefficient, especially in the 2nd and 3rd lags. This indicates that income tax has a mechanism to reduce income inequality and that this effect occurs with a certain time lag. Similarly, property tax was found to have a significant effect on the GINI coefficient. Since property tax is a type of income generally obtained from wealthy individuals, the income inequality reducing effect of this tax was observed more directly. When the effects on HDI representing human development were examined in the study, it was seen that income tax was again an important factor. Income tax had a significant effect on HDI at the 3rd lag, indicating that the effect of income tax on human development emerged over time.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ iii

KISALTMALAR.....iv

GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM VERGİ VE VERGİ POLİTİKALARI

1.1. Vergi Kavramı.....	3
1.2. Verginin Fonksiyonları	3
1.3. Vergi Kavramı ve Türk Vergi Sisteminde Vergilerin Sınıflandırılması.....	6
1.3.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	8
1.3.2. Servet Üzerinden Alınan Vergiler	9
1.3.3. Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergiler	11
1.4. Vergi Politikaları, Amaçları, Etkileyen Faktörler ve Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler	16
1.4.1. Vergi Politikası	16
1.4.2. Vergi Politikası Amaçları	20
1.4.2.1. Fiskal Amaç	21
1.4.2.2. Ekstra Fiskal Amaç	22
1.4.3. Vergi Politikalarını Etkileyen Faktörler.....	24
1.4.4. Vergi Politikası Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler	33

İKİNCİ BÖLÜM GELİR DAĞILIMI

2.1. Gelir Dağılımı Kavramı	37
2.2. Gelir Dağılımı ve İktisadi Önemi	39
2.2.1. Klasik İktisatta Gelir Dağılımı	40
2.2.2. Marksist İktisatta Gelir Dağılımı	43
2.2.3. Neoklasik İktisatta Gelir Dağılımı	44
2.2.4. Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı	46
2.2.5. Neo Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı	48
2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliği.....	49

2.4. Gelir Dağılımı Türleri	51
2.4.1. Kişisel Gelir Dağılımı.....	51
2.4.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	53
2.4.3. Sektörel Gelir Dağılımı	54
2.4.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	55
2.5. Gelir Dağılımını Belirleyici Unsurlar	56
2.5.1. Emek Dağılımı	56
2.5.2. Ticaretin Serbestleştirilmesi.....	57
2.5.3. Ekonomik Büyüme.....	58
2.5.4. Küreselleşme	59
2.5.5. Kurumsal Kalite	60
2.5.6. Kayıt Dışı Ekonomi.....	61
2.5.7. Kamu Harcamaları	62
2.6. Vergi Politikaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi.....	63
2.6.1. Kişisel Gelir Vergisi ve Gelir Dağılımı İlişkisi	65
2.6.2. Kurumlar Vergisi ve Gelir Dağılımı İlişkisi.....	66
2.6.3. Servet Vergileri ve Gelir Dağılımı İlişkisi	68
2.6.4. Harcama Vergileri ve Gelir Dağılımı İlişkisi	69
2.7. İlgili Araştırmalar	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN TÜRKİYE İÇİN TEST EDİLMESİ

3.1. Araştırmanın Hipotezleri	77
3.2. Veri Seti	77
3.3. Metodoloji	78
3.3.1. Birim Kök Testi.....	79
3.3.2. Granger Nedensellik Testi	80
3.4. Bulgular	80
SONUÇ	85
KAYNAKÇA	88

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Birim Kök Testi Sonuçları	77
Tablo 2. GINI Katsayısı Üzerindeki Etki Granger Nedensellik Testi Sonuçları	78
Tablo 3. HDI Üzerindeki Etki Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	80

KISALTMALAR

BSMV:	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
Çev.:	Çeviren
Ed.	Editör
Eds.	Editors
GSYİH:	Gayri Safı Yurtiçi Hasıla
HDI:	Human Development Index
İBBS:	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
KDV:	Katma Değer Vergisi
KİT:	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KVK:	Kurumlar Vergisi Kanunu
m.:	Madde
MTV:	Motorlu Taşıtlar Vergisi
OECD:	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
ÖTV:	Özel Tüketim Vergisi
s.:	Sayfa numarası
SBF:	Sosyal Bilimler Fakültesi
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
vd.:	ve diğerleri

GİRİŞ

Gelir dağılımı eşitsizliği ve insan gelişimi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın temel unsurlarından biridir. Adil bir gelir dağılımı, toplumsal refahın artması ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir olması açısından kritik öneme sahiptir. Aynı şekilde, insan gelişimi göstergeleri, bir ülkenin kalkınma düzeyini ve bireylerin yaşam kalitesini yansıtan önemli ölçütler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, gelir eşitsizliğini azaltmak ve insan gelişimini artırmak, ülkelerin uzun vadeli kalkınma politikalarının temel hedeflerinden biri olmalıdır.

Vergi politikaları, bu hedeflere ulaşmada önemli bir araçtır. Vergiler, sadece devletin gelir kaynaklarını oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda gelir dağılımını düzenlemek, servet eşitsizliğini azaltmak ve sosyal refahı artırmak için de kullanılabilir. Doğrudan vergiler (gelir ve mülkiyet vergileri gibi) genellikle daha yüksek gelir gruplarını hedef alarak gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olurken, dolaylı vergiler (mal ve hizmet vergileri, katma değer vergisi gibi) genellikle tüketim üzerinden alındığı için düşük gelir gruplarını orantısız bir şekilde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, vergi politikalarının tasarımı, gelir dağılımı eşitsizliği ve insan gelişimi üzerindeki etkilerinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, vergi politikalarının gelir dağılımı ve insan gelişimi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, farklı vergi türlerinin gelir dağılımını temsil eden GINI katsayısı ve insan gelişimini temsil eden HDI (Human Development Index, İnsani Gelişme Endeksi) üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Bu kapsamda, gelir vergisi, kurumlar vergisi, mülkiyet vergisi, mal ve hizmet vergileri, katma değer vergisi ve toplam vergi gelirleri gibi temel vergi türleri bağımsız değişkenler olarak ele alınmıştır. Analizlerde Granger nedensellik testleri ve birim kök analizleri gibi ekonometrik yöntemler kullanılarak, vergi politikalarının bu iki temel ekonomik gösterge üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Çalışma, özellikle gelir vergisi ve mülkiyet vergisi gibi doğrudan vergilerin, gelir eşitsizliğini azaltmada ve insan gelişimini artırmada önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, dolaylı vergilerin genellikle bu hedeflere ulaşmada sınırlı bir etkisi olduğu bulgulanmıştır. Çalışmanın bulguları, politika yapıcılara vergi sistemlerinin yeniden tasarımı ve uygulaması konusunda yol gösterici öneriler sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

VERGİ VE VERGİ POLİTİKALARI

1.1. Vergi Kavramı

Vergi, devletin kamu harcamalarını finanse etmek amacıyla egemenlik yetkisini kullanarak kişi ve kurumlardan zorunlu ve karşılıksız şekilde tahsil ettiği ekonomik değerlerdir (Eker ve Bülbül, 2016, s. 43). Başka bir ifadeyle vergi, kamu otoriteleri tarafından bireylerden veya tüzel kişilerden alınan ve herhangi bir doğrudan hizmet karşılığı bulunmayan mali yükümlülükleri kapsamaktadır (Nadaroğlu, 1996, s. 234). Vergi, bireylerin mali kapasiteleri doğrultusunda kamu giderlerini finanse etmek için ödemekle yükümlü oldukları bir değer olarak tanımlanmaktadır. Toplum içinde yaşamının bir gereği olarak vatandaşların vergi ödemeleri zorunlu hale gelmektedir. Bu vergiler farklı türlerde ve kapsamda toplanmaktadır. Vergilerin toplanma süreçlerinde ise üç temel amaç öne çıkmaktadır (Erdem, Şenyüz ve Tatlıoğlu, 2020, s. 132).

Vergi, devletlerin ortaya çıkışı kadar eski bir geçmişe sahip olup, ekonomik, toplumsal ve siyasal değişimlerin etkisiyle tarih boyunca dönüşüm geçirmiştir. İlkçağlarda Çin, Mısır ve Babil gibi mutlak monarşi ile yönetilen toplumlarda, vergi daha çok savaş giderlerini ve saray masraflarını karşılamak için kullanılmıştır. Bu dönemde devletin gelir kaynakları, hükümdara sunulan armağanlar, hükümdarın topraklarından elde edilen kazançlar ve savaş ganimetlerinden oluşmaktaydı. Ancak, bu gelirler zamanla devletin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmış, bu durumda borçlanmaya başvurulmuştur. Borçların ödenemez hale gelmesiyle birlikte vergilendirme daha yaygın ve düzenli bir hale gelmiş, böylece verginin önemi giderek artmıştır (Erdem vd., 2020, s. 116).

1.2. Verginin Fonksiyonları

Devlet, toplumun ihtiyaçlarını karşılayarak varlığını sürdürebilmek ve anayasa ile belirlenen görevlerini yerine getirebilmek için çeşitli yükümlülükler üstlenmektedir. Bu yükümlülükler, dönemsel olarak siyasi, sosyal ve ekonomik

koşullara bağlı bir şekilde değişim ve gelişim göstermektedir. Adalet, güvenlik, ulaşım, eğitim, sağlık ve diplomasi gibi temel hizmetler, devletin klasik görevleri arasında yer almakta ve bu hizmetlerin yerine getirilebilmesi için gerekli finansman büyük ölçüde vergi gelirlerinden sağlanmaktadır. Vergi, bu açıdan bakıldığında, devletin mali kaynaklarının temelini oluşturmakta ve kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliği için hayati bir işlev görmektedir. Vergi, yalnızca devletin gelir elde etmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumun ihtiyaçlarına ve dönemsel değer yargılarına göre farklı anlamlar kazanarak çeşitli işlevler üstlenmiştir. Bu durum, vergilerin yalnızca mali bir araç olmanın ötesine geçerek ekonomik ve sosyal süreçleri etkileyen çok yönlü bir mekanizmaya dönüşmesine neden olmuştur (Saraç, 2015, s. 21).

Verginin mali fonksiyonu, toplumun ortak ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla bireyler için sunulması gereken kamuya ait mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamayı ifade etmektedir. Bu fonksiyon, kamu harcamalarının karşılanabilmesi için gerekli mali kaynakları temin ederek devletin temel görevlerini yerine getirmesine olanak tanımaktadır. Adalet, eğitim, sağlık, güvenlik gibi kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliği, vergi gelirleri sayesinde mümkün olmakta ve devletin topluma yönelik sorumluluklarını yerine getirebilmesi mali fonksiyonun etkinliği ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla, verginin mali boyutu, devletin ekonomik gücünün temel yapı taşı oluşturmaktadır (Lindsay, 2019, s. 166).

Klasik İktisat Okulu, verginin temel amacının yalnızca devlete gelir sağlamak olduğunu savunmuş ve bu doğrultuda verginin ekonomik ve sosyal hayata müdahale etmemesi gerektiği görüşünü benimsemiştir. Bu çerçevede, klasik maliyeciler, vergilerin devletin kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla toplandığını, bunun dışında herhangi bir ekonomik veya sosyal amaca yönelik kullanılmaması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Vergi sisteminin tarafsız olması gerektiğini savunan klasik iktisatçılar, verginin bireyler ve işletmeler üzerinde teşvik edici veya caydırıcı bir etki yaratmaması gerektiğini düşünmüşlerdir. Onlara göre, vergiler, piyasadaki fiyat mekanizmasına ve üretim-tüketim dengesine müdahale etmeden, yalnızca devletin zorunlu harcamalarını karşılayacak düzeyde belirlenmeli ve herhangi bir ekonomik yönlendirme aracı olarak kullanılmamalıdır. Bu anlayış, piyasa mekanizmasının serbestçe işlemesi gerektiği fikrine dayanmakta olup, devletin ekonomik hayata

asgari düzeyde müdahale etmesi gerektiğini savunan laissez-faire (bırakınız yapsınlar) ilkesine de uygunluk göstermektedir. Tarafsızlık ilkesine göre, bir vergi sistemi bireylerin ekonomik tercihlerini etkilememeli, piyasa ekonomisinin doğal işleyişine zarar vermemeli ve vergi öncesi ile sonrası refah dağılımını değiştirmemelidir. Verginin tarafsız bir yapıya sahip olabilmesi için ise belirli koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu koşullar arasında vergi oranlarının düşük ve düz bir yapıda olması, geniş bir vergi tabanına sahip olunması ve vergilerin müdahaleci özelliklerden arındırılması yer almaktadır. Bu yaklaşıma göre, vergi uygulamalarının ekonomik kararlara yön vermemesi ve piyasa mekanizmasını bozmaması temel bir ilke olarak kabul edilmektedir (Erdem vd., 2020, s. 132).

Verginin yalnızca gelir elde etme amacıyla değil, aynı zamanda ekonomik büyüme ve istikrarın sağlanması gibi temel ekonomik hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanılması, verginin ekonomik fonksiyonunu oluşturmaktadır (Kalenderoğlu, 2016, s. 130). Bu bağlamda, devlet, gelir sağlayıcı mali fonksiyonun ötesine geçerek, ekonomik hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla vergi politikalarından yararlanmaktadır. Ekonomide meydana gelen daralma ve genişleme gibi konjonktürel dalgalanmaların düzenlenmesinde vergi önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Devlet, ekonomik daralma dönemlerinde vergi oranlarını düşürerek bireylerin harcanabilir gelirini artırmayı ve böylece tüketim talebini canlandırarak ekonomik faaliyetleri hareketlendirmeyi hedeflemektedir. Öte yandan, ekonominin genişleme ve aşırı ısınma dönemlerinde ise, vergi oranlarını artırarak talebi düşürmeyi ve enflasyonist baskıları hafifletmeyi amaçlamaktadır. Bu süreç, verginin ekonomik istikrarın sağlanmasındaki rolünü açıkça ortaya koymaktadır (Kirmanoğlu, 2009, s. 259).

Verginin sosyal fonksiyonu, gelir dağılımında adaleti sağlamak amacıyla verginin bir araç olarak kullanılmasını ifade etmektedir. Toplumda bir kesimin yüksek refah ve zenginlik içinde yaşarken, diğer bir kesimin temel ihtiyaçlarını karşılamada dahi zorluk yaşadığı gerçeği, gelir ve servet eşitsizliklerini önlemeye yönelik politikaları zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda devlet, gelir adaletini sağlamak amacıyla çeşitli vergi düzenlemeleri yapmaktadır. Örneğin, miras ve veraset vergilerinin uygulanması, artan oranlı vergi sisteminin benimsenmesi ve temel tüketim malzemelerinin vergiden muaf tutulması gibi politikalar, gelir

dağılımında denge sağlamayı hedeflemektedir. Bu tür uygulamalar, ekonomik kaynakların daha adil bir şekilde dağıtılmasına katkıda bulunarak toplumsal refahı artırmaktadır (Lindsay, 2019, s. 166).

1.3. Vergi Kavramı ve Türk Vergi Sisteminde Vergilerin Sınıflandırılması

Modern demokrasilerde vergiler, kamu gelirlerinin en önemli ve vazgeçilmez kaynaklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Vergiler, farklı kriterlere göre çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Ekonomik faaliyetler açısından vergiler, dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Genel sınıflandırmada ise verginin kaynağı dikkate alınarak gelir, servet ve harcamalar şeklinde bir ayrım yapılmaktadır (Tabar, 2023, s. 68). Diğer yandan, objektif ve subjektif vergi sınıflandırmasında mükelleflerin bireysel durumları esas alınmaktadır. Eğer bir vergi uygulamasında mükellefin kişisel ve ailevi durumu göz önüne alınmıyorsa, bu vergi objektif olarak kabul edilmektedir. Buna karşın, subjektif vergilendirme, mükellefin ödeme gücünü temel alır ve kişisel ya da ailevi durumlardan kaynaklı belirli indirimlerin matrah üzerinden düşülmesine olanak tanımaktadır. Verginin tarife sistemine göre ise spesifik ve advalorem vergilerden söz edilebilir. Advalorem vergilendirmede, vergi matrahı genellikle vergi konusunun piyasa fiyatına dayanmaktadır. Buna karşılık, spesifik vergilendirme, sayısal ölçüleri esas alır; örneğin sayı, hacim veya uzunluk gibi birimler matrah olarak belirlenmektedir. Ayrıca, vergiler oranlarına göre de sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda, vergiler artan oranlı, azalan oranlı ve sabit oranlı olmak üzere üç temel gruba ayrılmaktadır. Bu farklı sınıflandırma yöntemleri, vergi sisteminin karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü ortaya koymaktadır (Uygun,2023, s. 23).

Gelir ve servet üzerinden alınan vergiler, doğrudan bireylerin veya kurumların kazanç ve mal varlıklarına yönelik olduğu için dolaysız vergiler olarak adlandırılmaktadır. Buna karşılık, tüketim üzerinden alınan ve mal ya da hizmetlerin alım-satımı sırasında uygulanan vergiler, bireylerin gelir düzeyine doğrudan bakılmaksızın tahsil edildiğinden dolayı vergiler kategorisine girmektedir. Vergi sistemlerinin bu iki temel yapısı, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyine ve vergi toplama kapasitelerine bağlı olarak farklı oranlarda şekillenmektedir. Gelişmiş

lkelerde, toplam vergi gelirleri içinde dolaysız vergilerin payı genellikle daha yüksek düzeydedir. Bunun temel nedenlerinden biri, bu ülkelerde vergi sistemlerinin bireylerin gelir düzeyine göre adaletli bir Şekilde tasarlanmış olması ve servet sahiplerinden daha fazla vergi alınarak gelir dağılımında eşitliğin sağlanmaya çalışılmasıdır. Ayrıca, gelişmiş ülkeler, kayıt dışı ekonominin düşük olması ve etkin bir vergi toplama altyapısına sahip olmaları nedeniyle dolaysız vergileri daha etkili bir Şekilde tahsil edebilmektedir. Bu durum, dolaysız vergilerin, kamu gelirlerinin sürdürülebilirliğine ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasına daha büyük katkı sağlamasını mümkün kılmaktadır. Bu durum, sadece vergi sistemlerinin teknik yapısından değil, aynı zamanda ülkelerin ekonomik yapı özelliklerinden de kaynaklanmaktadır (Yalçın, Güneş ve Hotunluoğlu, 2024, s. 36). Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, kayıt dışı ekonominin yaygın olması nedeniyle gelir üzerinden doğrudan vergi tahsilatı zorlaşmakta ve bu nedenle tüketim üzerinden vergi toplama yöntemine ağırlık verilmektedir. Buna karşılık, gelişmiş ülkelerde gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin daha yüksek oranlarda toplanması beklenmektedir. Bu farklılıklar, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak vergi oranlarının ve tahsilat yapılarının çeşitlendiğini göstermektedir. Vergi sistemlerindeki bu yapısal farklar, ekonomilerin genel işleyişine ve kamu gelirlerinin sürdürülebilirliğine doğrudan etki etmektedir (Susam ve Oktayer, 2007, s. 112-113).

Bir diğer vergi sınıflandırması, mükelleflerin kişisel ve ailevi durumlarının dikkate alınıp alınmamasına dayanmaktadır. Eğer mükelleflerin bireysel özellikleri göz önüne alınmıyorsa, bu vergiler objektif vergiler olarak adlandırılmaktadır. Objektif vergilerde, malı tüketen bireyin ödeme gücü, sosyal durumu ya da özel koşulları dikkate alınmamaktadır (Dokuzoğlu, 2022). Gelir düzeyleri, medeni durumlar, ocuk sayıları ya da engellilik gibi bireysel farklılıklar gözetilmeksizin tüm bireylerden eşit koşullarda alınmaktadır. Ancak, bu özelliklerinden ötürü objektif vergiler genellikle adaletsiz bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Buna karşılık, subjektif vergilerde mükelleflerin kişisel ve ailevi durumları önem taşımaktadır. Bu vergi türünde, bireylerin medeni durumları, ocuk sayıları ve bedensel engeller gibi özellikleri göz önünde bulundurularak vergi matrahında indirimler yapılmakta veya özel düzenlemeler uygulanmaktadır. Bu nedenle subjektif vergiler, bireylerin ödeme gücüne uygun Şekilde tasarlandığından, daha adil bir vergi sistemi olarak kabul

edilmektedir. Bu iki yaklaşım, vergi adaletinin sağlanmasında izlenen yöntemlerin farklılıklarını ortaya koymaktadır (Erdem vd.,2020, s. 165-166).

1.3.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Gelir vergisi, bireylerin belirli bir takvim yılı boyunca elde ettikleri kazanç ve gelirlerin net tutarı üzerinden tahsil edilen bir vergi türüdür. Bu vergi, kişisel gelir düzeyine göre farklı oranlarda uygulanabilir ve genellikle kazançların büyüklüğüne bağlı olarak artan oranlı bir yapıya sahiptir. Gelir vergisinin temel amacı, bireylerin ekonomik faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerden kamu hizmetlerinin finansmanı için pay alınmasını sağlamaktır. Aynı zamanda, bu vergi türü sosyal adaleti desteklemek ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu vergi sisteminde, mükelleflerin kişisel ve ailevi durumları göz önünde bulundurulmakta, dolayısıyla bireylerin ödeme gücüne uygun düzenlemeler yapılmaktadır. Gelir vergisi, artan oranlı bir tarife esasına göre uygulanmakta olup, gelir arttıkça uygulanacak vergi oranı da yükselmektedir (Yavan, 2024, s. 97). Ancak bu uygulama, ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Gelir vergisi, dolaysız vergiler arasında yer almakta ve gelir dağılımında adaletin sağlanması açısından en etkili vergi türlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu vergiler genel olarak gelir vergisi ve kurumlar vergisi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gelir vergisi, gerçek kişilerin gelirlerini esas alırken, kurumlar vergisi tüzel kişiliklerin elde ettiği gelirlerin vergilendirilmesine yöneliktir. Dolayısıyla, her iki vergi türü de ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi ve gelirlerin adil bir şekilde vergilendirilmesi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir (Kara ve Hoylu, 2023, s. 2).

Gelir vergisi, gerçek kişilerin bir yıl boyunca elde ettikleri kazanç ve iratların safi tutarı üzerinden alınan, yönetim kolaylığı, yüksek gelir sağlama kapasitesi ve kişiselleştirilebilir yapısıyla vergi adaletini destekleyen, artan oranlı tarifeye dayalı bir vergi türü olarak tanımlanmaktadır. Bu vergi türü, bireylerin gelirlerine odaklandığından, gelir kavramının net bir şekilde açıklanması gerekmektedir. Gelir, parasal bir ölçüt olup, akım değişkeni niteliği taşımakta ve yarattığı değerler üzerinden vergilendirilmektedir. Gelir kavramı, iktisadi ve mali yaklaşımlar doğrultusunda çeşitli teorilerle açıklanmış olup, bu teoriler genel olarak dar ve geniş

anlamda gelir olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Dar anlamda gelir, yalnızca bireylerin belli bir dönem içinde elde ettikleri düzenli kazançları kapsarken, geniş anlamda gelir, bireylerin tüm ekonomik kaynaklardan sağladığı faydaları içermektedir. Bu farklı tanımlar, gelir vergisinin kapsamını ve uygulama alanını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır (Erdem vd.,2020, s. 295).

Kurumlar vergisi, gelir üzerinden alınan ikinci vergi türü olup, esas olarak sermaye şirketlerinin safi gelirlerini vergilendirmek amacıyla uygulanmaktadır. Sermaye şirketlerinin yanı sıra vakıflar, kâr amacı güden dernekler, Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT'ler), kooperatifler ve iş ortaklıkları da kurumlar vergisi mükellefleri arasında yer almaktadır (KVK, m.1). Kurumlar vergisini gelir vergisinden ayıran temel özellik, sabit oranlı bir vergi olmasıdır. Dağıtılmayan kazançlar sabit oranlı vergilendirilirken, dağıtılan kazançlar hem kurumlar vergisine hem de gelir vergisine tabi tutulmaktadır (Bulutoğlu, 1958, s. 200). Kurumlar vergisi, ekonomik faaliyetlerini kurum statüsünde yürüten gerçek ve tüzel kişilerin gelirlerini vergilendiren, dolaysız bir vergi türüdür. Vergi oranı, matraha bağlı olarak değişmeyip düz oranlı olarak uygulanmaktadır. Bu özelliği, kurumlar vergisini yönetim açısından daha sade ve öngörülebilir bir hale getirmektedir. Kurumlar vergisi, ticari faaliyetlerin vergilendirilmesinde önemli bir araç olarak kabul edilmekte ve devletin gelir elde etmesinde önemli bir katkı sağlamaktadır (Kurt, 2022, s. 113).

1.3.2. Servet Üzerinden Alınan Vergiler

Bu vergi türleri, servet ve servet transferi üzerinden alınan vergiler olarak değerlendirilmektedir. Servet üzerinden alınan vergilere örnek olarak emlak vergisi ve motorlu taşıt vergisi gösterilebilir. Bu vergiler, bireylerin sahip oldukları taşınmazlar ve motorlu taşıtlar gibi ekonomik değerlerden tahsil edilmektedir. Diğer yandan, servet transferi üzerinden alınan vergiler arasında ise veraset ve intikal vergileri yer almaktadır. Veraset vergisi, bir kişinin vefatından sonra miras yoluyla devredilen servet üzerinden alınırken, intikal vergisi bağış ya da hediye yoluyla yapılan mal transferlerinde uygulanmaktadır. Bu vergiler hem servet birikimini hem

de servet devrini düzenleyerek, ekonomik denge ve gelir dağılımına katkı sağlamaktadır (Şafak ve Yurtsever, 2015, s. 27).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, veraset ve intikal vergisi, 1926 yılında Osmanlı döneminden kalma harçların yerine, karşılıksız intikallerin vergilendirilmesi amacıyla uygulanmaya başlamıştır. Bu düzenleme ile ilk kez açık bir şekilde verasetin vergilendirilmesine gidilmiştir (Kılıçaslan, 2011, s. 238). Veraset ve intikal vergisi, hem miras yoluyla gerçekleşen servet devirlerini hem de bağış gibi karşılıksız intikalleri kapsamaktadır. Ölen bir kişinin malvarlığının miras ya da vasiyet yoluyla üçüncü kişilere geçişi bu vergi kapsamına girerken, bağış ya da başka herhangi bir ivazsız intikal durumunda da bu vergi türü uygulanmaktadır. Veraset ve intikal vergisi, servet dağılımındaki eşitsizlikleri azaltma ve bireylerin emek harcamadan büyük servetlere sahip olma haklarını sınırlama amacıyla alınmaktadır. Ancak bu vergi, mülkiyet hakkını ve sermaye birikimini kısıtladığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, özellikle bireylerin birikim yapma motivasyonunu zayıflatabileceği ve ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği yönünde yoğunlaşmaktadır. Buna rağmen, veraset ve intikal vergisi, gelir ve servet adaletini sağlamak için kullanılan önemli araçlardan biri olarak kabul edilmektedir (Bağcı, 2020, s. 21).

Emlak vergisi, tarihteki en eski vergi türlerinden biri olup, gerçek veya tüzel kişilerin sahip oldukları bina ve araziler üzerinden alınan bir servet vergisi olarak tanımlanmaktadır. Bu verginin yükümlüsü, bina veya arazi sahibi olan kişilerdir. Verginin matrahı, ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, genellikle taşınmazın değeri esas alınmaktadır. Emlak vergisi, ülke içinde yerel yönetimler tarafından tahsil edilmekte ve yerel idarelerin finansmanını sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Temelde objektif bir vergi niteliği taşıyan emlak vergisi, bazı durumlarda mükellefin bireysel özelliklerini dikkate alarak sübjektif bir karakter kazanabilmektedir. Örneğin, mükellefin ekonomik durumu ya da özel durumları üzerinden yapılan düzenlemeler bu verginin belirli bir esneklik göstermesine olanak tanımaktadır. Bununla birlikte, genel olarak tek oranlı ve tüm yükümlülere aynı şekilde uygulanan bir vergi türüdür. Emlak vergisi, yerel yönetimlerin mali sürdürülebilirliğine katkıda bulunurken, taşınmaz mülkiyetinin vergilendirilmesi yoluyla servet birikimini düzenleme işlevi de üstlenmektedir (Organ ve Çiftçi, 2015, s. 128-129).

Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV), servet üzerinden alınan vergiler kapsamında değerlendirilmektedir. Motorlu bir taşıta sahip olmak, bireyin ödeme gücünün bir göstergesi olarak kabul edildiği için bu vergi, servet vergileri arasında yer almaktadır. Türkiye'de bu vergi ilk olarak 1957 yılında "Hususi Otomobil Vergisi Kanunu" adı altında kara taşıtlarına yönelik olarak uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra 1963 yılında güncellenerek "Motorlu Kara Taşıtları Vergisi Kanunu" adını almış ve kapsamı genişletilmiştir. 1980 yılında yapılan düzenleme ile motorlu deniz ve hava taşıtları da bu kapsam içine dahil edilerek, vergi "Motorlu Taşıtlar Vergisi" olarak yeniden yapılandırılmıştır. Bu vergiyi doğuran olay, taşıtın ilgili sicile kayıt ve tescil edilmesiyle başlamakta, sicildeki kaydın silinmesi ile sona ermektedir. Vergi tarifesi, taşıtın yaşı, türü, kullanım amacı, oturma kapasitesi ve motor silindir hacmi gibi çeşitli kriterlere göre belirlenmektedir. MTV, hem bireylerin taşıt sahipliği üzerinden ödeme gücüne dayalı olarak gelir elde edilmesini sağlamak hem de taşıtların kullanımını düzenleyerek ekonomik ve çevresel etkileri yönetme amacı taşımaktadır (Sugözü, Yıldırımve Aydın, 2014, s. 117-118).

1.3.3. Mal ve Hizmetler Üzerinden Alınan Vergiler

Mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler, bireylerin yaptıkları harcamalar sırasında satın aldıkları ürün ve hizmetlerin fiyatlarına dahil edilerek tahsil edilen dolaylı vergilerdir. Bu vergiler, üretim ve tüketim süreçlerine konu olan tüm mal ve hizmetler üzerinden uygulanmakta ve harcamalar üzerinden alınan vergiler ya da muamele vergileri olarak da adlandırılmaktadır. Söz konusu vergiler, genel gider vergileri ve özel gider vergileri olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Genel gider vergileri, bir ülke içerisindeki tüm mal ve hizmet tüketimini kapsamakta ve en gelişmiş uygulama örneği olarak Katma Değer Vergisi (KDV) gösterilmektedir. Özel gider vergileri ise kanunlarla belirlenmiş belirli mal ve hizmetler üzerinden alınmakta olup, alkollü içecekler, akaryakıt, sigara gibi sınırlı ürünleri kapsamaktadır. Ayrıca, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, damga vergisi ve harçlar da bu grup içerisinde yer almaktadır. Mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler, genellikle gelir dağılımında adaletsizlik yaratan bir yapı sergilemektedir. Bunun temel nedeni, bu vergilerin genellikle zorunlu tüketim mallarına uygulanması ve düşük gelirli bireyler

üzerinde daha ağır bir yük oluşturmaktadır. Ancak, mali anestezi etkisiyle bireyler tarafından doğrudan hissedilmemesi ve tahsilatının kolay olması, bu vergilerin politika yapıcılar tarafından sıklıkla tercih edilmesini sağlamaktadır. Vergiyi doğuran olay, bireylerin harcama yapmasıyla ortaya çıkmakta, vergi tahsilatı ise ürünün tüketimi sırasında gerçekleşmektedir. Bu nedenle, gıda, giyim ve enerji gibi temel ihtiyaç malzemeleri üzerinden alınan dolaylı vergiler, bu vergi türünün en yaygın uygulama alanlarını oluşturmaktadır (Samur, 2018, s. 12).

KDV, Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinde yaygın olarak uygulanan, üretim sürecinin her aşamasında meydana gelen katma değer üzerinden tahsil edilen bir vergi türüdür. Bu vergi, üretim zincirine dahil olan tüm aktörlerden tahsil edilmekte olup, devlet için önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır (Arısoy ve Ünlükaplan, 2011, s. 95). KDV, vergi ve kar yükünün zincirleme şekilde artmasına neden olmaksızın, üretimden tüketime kadar olan süreçte hem satıcılar hem de alıcılar arasında devlete gelir sağlayan bir yapı sunmaktadır. Bu özelliğiyle, ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri genellikle olumlu değerlendirilmektedir.

Devlet açısından KDV, kamu gelirlerinin artırılmasında etkili bir araç olarak kabul edilirken, nihai tüketiciler açısından ek maliyetler doğurduğu için eleştirilmektedir. Tüketiciler, satın aldıkları mal ve hizmetlerin fiyatlarına dahil edilen KDV'yi ödediklerinden, bu vergi onların harcamalarını doğrudan etkilemektedir. İşletmeler için ise KDV'nin sağladığı bir avantaj, girdilere ödenen vergilerin hesaplanan vergiden düşülmesi yoluyla çifte vergilendirmenin önlenmesidir. Bu mekanizma, işletmelerin maliyetlerini kontrol altına almasına ve ekonomik süreçlerin daha etkin işlemesine katkı sağlamaktadır. KDV'nin bu nitelikleri, modern vergi sistemlerinde önemli bir yer tutmasını mümkün kılmaktadır (Saraçoğlu ve Ejder, 2002, s. 61).

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), ekonomik süreçte üretim ve dağıtım aşamalarında ya da yalnızca bu aşamalardan birinde belirlenen mal ve hizmetler üzerinden alınan bir vergi türüdür. Bu vergi, kapsamına giren mal ve hizmetlerin sınırlı olması nedeniyle genel tüketim vergilerinden ayrılmaktadır. ÖTV, genellikle KDV gibi geniş tabanlı bir vergi değildir ve belirli mal ve hizmet gruplarını hedef alır. Genel tüketim vergileri, üretim ve gelir dağılımına zarar vermeksizin vergi

toplanmasını sağlarken, özel tüketim vergileri sosyal faydası sınırlı ya da zararlı olduğu düşünölen ürünler üzerinden tahsil edilmektedir. Türkiye’de 2002 yılında uygulanmaya başlanan ÖTV, ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, genellikle dört ana kategoriye ayrılmaktadır. Birinci kategoride, alışkanlık yapıcı veya bağımlılık yaratıcı ürünler, örneğın sigara, alkol, çay ve kahve gibi maddeler yer almaktadır. İkinci kategori, yaygın şekilde kullanılan ürünleri kapsamakta olup, benzin, doğal gaz, çimento, demir ve cam gibi maddeleri içermektedir. Üçüncü kategori ise lüks tüketim mallarını içermekte ve kürk, mücevher, motorlu taşıtlar ile elektronik cihazlar gibi ürünleri kapsamaktadır. Son olarak, belirli hizmetlerden sağlanan özel faydanın karşılanması amacıyla alınan vergiler, ruhsat harçları gibi ödemeleri içermektedir. Özel tüketim vergisi, sosyal ve ekonomik politikalara yön vermek amacıyla kullanılan bir araç olarak öne çıkmakta, zararlı tüketim alışkanlıklarını sınırlandırmak ve lüks tüketimi vergilendirmek gibi hedeflerle uygulanmaktadır. Bu yönüyle ÖTV, kamu gelirlerini artırırken aynı zamanda belirli tüketim alışkanlıklarını düzenlemeyi amaçlayan bir yapıya sahiptir (Taylar, 2010, s. 440-441).

Damga Vergisi, bireyler ve topluluklar arasında ya da bireylerle devlet arasında gerçekleştirilen hukuki işlemler sonucunda düzenlenen ve bir durumu ispat etme niteliğine sahip belgeler üzerinden alınan bir vergi türüdür. Hukuki işlemleri belgeleyen her türlü evrak, bu verginin temel kaynağını oluşturmaktadır. Vergi kategorisinde yer almakla birlikte, kamu maliyesi açısından resim niteliğı taşımaktadır. Bunun nedeni, bu verginin hak ve yükümlölükleri belgelendirme karşılığında kamu gelinine katkı sağlama amacıyla toplanmasıdır. Damga Vergisi, gayri şahsi ve objektif bir vergi olarak sınıflandırılmaktadır. Bu, mükelleflerin kişisel durumlarına bakılmaksızın, belge düzenlenmesiyle birlikte otomatik olarak vergilendirilme sürecinin başlaması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, Damga Vergisi, bireylerin ekonomik ya da sosyal durumlarından bağımsız bir şekilde, belirli hukuki işlemlerden doğan yükümlölüklerin yerine getirilmesine yönelik bir kamu geliri kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Hukuki işlemlerin resmi bir şekilde belgelendirilmesi ve ispat edilmesine olanak tanıyan bu vergi türü, devletin düzenleyici rolünü destekleyen bir yapıya sahiptir (Furtun, 2017, s. 92).

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV), 6802 sayılı Gider Vergisi Kanunu'nun 28. maddesi kapsamında düzenlenen bir vergi türüdür. Bu madde, bankalar ve sigorta şirketlerinin gerçekleştirdiği işlemleri kapsamakta olup, bu kurumların elde ettiği her türlü gelir, BSMV tabi tutulmaktadır. Vergi, bu kuruluşların finansal işlemlerinden kaynaklanan kazançlar üzerinden alınmakta ve genellikle kredi işlemleri, sigorta primleri ve diğer finansal hizmetlerden elde edilen gelirleri kapsamaktadır. Bu vergi türü, bankalar ve sigorta şirketlerinin işlemleriyle sınırlı bir uygulama alanına sahip olup, doğrudan bireyleri değil, bu kuruluşların kazançlarını hedeflemektedir. BSMV, finans sektöründeki ekonomik faaliyetlerin vergilendirilmesi açısından önemli bir araç olup, devletin kamu gelirlerini artırmasında ve finansal işlemleri düzenlemesinde etkili bir rol oynamaktadır (Ejder ve Zorkun, 2022, s. 1086).

Özel İletişim Vergisi, kamuoyunda "deprem vergisi" olarak da bilinen bir vergi türüdür. Bu vergi, ilk olarak 1999 Gölcük Depremi sonrasında meydana gelen ekonomik ihtiyaçları karşılamak amacıyla geçici bir düzenleme olarak yürürlüğe girmiştir. Ancak zamanla, kamu gelirlerine olan katkısı ve mali politikaların gereklilikleri doğrultusunda kalıcı bir uygulama haline getirilmiştir. Özel İletişim Vergisi, haberleşme ve iletişim hizmetleri üzerinden tahsil edilmekte olup, telefon görüşmeleri, internet kullanımı ve diğer iletişim hizmetlerini kapsamaktadır. Bu vergi türü, başlangıçta afetin ekonomik etkilerini hafifletmek ve yeniden yapılanma süreçlerine destek sağlamak amacıyla tasarlanmış olsa da günümüzde iletişim sektörünün düzenlenmesinde ve kamu gelirlerinin artırılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu yönüyle, iletişim hizmetlerine dayalı bir gelir kaynağı oluştururken, iletişim teknolojilerinin kullanım maliyetine de doğrudan etki etmektedir (Özden, Balseven ve Çelebi, 2023, s. 85).

Şans Oyunları Vergisi, sonucu tamamen tesadüfe dayalı olan ve yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen şans oyunları ile müşterek bahislerden alınan bir vergi türüdür. Bu oyunlar, yasal mevzuat kapsamında 5602 sayılı Kanun ile tanımlanmış ve vergilendirme süreci düzenlenmiştir. Şans oyunları vergisi, bu tür faaliyetlerden elde edilen gelirler üzerinden tahsil edilmekte olup, genellikle oyun organizatörlerinin kazançları veya katılım bedelleri üzerinden hesaplanmaktadır. Bu vergi, ilgili sektördeki ekonomik faaliyetleri düzenlemek ve

devletin kamu gelirlerine katkı sağlamak amacıyla uygulanmaktadır. Şans oyunları vergisi, aynı zamanda sosyal ve ekonomik politikalara hizmet eden bir araç olarak değerlendirilmekte ve bu tür oyunların kontrol altında tutulmasına katkıda bulunmaktadır. Bu yönüyle, yalnızca gelir sağlama değil, aynı zamanda şans oyunlarının yasal çerçevede düzenlenmesi ve denetlenmesi açısından da önemli bir rol oynamaktadır (Yavuzer ve Peker, 2022, s. 162).

Gümrük Vergisi, ülkeye giren veya çıkan eşyalar üzerinden alınan ithalat ve ihracat vergileri ile benzer yükümlülükleri kapsayan bir vergi türüdür. Bu vergi, ülkeler arası ticaretin düzenlenmesinde önemli bir rol oynar ve 2000 yılında yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu'na dayanarak uygulanmaktadır. Gümrük vergisi, ülkelerin ticaret politikalarına ve ekonomik çıkarlarına uygun olarak belirlenen tarifelere göre hesaplanmaktadır. Vergi hesaplamasında kullanılan gümrük tarifesi, 99 fasıldan oluşan bir cetveldir. Bu cetvelde, yurtdışından getirilebilecek her türlü mal ve eşya, hatta canlı hayvanlar gibi çeşitli kategoriler detaylı bir şekilde listelenmiştir. Gümrük tarifesi, hangi ürünlerden hangi oranda vergi alınacağını belirleyerek, ülke ekonomisinin korunması ve yerel üretimin desteklenmesi gibi hedeflere hizmet etmektedir. Gümrük vergisi, sadece devletin gelir elde etmesine değil, aynı zamanda dış ticaretin kontrol altında tutulmasına ve yerli üreticilerin uluslararası rekabette korunmasına katkı sağlamaktadır (Timur, 2024, s. 665).

İthalde alınan Katma Değer Vergisi (KDV), Katma Değer Vergisi Kanunu'na dayanarak uygulanan bir vergidir. Kanunun 1. maddesi uyarınca, yurt dışından ithal edilen her türlü mal ve hizmet, bu vergiye tabidir. İthal edilen ürünlere KDV uygulanmasının temel amacı, ülke içinde üretilen mal ve hizmetlerin yurt dışından gelen ürünlere karşı rekabet gücünü korumak ve vergi yükü açısından adaletli bir denge sağlamaktır. Bu vergi, ithal edilen malların ve hizmetlerin ekonomik sistemde yerli üretimle aynı vergilendirme şartlarına tabi tutulmasını hedefler. Böylece, yurt dışından gelen ürünlerin haksız bir şekilde fiyat avantajı sağlamasının önüne geçilmekte ve yerli üreticiler desteklenmektedir. Ayrıca, ithalde alınan KDV, yurt içinde tüketilen ithal malların vergilendirilmesini sağlayarak, ülke ekonomisine önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bu yönüyle, ithalat vergilendirmesi hem ekonomik koruma hem de kamu gelirlerini artırma açısından kritik bir rol oynamaktadır (Fırat, 2023, s. 87).

1.4. Vergi Politikaları, Amaçları, Etkileyen Faktörler ve Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler

Araştırmanın bu bölümünde vergi politikaları, amaçları, etkileyen faktörler ve uygulamalarında karşılaşılan problemler incelenmiştir. Vergi politikaları, devletlerin ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşmak amacıyla oluşturdukları vergi sistemleri ve uygulamalarını kapsayan stratejilerdir. Vergi politikalarının temel amacı, kamu harcamalarını finanse etmek, ekonomik istikrarı sağlamak, gelir dağılımını düzenlemek ve ekonomik büyümeyi teşvik etmektir. Ancak, bu politikaların uygulanması sürecinde çeşitli faktörler etkili olmakta ve bazı sorunlarla karşılaşmaktadır.

1.4.1. Vergi Politikası

Devlet, kamu hizmetlerini yerine getirebilmek için ihtiyaç duyduğu gelirleri farklı yollarla temin etmektedir. Bu gelirler arasında en önemli yeri vergiler tutmaktadır. Geçmişte aynı olarak, yani mal ve hizmetlerle ödenen vergiler, günümüzde tamamen nakdi şekilde tahsil edilmektedir. Devletin egemenlik gücüne dayanarak, yasal bir zeminde ve zorunlu bir şekilde tahsil ettiği vergiler, kamu gelirleri arasında merkezi bir rol üstlenmektedir (Gülşen, 2022, s. 90).

Modern devletlerin mali sistemlerinde, vergiler en temel finansman kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Ancak, ülkelerin mali sistemlerinin yapısı, siyasi ve ekonomik koşullara bağlı olarak farklılık gösterdiği için, vergi gelirlerinin toplam kamu gelirleri içindeki payı da ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Vergilerin temel amacı, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak olsa da maliye biliminin odak noktalarından biri haline gelmiştir. Vergilere yönelik bu ilginin temelinde, tarih boyunca vergilendirmenin niteliği, amaçları ve işlevlerinde görülen hızlı değişimler bulunmaktadır. Vergi, ekonomik ve siyasi konjonktüre bağlı olarak politika aracı olarak kullanılabilen, ekonomik kararları yönlendirme gücüne sahip ancak tanımı kesin sınırlarla yapılamayan bir araçtır. Bu özellikleri, verginin ekonomi politikaları içerisindeki yerini her zaman sağlam kılmıştır. Vergi politikaları, yalnızca devletin gelirlerini artırmak amacıyla değil, aynı zamanda ekonomik istikrarı sağlamak, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermek, sosyal adaleti tesis etmek ve toplumsal refah

seviyesini yükseltmek gibi çok yönlü hedeflere ulaşmada önemli bir enstrüman olarak kullanılmaktadır. Bu politikalar, ekonomik büyümeyi teşvik etmek, enflasyonu kontrol altında tutmak, işsizliği azaltmak ve stratejik sektörleri desteklemek gibi makroekonomik dengeleri korumaya yönelik çeşitli düzenlemeleri de içermektedir. Ayrıca, vergi sisteminin adil, etkin ve sürdürülebilir bir yapıya sahip olması, bireyler ve işletmeler üzerindeki mali yükleri dengeli bir şekilde dağıtarak ekonomik karar alma süreçlerini olumlu yönde etkilemekte, böylece hem kamu maliyesinin güçlenmesine hem de ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır(Turhan, 1998, s. 20).

Tarih boyunca farklı işlevler üstlenen vergilerin temel amacı, kamu harcamalarının finansmanını sağlamaktır. Ancak, özellikle Keynesyen ekonomi anlayışının ortaya çıkışıyla birlikte müdahaleci devlet yaklaşımı, vergilere yeni görevler yüklenmesinin yolunu açmıştır. Bu anlayışla birlikte vergiler, yalnızca gelir elde etme aracı olmanın ötesine geçmiş ve ekonomik ile sosyal alanlarda bir politika aracı olarak sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Vergi kavramı gündeme geldiğinde, bununla doğrudan ilişkili olan bir diğer kavram "devlet"tir. Devlet, maliye teorisinde olduğu kadar iktisat teori ve politikalarında da temel tartışma konularından biri olmuştur. Bu tartışmaların merkezinde ise devletin vergi toplama konusundaki meşruiyeti yer almaktadır. Devletin bu konuda alacağı tutum ve yaklaşım, verginin tanımı ve amacına yönelik bakış açısıyla şekillenmektedir (Şahbaz, Koç ve Ceylan, 2022, s. 1368).

Devletin vergilere ilişkin tutumunu belirleyen iki temel yaklaşım bulunmaktadır: Ferdietçi ve kolektif bakış açıları. Bu yaklaşımlar, Sofistik Devlet ve Aristocu Devlet anlayışları çerçevesinde şekillenmiş zıt görüşleri temsil etmektedir. Sofistik Devlet anlayışına göre, devlet "ortak hedefleri gerçekleştirmek için kurulmuş bir menfaat birliği" olarak tanımlanır. Buna karşın Aristocu Devlet anlayışında, devlet "toplumun bireylerinden ayrı, üstün bir varlık olarak, hayatın her alanında en iyiye gerçekleştirmeyi amaçlayan bir yapı" olarak kabul edilir. Her iki yaklaşım, farklı perspektifler sunsa da ortak noktaları, devletin "en iyiye ve en faydalıyı gerçekleştirme" misyonunu üstlenmiş olmasıdır. Devletin kamu hizmetlerini en iyi ve en yararlı şekilde sunması, asli görevlerinden biri olarak görülmektedir. Ancak bu hizmetlerin bir maliyeti bulunmaktadır ve bu maliyetin

karşılanmasının temel yolu vergilerdir. Sofistik Devlet anlayışında, vergi "devletin sunduğu kamu hizmetlerinin bedeli" olarak değerlendirilirken, Aristocu Devlet anlayışında vergi, devletin toplumun üstünde bir otorite olması ve kamu hizmetlerini yürütme yetkisini elinde bulundurması sebebiyle elde ettiği gelir olarak tanımlanmaktadır. Her iki yaklaşım da devletin varlık nedenini ve vergi toplama hakkını açıklamaya çalışmakta, ancak farklı temellere dayanmaktadır. Sonuç olarak, devletin vergiler aracılığıyla kamu hizmetlerini finanse etmesi hem meşruiyetini hem de topluma karşı olan sorumluluğunu yansıtmaktadır (Schmölder, 1976, s. 67-69).

Vergi politikası, devletin ekonomik ve toplumsal hedeflerini gerçekleştirmek için uyguladığı stratejilerin ve düzenlemelerin bütünüdür. Bu politika, hangi tür vergilerin alınacağını, bu vergilerin oranlarını, tahsil edileceği kesimleri ve vergiye tabi olacak gelir veya faaliyet türlerini belirlemeyi içerir. Vergi politikası, sadece kamu gelirlerini artırmayı hedeflemekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik büyümeyi teşvik etmek, gelir dağılımını düzenlemek, sosyal adaleti sağlamak ve kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamak gibi önemli rollere sahiptir. Bu bağlamda, vergi politikaları, doğrudan ve dolaylı vergilerin dengesi, vergi tabanının genişliği ve vergi oranlarının adaletli bir şekilde belirlenmesi gibi unsurlar etrafında şekillenmektedir (Türk, 1999, s. 173).

Vergi politikaları, makroekonomik değişkenler üzerinde doğrudan ve dolaylı yoldan çok yönlü etkiler yaratmaktadır. Bir maliye politikası aracı olarak, bu politikalar hem ekonomik büyümeyi teşvik etmek hem de toplumsal refahı artırmak amacıyla tasarlanmaktadır. Vergi politikaları, üretim faaliyetlerini etkileyerek ekonomik büyüme üzerinde belirgin bir rol oynar. Özellikle işletmelerin maliyet yapısını, yatırım kararlarını ve istihdam olanaklarını doğrudan şekillendiren vergi oranları ve yapıları, ekonomik faaliyetlerin dinamiklerini belirlemektedir. Bunun yanı sıra, vergi politikalarının en önemli işlevlerinden biri, gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır. Vergi sistemleri, üst gelir gruplarından daha fazla vergi alarak düşük gelir gruplarını desteklemeye yönelik yeniden dağıtım mekanizmaları oluşturabilir. Bu süreç, toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına ve sosyal adaletin tesis edilmesine katkıda bulunur. Dolaylı ve dolaysız vergilerin dengesinin sağlanması, ekonomik istikrarın korunması ve kamu gelirlerinin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Dolayısıyla, vergi politikaları, makroekonomik istikrarı desteklemek,

büyüme potansiyelini artırmak ve gelir dağılımındaki adaleti sağlamak için stratejik bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu nedenlerle, genel kamu politikaları içerisinde vergi politikalarının ayrı bir önemi bulunmaktadır. Vergi politikalarının sürekli değişim göstermesi hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sıkça gözlemlenen bir durumdur (Boz ve Dökmen, 2022, s. 390).

Vergi politikalarının hedeflere kolayca adapte edilebilmesi, vergilerin esnek yapısından kaynaklanmaktadır. Vergi oranlarının artırılıp azaltılması ya da vergi matrahlarının genişletilmesi gibi uygulamalar, vergi politikalarına uyarlanabilirlik kazandırmaktadır (Yalçın vd., 2024, s. 36). Devlet, egemenlik gücüne dayanarak, kanunlar çerçevesinde vergilerin türlerinde veya uygulama yöntemlerinde değişiklik yapma yetkisine sahiptir. Ekonomik büyümeyi artırmayı amaçlayan bir devlet, genellikle vergi oranlarını düşürme yönünde politikalar benimsemekte ve bu sayede yatırımları ve tasarrufları teşvik ederek üretim yoluyla büyümeyi desteklemektedir. Öte yandan, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin azaltılmasına yönelik politikalar uygulanırken de vergi politikaları önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu tür durumlarda, vergilemede adaletin sağlanması için artan oranlı vergilendirme, asgari geçim indirimi, muafiyet ve istisna gibi uygulamalardan yararlanılmaktadır. Artan oranlı vergilendirme, gelir düzeyi yüksek olan bireylerin daha yüksek oranlarda vergi ödemesini sağlayarak, ödeme gücü ilkesine dayalı bir sistem oluşturmayı hedefler. Asgari geçim indirimi, özellikle düşük gelirli bireylerin temel yaşam giderlerini karşılamalarını kolaylaştırmak için vergilendirilebilir gelirden belirli bir tutarın düşülmesine olanak tanır. Muafiyet ve istisnalar ise, belirli gelir türlerini veya kesimleri vergiden tamamen veya kısmen muaf tutarak, sosyal ve ekonomik adaletin sağlanmasına katkıda bulunur. Bu uygulamalar, mükelleflerin ödeme gücü dikkate alınarak daha adil, dengeli ve toplumsal refahı destekleyen bir vergi sistemi kurulmasını amaçlamaktadır. Böylece devlet, gelir eşitsizliklerini azaltma ve sosyal adaleti sağlama hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik etkili adımlar atmaktadır (Tabar, 2023, s. 68).

Vergi politikaları, geçmişten günümüze ekonomik büyüme teorileri ve modelleri kapsamında yoğun şekilde tartışılmıştır. Özellikle küresel ekonomik krizler, artan mali açıklar, borçların sürdürülebilirliği ve gelir eşitsizliği gibi sorunların çözümünde, vergi politikaları kilit bir rol oynamıştır. Politika yapıcılar, bu

süreçlerde ortaya çıkan tartışmalar ve küresel ekonomik dinamiklerden etkilenecek vergi politikalarını yeniden şekillendirme yoluna gitmişlerdir. Bu bağlamda, vergi politikaları yalnızca kamu gelirlerini artırmanın ötesinde, ekonomik istikrarı sağlama, büyümeyi destekleme ve sosyal refahı artırma gibi çok yönlü hedeflere hizmet eden önemli bir araç olarak varlığını sürdürmektedir (Mutluer, Öner ve Kesik, 2016, s. 230).

1.4.2. Vergi Politikası Amaçları

Vergi politikası, maliye politikalarının en önemli unsurlarından biri olup, tarih boyunca devletin işlevleri çerçevesinde farklı amaçlara hizmet etmiş ve çeşitli araçlarla desteklenmiştir. Vergiler, devletin asli görevlerini yerine getirebilmesi için kullanılan temel kamusal araçlardan biridir. Devlet, egemenlik yetkisine dayanarak uyguladığı vergi politikalarına farklı misyonlar yükleyerek, bu politikaları kendi görev ve sorumluluklarına uygun hale getirmektedir. Diğer kamu politikalarında olduğu gibi, vergi politikaları ve bu politikaların sonucu olarak tahsil edilen vergiler, devletin temel işlevlerini yerine getirmesi için hayati bir mekanizma işlevi görmektedir. Vergiler, sadece kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik istikrarı desteklemek, sosyal refahı artırmak ve gelir dağılımındaki dengesizlikleri düzeltmek gibi önemli roller üstlenir. Vergi politikaları, devletin eğitim, sağlık, altyapı ve güvenlik gibi temel hizmetleri sunabilmesi için gerekli finansal kaynakları oluşturur. Ayrıca, stratejik olarak tasarlanmış bir vergi sistemi, ekonomik büyümeyi teşvik etmek, istihdamı artırmak ve çevresel sürdürülebilirliği desteklemek gibi makroekonomik hedeflere ulaşmada da etkili bir araçtır. Bu nedenle, vergi politikaları, devletin ekonomik ve toplumsal hedeflerini gerçekleştirmesine hizmet eden vazgeçilmez bir unsurdur (Dokuzoğlu, 2022).

İktisadi düşünce okulları, savundukları teoriler doğrultusunda vergilere farklı roller ve anlamlar yüklemiştir. Örneğin, Klasik maliyeciler tarafsız devlet anlayışı çerçevesinde "tarafsız vergi" kavramını benimsemişlerdir (Kara ve Hoylu, 2023, s. 2). Onlara göre, vergi politikaları yalnızca minimum düzeydeki kamu harcamalarının finansmanını sağlamak için kullanılmalı, ekonomik ve sosyal süreçlere müdahalede bulunmamalıdır. Bu yaklaşıma göre, vergilerin amacı yalnızca mali kaynak yaratmak

olup, tarafsız bir yapıya sahip olmalıdır. Ancak, bu görüş, 1929 Büyük Buhran gibi tarihin en büyük ekonomik krizlerinden biriyle birlikte değişime uğramıştır. Bu dönemde, devlet müdahaleciliği ön plana çıkmış ve vergi politikaları da bu yeni anlayış doğrultusunda şekillenmiştir. "Taraflı vergi" anlayışı olarak adlandırılan bu yaklaşım, vergilerin yalnızca mali kaynak sağlama işleviyle sınırlı kalmamasını, aynı zamanda ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanılmasını öngörmüştür. Bu düşünceyle birlikte, vergi politikalarının mali (fiskal) amaçlarının yanı sıra, ekonomik ve sosyal boyutlarda mali olmayan (ekstra fiskal) amaçları da oluşmaya başlamıştır. Bu yeni yaklaşım, vergi politikalarının hem ekonomiyi yönlendirme hem de toplumsal refahı artırma amacıyla kullanılabileceğini göstermektedir (Turhan, 1998, s. 24).

1.4.2.1. Fiskal Amaç

Günümüzde vergi politikaları, ekonomik yapılar, siyasi ilişkiler, baskı gruplarının etkileri ve benzeri faktörlerin baskısı altında sürekli olarak değişim göstermektedir. Bu nedenle, politikacılar vergi politikalarını tasarlarken yalnızca mali gereklilikleri değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal etkileri de dikkate almak zorundadır. Modern vergilendirme uygulamalarında, verginin temel fiskal amacından çok, ekonomik ve sosyal amaçlar daha fazla ön plana çıkmaktadır. Ancak sadece fiskal hedeflere odaklanarak vergi politikası oluşturulması, vergilemenin ekonomik ve sosyal işlevlerinin göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. Bu tür bir yaklaşım, devletin mali ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli daha fazla vergi talep etmesine, dolayısıyla toplum üzerindeki vergi yükünün artmasına neden olabilir. Artan vergi yükü ise toplumda ciddi huzursuzluklara ve tepkilere yol açarak, sosyal uyumun zedelenmesine sebep olabilir (Mutluer vd., 2016, s. 230; Giray, 2012, s. 53). Ayrıca, bu durum verginin asli amacına ulaşılmasını da engelleyerek, kamu hizmetlerinin finansmanında sorunlar yaratabilir. Bu tür olumsuz sonuçların önlenmesi için vergi politikalarının, fiskal hedefleri göz ardı etmeden, evrensel ilkeler çerçevesinde ve kontrollü bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Vergi sisteminin adil, sürdürülebilir ve toplumun ekonomik-sosyal ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde tasarlanması hem

fiskal amaca ulaşılmasını kolaylaştıracak hem de toplumda huzurun korunmasına katkı sağlayacaktır.

1.4.2.2. Ekstra Fiskal Amaç

Vergi politikası, maliye politikalarının temel unsurlarından biri olup, bu iki politika alanının amaçları çoğunlukla birbiriyle örtüşmektedir. Devletin ekonomik hayata müdahale etme işlevinin giderek önem kazanmasıyla birlikte, vergilemenin yalnızca fiskal, yani mali kaynak yaratma amacından ziyade, ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanılması ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, vergi politikaları, devletin ekonomiyi yönlendirme ve toplum üzerinde düzenleyici etkiler yaratma yeteneğini güçlendiren bir mekanizma haline gelmiştir. Vergilerde yapılacak değişiklikler veya oranlarda gerçekleştirilecek yukarı ya da aşağı yönlü revizyonlarla, fiskal amaçların ötesine geçerek ekstra fiskal hedeflere ulaşılması mümkün hale gelebilmektedir (Yavan, 2024, s. 97). Örneğin, vergi oranlarının azaltılması yoluyla yatırımların teşvik edilmesi, iş gücü piyasasının canlandırılması ya da belirli sektörlerin desteklenmesi sağlanabilir. Aynı şekilde, vergi oranlarının artırılması, gelir dağılımında adaletin sağlanması ya da belirli sosyal davranışların yönlendirilmesi gibi hedeflere ulaşmada etkili bir araç olarak kullanılabilir. Bu esneklik, vergi politikalarının, ekonomik büyüme, gelir eşitliği ve toplumsal refah gibi farklı amaçlarla şekillendirilebilmesini sağlamaktadır (Ata, 2001, s. 16).

Hükümetler, ekonomik dalgalanmalar karşısında uyguladıkları vergi politikaları ile ekonomik istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, konjonktürel daralma ve genişleme dönemlerinde farklı vergi politikaları devreye sokulmaktadır. Özellikle enflasyonist dönemlerde, kısa vadede talebi kontrol altına alarak fiyat istikrarını sağlamak amacıyla daraltıcı vergi politikaları uygulanır. Bu kapsamda, vergilerin artırılması yoluyla talep kısılır ve fiyat artışlarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır (Ejder ve Zorkun, 2022, s. 1086). Bunun yanında, uzun vadede teşvik edici vergi politikaları, üretimi artırmaya yönelik bir araç olarak sıklıkla tercih edilmektedir. Eksik istihdamın yaşandığı dönemlerde ise ekonomide talebi canlandırmayı hedefleyen genişletici vergi politikaları ön plana çıkmaktadır. Bu tür politikalarda, yatırımcıların teşvik edilmesi amacıyla vergi oranlarının

düşürülmesi, muafiyet ve istisnaların kapsamının genişletilmesi gibi önlemler alınmaktadır. Bu tür uygulamalar, ekonomik faaliyetlerin yeniden ivme kazanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Dış ekonomik dengenin sağlanmasında da vergi politikaları kritik bir rol üstlenmektedir. Uluslararası arenada rekabet gücünü artırmak, yüksek ihracat hacmine ve döviz gelirine sahip olmak için düşük maliyetli, kaliteli ve ileri teknolojiye dayalı üretim büyük önem taşımaktadır. Bu hedeflere ulaşabilmek adına, vergi politikalarının üretim maliyetlerini azaltıcı yönde düzenlenmesi gerekmektedir. Vergi teşvikleri, bu bağlamda etkin bir araç olarak kullanılmaktadır. Düşük vergi oranları, yatırımcılar için cazip bir ortam oluştururken, üretim maliyetlerini düşürerek uluslararası piyasalarda rekabet avantajı sağlamakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Bu şekilde, vergi politikaları hem iç hem de dış ekonomik istikrarın sağlanmasında temel bir mekanizma olarak işlev görmektedir (Giray,Kobanve Gerçek, 1998, s. 21)

Ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi ve sürdürülebilir büyümenin desteklenmesi için vergi politikaları, belirli sektörlerle, stratejik ve verimli alanlara, ayrıca geri kalmış bölgelere yatırımları çekmek amacıyla etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda, vergi teşvikleri, muafiyetler ve indirimler gibi düzenlemeler yoluyla sermaye hareketliliği artırılmakta, işletmelerin üretim kapasitesi genişletilmekte ve istihdam olanakları geliştirilmektedir. Özellikle sanayi, teknoloji, yenilenebilir enerji ve tarım gibi kritik sektörlerde sağlanan vergi avantajları, ekonomik çeşitliliği artırarak rekabet gücünü yükseltirken, bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde geri kalmış bölgelerde yatırımların teşvik edilmesi, bölgesel eşitsizlikleri azaltarak toplumsal refahın dengeli bir şekilde yayılmasına katkıda bulunmaktadır. Kalkınmanın bir gereği olarak, bir ülkenin tüm bölgelerine ekonomik anlamda işlevsellik kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, yatırımların ülke genelinde dengeli bir şekilde dağıtılması ve bölgesel uyumun sağlanması hedeflenmektedir (Özden vd., 2023, s. 85).

Ayrıca, üretken olmayan ve spekülatif niteliğe sahip yatırımların önüne geçilmesi, ekonomik kaynakların daha verimli alanlara yönlendirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Gelişmiş ülkelerde, tasarrufların verimli ve üretken alanlara yönlendirilmesi, sahip oldukları güçlü sermaye piyasaları sayesinde daha kolay gerçekleşmektedir. Bu piyasalar, tasarrufları rasyonel yatırımlara dönüştürme işlevini

etkin bir şekilde yerine getirmektedir. Ancak, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sermaye piyasalarının yeterince gelişmemiş olması, tasarrufların etkin alanlara yönlendirilmesini zorlaştırmakta ve devlet müdahalesini gerekli kılmaktadır. Bu noktada, vergi politikaları, kalkınma sürecinde kritik bir teşvik aracı olarak öne çıkmaktadır. Özellikle, ekonomik kalkınma açısından önemli projelere yatırımları çekmek ve risk algısını azaltmak için vergi politikaları devreye girmektedir. Bu kapsamda, zarar nakilleri ve hızlandırılmış amortisman uygulamaları gibi yöntemler kullanılarak yatırım ortamı cazip hale getirilmektedir. Bu tür teşvikler, yatırımcıları riski minimize ederek verimli projelere yönlendirmekte ve ülke genelinde kalkınmayı destekleyerek ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Vergi politikalarının bu şekilde kullanımı, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır (Giray, 2012, s. 48).

1.4.3.Vergi Politikalarını Etkileyen Faktörler

Vergi sistemi, vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin bütününden oluşan bir yapıya sahiptir. Bu sistem, dinamik bir organik doku niteliğinde olup, uygulama süreçlerinde çeşitli değişikliklere açık bir yapı sergilemektedir. Vergi politikalarının gereklilikleri doğrultusunda, sistemin unsurları üzerinde farklı düzenlemeler yapılabilir. Vergi sistemleri, ülkelerin siyasal, ekonomik, hukuki ve sosyal yapılarına bağlı olarak farklı politikalar ve hedefler içerebilmektedir. Ayrıca, zamanla değişen koşullar ve etkili faktörler doğrultusunda vergi sistemleri günün ihtiyaçlarına uygun şekilde revize edilebilmektedir (Arıkan, 2005, s. 151).

Vergi politikaları, değişen ekonomik ve toplumsal yapıya uyum sağlama amacıyla, farklı dönemlerde vergi yasalarında köklü değişikliklere gidilmesine neden olabilir. Örneğin, yeni vergilerin getirilmesi, bazı vergilerin kaldırılması ya da mevcut vergilerin kapsam ve oranlarının yeniden düzenlenmesi, bu sürecin bir parçasıdır. Ekonomik yaşamın sürekli değişmesi ve çeşitlenmesi ile birlikte, vergi politikalarında yapılan bu tür değişiklikler, vergi sisteminin etkinliğini artırma ve güncel gereksinimlere cevap verme hedefiyle gerçekleştirilmektedir. Vergi sistemine işlerlik kazandırma amacı, devletin mali düzenlemelerinde esnek ve uyarlanabilir bir

yaklaşım benimsemesini zorunlu hale getirmektedir. Bu süreç, ekonomik ve toplumsal dengelerin korunmasına ve kamu gelirlerinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır (Tekin, 2010, s. 55). Vergi politikalarında yapılan değişiklikler, toplumun farklı kesimleri tarafından çıkarlarına göre farklı şekilde değerlendirilir. Bu değişiklikler, menfaatleriyle örtüşen kesimler tarafından desteklenirken, çıkarlarına ters düşenler tarafından eleştirilir ve tepkiyle karşılanabilir. Vergi politikalarının bu çeşitlilikteki etkisi, doğrudan veya dolaylı olarak birçok faktör tarafından şekillendirilmekte ve belirlenmektedir. Bu nedenle, vergi politikaları tasarlanırken, ekonomik, sosyal ve politik faktörler gibi çeşitli unsurların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, vergi politikalarını etkileyen faktörlerden biri olan "vergi tazyiki" incelenecektir (Yavuzer ve Peker, 2022, s. 162).

Vergi Tazyiki: Vergilerin mali yükü, bireylerin gelirlerinde, servetlerinde ve harcamalarında bir azalma yaratmasıyla ortaya çıkar. Bu mali yük hem ölçülebilir hem de ölçülemeyen unsurları içermektedir. Ölçülebilir mali yük, vergi oranları ve tutarları gibi somut göstergelerle değerlendirilebilirken, ölçülemeyen kısmı daha çok bireylerin hissettikleri psikolojik etkileri kapsamaktadır. Vergi tazyiki veya vergi baskısı olarak adlandırılan bu psikolojik etki, genellikle sübjektif vergi yükü olarak tanımlanır. Bu yük, bireylerin ödedikleri vergilerden kaynaklanan hissettikleri ekonomik baskının bir yansımasıdır ve doğrudan mali ölçütlerle değerlendirilemez. Vergi politikalarının toplum üzerindeki etkilerini anlamak ve bu etkileri minimize etmek adına, sübjektif vergi yükünün dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, vergi tasarımlarında sadece mali ölçütlere değil, aynı zamanda bireylerin psikolojik algılarına da duyarlı bir yaklaşım benimsenmesi gereklidir (Kılıçaslan ve Yavan, 2017, s. 34). Mükelleflerin ekonomik koşulları farklılık gösterdiği gibi, vergilere ilişkin algılama düzeyleri ve şekilleri de bireyler arasında çeşitlilik göstermektedir. Bu durum, her mükellefin vergi tazyikini, yani vergi baskısını aynı ölçüde hissetmesinin mümkün olmadığını ortaya koymaktadır (Çiçek, Karakaş ve Yıldız, 2008, s. 30).

Vergi politikalarının hedeflediği fiskal ve ekstra fiskal amaçlara ulaşılabilmesi, mükelleflerin üzerindeki vergi baskısının minimum düzeye indirilmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, vergi politikalarının

uygulanmasında, mükelleflerin vergi yükünü mümkün olduğunca hafifletecek düzenlemelerin yapılması büyük önem taşımaktadır. Vergilerin adil bir şekilde dağıtılması, ödeme gücü dikkate alınarak belirlenen oranlar ve istisna ya da muafiyet gibi uygulamalar, vergi baskısını azaltmada etkili yöntemlerdir (Timur, 2024, s. 665). Dolayısıyla, politika tasarımlarında bireylerin ekonomik koşullarını ve psikolojik algılarını göz önünde bulunduran bir yaklaşım benimsenmesi, vergi politikalarının hem toplumsal kabul edilebilirliğini artıracak hem de hedeflenen amaçlara ulaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, mükelleflerin farklı koşullarını dikkate alan önlemler alınması, başarılı vergi politikaları için bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Delibaş, 2017, s. 59).

Kayıt dışı ekonomi, tüm dünyadaki ülkeler için önemli bir sorun teşkil eden bir gerçekliktir. Vergi kaçırma ile bağlantılı işlemler, yasadışı gelir sağlayıcı faaliyetler, yasal olmakla birlikte kayıt altına alınmayan ekonomik işlemler ve ev içi üretim gibi unsurları kapsayan geniş bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Savaşan ve Odabaş, 2005, s. 2). Bu tür faaliyetler, literatürde "gölge ekonomi", "yeraltı ekonomisi" veya "ikinci ekonomi" gibi terimlerle de anılmaktadır (Schneider ve Savaşan, 2007, s. 127-128). Kayıt altına alınamayan gelirlerin resmi olarak ispatlanması mümkün olmadığından, bu gelirler üzerinden vergilendirme yapılamamaktadır. Dolayısıyla, verginin temel unsurlarından biri olan "konu" ortadan kalkmakta ve bu da vergilendirmenin uygulanmasını imkânsız hale getirmektedir.

Kayıt dışı ekonomi, vergi gelirleri açısından önemli bir tehdit oluşturmakta ve devletin mali dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Vergi mükelleflerinin gelir veya faaliyetlerini resmi kayıtlara dahil etmemesi, devletin en önemli gelir kaynaklarından biri olan vergi gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca kamu hizmetlerinin finansmanını zorlaştırmakla kalmaz, aynı zamanda makroekonomik politikaların sürdürülebilirliğini de riske atar. Kayıt dışı ekonomi, devletin bütçe açıklarını artırarak borçlanma ihtiyacını yükseltebilir ve ekonomik istikrarı olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca, kayıt dışı faaliyetlerin yaygınlaşması, vergi adaletini zedeler ve dürüst vergi mükellefleri üzerinde ek bir yük oluşturur. Bu nedenle, kayıt dışı ekonominin azaltılmasına yönelik etkili politikalar geliştirilmesi ve uygulanması, vergi gelirlerinin artırılması ve ekonomik sistemin şeffaflığının sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Vergi gelirlerindeki bu azalma,

devletin maliye politikaları ve ekonomik hedeflerine ulaşmasını zorlaştırarak kamu hizmetlerinin finansmanında ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Bu durum, vergi politikalarının başarısız olmasına ve toplumsal dengenin bozulmasına neden olabilmektedir (Fırat, 2023, s. 87).

Kayıt dışılık ve vergi kaçırma kavramları genellikle birbirini yerine kullanılsa da vergi kaçırma daha çok mükellefin, vergi hukuku ve ilgili düzenlemeleri ihlal ederek vergi yükümlülüğünden kaçınmaya yönelik yasa dışı yolları tercih etmesini ifade etmektedir. Bu tür yasadışı faaliyetler, özellikle devletin ekonomik etkinlik sağlamasını ve gelir dağılımında adalet ilkesini zedelemekte, toplumsal refah üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Ülkeler, bu sorunla mücadele etmek için cezai yaptırımlar, eğitim, denetim ve kovuşturma gibi çeşitli yöntemlere başvurmaktadır. Ancak kayıt dışı ekonominin tamamen ortadan kaldırılması zor olmakla birlikte, bu tür faaliyetleri minimize etmeye yönelik etkin vergi politikaları geliştirilmesi gerekmektedir (Savaşan ve Odabaş, 2005, s. 2).

Vergiden kaçınma, vergi politikalarının etkinliğini zayıflatan en önemli unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, mükelleflerin yasalara bağlı olarak ancak yasaların sunduğu boşluklardan faydalanarak vergi yüklerini minimuma indirme çabası şeklinde tanımlanmaktadır (McBarnet, 2001, s. 55). Vergiden kaçınma pratiği, özellikle yatırımcı mükellefler için cazip hale gelen vergi cennetleri ile doğrudan ilişkilidir. Vergi cennetleri, düşük vergi oranlarına sahip, denetim mekanizmalarının oldukça sınırlı olduğu ve mükelleflere vergiden kaçınmak için fırsatlar sunan bölgeler olarak tanımlanmaktadır (Desai, Foley ve Hines, 2004; Hines, 2005; Addison, 2009).

Vergi cennetlerinin popülerliği, özellikle 1980'li yıllarda sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılmasıyla artmış ve bu dönem vergi cennetlerinin en etkili olduğu süreçlerden biri olarak kaydedilmiştir. Bu bölgeler, yatırımcı mükelleflerin sayısını artırmış ve ülkeler için ciddi vergi geliri kayıplarına yol açmıştır. Vergiden kaçınma amacıyla vergi cennetlerine yönelen mükellefler, yalnızca bireysel yükümlülüklerini azaltmakla kalmamış, aynı zamanda ülkelerin kamu gelirlerini de büyük ölçüde zayıflatmıştır (Gülşen, 2022, s. 90).

Vergi cennetlerinin ve vergiden kaçınma uygulamalarının yaygınlaşması, devletlerin vergi politikalarından beklenen gelirlerin azalmasına ve dolayısıyla bu politikaların etkinliğinin düşmesine sebep olmuştur. Bu durum, özellikle kamu hizmetlerinin finansmanında ve makroekonomik politikaların sürdürülebilirliğinde ciddi sorunlar yaratmıştır. Devletler, bu sorunlarla başa çıkmak için uluslararası iş birliğini artırarak, vergi cennetlerinin etkisini azaltmaya yönelik çeşitli düzenlemeler yapma yoluna gitmektedir. Ancak, vergi cennetlerinin sunduğu avantajların cazibesi, mükellefleri bu tür bölgelere yönlendirmeye devam etmekte, bu da ülkelerin mali sistemlerinde uzun vadeli riskler oluşturmaktadır (Öztürk, 2009, s. 9).

Sendikal baskılar, 18. yüzyılın sonlarında Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan sendikal hareketlerin doğal bir sonucu olarak şekillenmiştir. Sanayi Devrimi'nin getirdiği teknolojik ilerlemeler ve üretim ilişkilerindeki köklü değişimler, işçi sınıfı için zorlaşan çalışma koşullarını ve sosyal eşitsizlikleri beraberinde getirmiştir. Bu süreçte, yeni oluşan işçi sınıfı, ağır çalışma koşulları, düşük ücretler ve uzun çalışma saatleri gibi sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Sendikal hareketlerin temel amacı, bu sorunlara karşı işçilerin haklarını savunmak, çalışma koşullarını iyileştirmek ve işverenlerle toplu müzakere süreçleri yürütmektir. Sendikalar, işçilerin ortak bir platformda birleşerek daha güçlü bir ses oluşturmalarını sağlamış ve işçi haklarının korunması açısından önemli bir araç haline gelmiştir. Bu hareketler, işçi sınıfının ekonomik, sosyal ve siyasi haklarını geliştirme mücadelesinde etkili bir rol oynayarak modern çalışma hayatının temel yapı taşlarından biri haline gelmiştir. Sendikal baskılar, işçi hakları mücadelesinin tarihsel bir mirası olarak günümüzde de etkisini sürdürmektedir. İş gücünü sağlayan emek sahipleri ile sermaye sahiplerinin çıkarlarının birbiriyle çelişmesi, işçi sınıfı ile işverenler arasında çatışmalara zemin hazırlamıştır. Her iki taraf da kendi hak ve menfaatlerini koruma güdüsüyle hareket etmiş, bu doğrultuda örgütlenerek sendika adı verilen birlikleri oluşturmuşlardır (Şahbaz vd., 2022, s. 1368). Sendikalar, özellikle işçi birlikleri olarak kurulmuş ve işçilerin tek başlarına sermaye sahipleri karşısında güçsüz kalmalarını engellemeyi hedeflemiştir. Bireysel olarak haklarını savunmada zorlanan işçiler, bir araya gelerek kolektif bir güç oluşturmuş ve bu sayede emek, sermaye karşısında daha güçlü bir konuma ulaşmıştır. Sendikalar, işçi haklarını koruma ve geliştirme amacıyla bu kolektif gücü organize eden yapılar

olarak tarih boyunca önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak, sendikaların faaliyetleri geçmişten günümüze pek çok kez çeşitli nedenlerle engellenmiş ya da kapatılmıştır. Tüm bu zorluklara rağmen sendikalar, varlıklarını sürdürmüş ve günümüzde etkilerini daha da artırarak faaliyetlerini devam ettirmişlerdir (Sayis, 2019, s. 2).

Günümüzde sendikal hareketler, yalnızca işçi haklarını savunmakla sınırlı kalmayıp, temsil ettikleri kesimler adına önemli birer baskı grubu haline gelmiştir. Bu güç, üyelerinin aynı zamanda birer tüketici, üretici ve seçmen olmalarından kaynaklanmaktadır. Sendikalar, ekonomik ve sosyal dengelerin sağlanmasında etkili roller üstlenmekte, işçi sınıfının çıkarlarını korurken aynı zamanda toplumsal refaha katkıda bulunmayı amaçlayan önemli aktörler arasında yer almaktadır. Sendikalar, haklarının yasalarla güvence altına alınması sayesinde, gerçekleştirdikleri legal eylemlerle oldukça etkili bir güç haline gelmiştir. Bu durum, hükümet politikalarının şekillenmesinde de belirgin bir rol oynamalarına olanak tanımaktadır. Özellikle emekle ilgili konularda, ücretler üzerinden alınan vergilerin düşürülmesi ve asgari geçim indirimi gibi politikaların belirlenmesinde sendikaların baskısı hissedilmektedir. Sendikalar, politikacılar üzerinde doğrudan bir etki oluşturarak, vergi politikalarının çalışan kesim lehine düzenlenmesini sağlama noktasında önemli bir aktör olarak öne çıkmaktadır (Boz ve Dökmen, 2022, s. 390).

Medya, 21. yüzyılın teknoloji ve bilgi akışkanlığıyla şekillenen dinamikleri içerisinde, etkisinin hissedilmediği alanların son derece az olduğu bir güç haline gelmiştir. Bu çağ, dijitalleşmenin hız kazanması ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemelerle birlikte, medyanın toplumsal, ekonomik ve siyasi yaşam üzerindeki etkisini daha önce hiç olmadığı kadar artırmıştır. İnternetin yaygınlaşması, sosyal medya platformlarının günlük yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi ve haberin saniyeler içinde dünyanın dört bir yanına ulaşabilmesi, medyayı yalnızca bir bilgi kaynağı olmaktan çıkarıp, aynı zamanda bireylerin algılarını ve davranışlarını şekillendiren güçlü bir araç haline getirmiştir. Medyanın bu dönemdeki gücü hem bireysel hem de toplumsal düzeyde karar alma süreçlerini etkileyebilmesiyle daha da belirgin hale gelmiştir. Küresel ölçekte gündem belirleyen olaylar, medya aracılığıyla şekillenmekte, toplumların algısını yönlendirmekte ve geniş kitlelere ulaşmaktadır. Geleneksel medya organları olan televizyon, radyo ve gazetelerin yanı sıra dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte sosyal medya platformları da haber akışının

hızlanmasına ve küresel olayların anında yayılmasına katkı sağlamaktadır. Medyanın gücü, yalnızca olayları aktarmakla sınırlı kalmayıp aynı zamanda kamuoyunun düşüncelerini şekillendirme, politik karar alma süreçlerini etkileme ve toplumsal hareketleri tetikleme potansiyeline sahiptir. Özellikle kriz dönemlerinde, savaş, doğal afetler, ekonomik dalgalanmalar ve siyasi gelişmeler gibi önemli olaylar, medya aracılığıyla belirli bir çerçevede sunulurken farklı perspektiflerden yorumlanmakta, böylece bireylerin ve toplumların tutumlarını büyük ölçüde yönlendirmektedir. Bu bağlamda, medya, küresel gündemin belirlenmesinde merkezi bir rol oynarken, aynı zamanda bilgiye erişim, dezenformasyon ve manipülasyon gibi konuları da beraberinde getirmektedir. Aynı zamanda medya, siyasi kampanyalardan tüketici davranışlarına kadar geniş bir yelpazede yönlendirici bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, 21. yüzyıl, medyanın gücünü daha önce hiç olmadığı kadar etkili bir şekilde kullandığı ve toplumlar üzerindeki etkisini sürekli olarak genişlettiği bir dönem olarak tanımlanabilir (Tabar, 2023, s. 68).

Toplum, medyanın yansıtıcı etkisi sayesinde siyasal iktidarın faaliyetlerini ve politikalarını görebilmekte, buna karşılık siyasal iktidar da halkın tepkilerini yine medyanın bu ayna işlevi aracılığıyla algılayabilmektedir. Medyanın bu rolü, yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda toplumun siyasal süreçlere katılımını artırarak demokratik işleyişe de katkıda bulunmaktadır. Günümüzde medya, kamuoyunun şekillenmesinde ve siyasal kararların alınmasında etkin bir güç olarak varlığını sürdürmektedir (Yılmaz, 2019, s. 34). Bu nedenle, siyasal iktidarlara medya ile ilişkilerini daima iyi bir düzeyde tutmayı hedeflemektedir. Medya, kamuoyunu bilgilendirme ve yönlendirme işleviyle, toplumsal algıyı şekillendiren önemli bir araçtır.

Medyanın sahip olduğu bu güç, özellikle vergisel konularda kendini hissettirmekte ve vergi politikalarının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Büyük sermayeleri yöneten bu holdingler, medya aracılığıyla kamuoyu algısını yönlendirebilmekte ve hükümetin politikalarını kendi ekonomik çıkarlarına uygun şekilde etkilemeye çalışmaktadır. Bu durum, medya gücünün yalnızca bir bilgilendirme aracı değil, aynı zamanda siyasal ve ekonomik süreçlerde aktif bir baskı unsuru olarak kullanıldığını göstermektedir (Aktan, 2003, s. 1).

Küreselleşme, ekonomik sistemlerin giderek artan entegrasyonu sayesinde, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunlaşmasına ve daha geniş bir ölçeğe taşınmasına olanak tanımıştır. Bu süreç, mal, hizmet, sermaye ve iş gücünün sınırların ötesinde serbestçe hareket ettiği, ulusal ekonomilerin birbirine daha bağımlı hale geldiği bir yapıyı beraberinde getirmiştir. Özellikle ticaretin liberalleşmesi, uluslararası sermaye akışlarının hızlanması ve çok uluslu şirketlerin küresel çapta faaliyet göstermesi, küreselleşmenin ekonomik boyutunu belirginleştiren unsurlar arasında yer almıştır. Küreselleşme, üretim ve tüketim süreçlerinin dünya çapında yeniden yapılandırılmasını sağlarken, ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğini artırmış ve küresel ticaret hacmini büyütmüştür. Ancak bu süreç, fırsatlarla birlikte bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Bir yandan, ekonomik entegrasyon, ülkelerin rekabet gücünü artırarak büyüme ve refah seviyelerinin yükselmesine katkı sağlarken; diğer yandan, gelir eşitsizliği, ekonomik bağımlılık ve bölgesel dengesizlikler gibi sorunlara yol açmıştır. Özellikle çokuluslu şirketlerin uluslararası piyasalardaki etkinliğinin artması, rekabeti yoğunlaştırmış ve küresel düzeyde yeni ekonomik dinamikler ortaya çıkarmıştır. Bu rekabet, sermayenin mobilitesini artırarak, çokuluslu şirketlerin mekânsal bağımlılığını azaltmış ve sermayenin daha avantajlı koşullar sunan bölgelere kolayca yönelmesini sağlamıştır (Yalçın vd., 2024, s. 36).

Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınmalarını desteklemek ve istihdam yaratmak için sermayeyi kendi topraklarına çekmek adına yoğun bir rekabet içine girmişlerdir. Bu rekabet, vergi oranlarında önemli indirimlere yol açmış ve ülkelerin vergi gelirlerinde ciddi azalmalar meydana getirmiştir. Azalan vergi gelirleri, devletlerin kamu harcamalarını finanse etme kapasitelerini sınırlarken, vergi yükünün diğer üretim faktörlerine, özellikle emek üzerine kaymasına neden olmuştur. Bu durum, verginin yeniden dağıtım işlevini zayıflatarak sosyal adaletin sağlanmasında aksamalara yol açmıştır (Dokuzoğlu, 2022).

Bu gelişmeler karşısında, devletler giderek derinleşen bir paradoks içinde kalmaktadır: Bir yandan küresel sermayeyi çekebilmek ve uluslararası rekabet gücünü artırabilmek adına düşük vergi oranları, teşvikler ve muafiyetler gibi rekabetçi vergi politikaları uygulamak zorunda kalırken, diğer yandan azalan vergi gelirlerini dengelemek ve kamu harcamalarını sürdürülebilir kılmak için vergi

sistemlerinde kapsamlı reformlara gitmeleri gerekmektedir. Bu durum, devletleri, özellikle doğrudan yabancı yatırımları çekmeye yönelik vergi indirimleri ve teşvik mekanizmalarını gözden geçirmeye iterken, aynı zamanda vergi tabanını genişletmek ve dolaylı vergileri artırmak gibi alternatif politikalar geliştirmeye zorlamaktadır. Ancak, bu süreç yalnızca ekonomik dengeleri değil, aynı zamanda toplumsal adaleti ve gelir dağılımını da doğrudan etkilemektedir. Küresel şirketlerin düşük vergi avantajlarından yararlanması, küçük ve orta ölçekli işletmeler ile bireysel mükellefler üzerindeki vergi yükünü artırabilmekte, bu da ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesine yol açabilmektedir. Vergi oranlarının düşürülmesi ile kamu gelirlerinin sürdürülebilirliği arasında denge kurma çabası, devletleri küresel ekonomik dinamiklere uygun çözümler üretmeye mecbur bırakmaktadır. Bu bağlamda, vergi politikalarının hem rekabetçi ekonomiyi destekleyecek hem de sosyal adaleti koruyacak şekilde yeniden tasarlanması, küreselleşmenin ortaya çıkardığı zorlukların çözümünde kritik bir öneme sahiptir (Kargı ve Karayılmazlar, 2009, s. 23).

Uluslararası kuruluşlar, küresel ekonomik düzende, mali krizlerle karşılaşan ülkeler için önemli bir destek mekanizması olarak işlev görmektedir. Bu kuruluşlar arasında en öne çıkanlardan biri, Uluslararası Para Fonu (IMF) olup, küresel ekonomik sistemde merkezi bir aktör konumundadır. IMF, mali sıkıntı içinde bulunan ülkelere finansal yardım sağlamanın yanı sıra, ekonomik istikrarı yeniden tesis etmek amacıyla çeşitli reform programları önermektedir. Ancak bu yardım, belirli koşullar ve taahhütlere bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. IMF, sağladığı finansal destek karşılığında, borçlu ülkelere belirli politika reformlarını kabul etmelerini talep etmektedir. Bu reformlar genellikle mali disiplinin sağlanması, bütçe açıklarının azaltılması ve ekonomik yapının yeniden düzenlenmesine yönelik bir dizi aşamalı düzenlemeyi içermektedir. Borçlu ülkeler, genellikle bir veya daha fazla yıl süren bu reform paketlerini uygulamayı taahhüt ederek IMF'den destek alabilmektedir. IMF'nin bu yaklaşımı, kısa vadede ekonomik istikrarı sağlamak için tasarlanmış olsa da uzun vadede ülkelerin ekonomik bağımsızlıkları üzerinde etkiler yaratabileceği yönünde eleştirilerle de karşılaşmaktadır. Bu nedenle, IMF'nin yardım politikaları ve reform talepleri, küresel ekonomik ilişkilerde önemli bir tartışma konusu olarak varlığını sürdürmektedir (Kentikelenis, Stubbs ve King, 2016, s. 544).

1.4.4. Vergi Politikası Uygulamalarında Karşılaşılan Problemler

Maliye politikası, iktisat politikalarının temel taşlarından biri olarak, hükümetlerin ekonomik ve sosyal hedeflerine ulaşmak amacıyla gelir, harcama ve borçlanma gibi araçları kullandığı stratejiler bütünü ifade eder. Bu politika, ekonomik istikrarı sağlamak, büyümeyi teşvik etmek, istihdamı artırmak ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmak gibi makroekonomik amaçlara hizmet eder. Maliye politikası araçları arasında vergiler, kamu harcamaları ve kamu borçlanması öne çıkmaktadır. Gelir politikaları, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlarken, harcamalar genellikle altyapı, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlara yöneltilir. Borçlanma ise, bütçe açıklarının kapatılmasında ve ekonomik faaliyetlerin desteklenmesinde kullanılan bir diğer önemli araçtır. Maliye politikası, ekonominin farklı dönemlerindeki ihtiyaçlara göre genişleyici ya da daraltıcı bir yapıda uygulanabilir. Örneğin, ekonomik durgunluk dönemlerinde genişleyici maliye politikası ile kamu harcamaları artırılıp vergiler düşürülerek talep canlandırılabilirken, enflasyonist dönemlerde daraltıcı politikalarla bu eğilim kontrol altına alınabilir (Özyılmaz, 2016, s. 28). Maliye politikalarının önemli bir bileşeni olan vergi politikaları, devlet ile mükellefler arasındaki dinamik ve karşılıklı ilişki üzerine şekillenmektedir. Vergi politikaları, devletin gelir kaynaklarını oluştururken, aynı zamanda toplumsal refahı artırmak, ekonomik istikrarı sağlamak ve gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermek için stratejik bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu politikalar, hangi vergilerin alınacağı, bu vergilerin oranlarının nasıl belirleneceği ve hangi kesimlerden ne ölçüde tahsil edileceği gibi temel unsurları kapsamaktadır. Devlet, hukuki zorunluluk yetkisine dayanarak, mükelleflerinden parasal değer olan vergiyi tahsil ederken, mükellefler bu yükümlülüklerini demokratik düzen içinde yerine getirirler. Bu bağlamda, vergi politikalarının sadece ekonomik hedeflerle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda demokratik düzenin şekillenmesinde de kritik bir rol oynadığı görülmektedir (Kara ve Hoylu, 2023, s. 2).

Tarih boyunca, vergi uygulamaları demokrasinin gelişiminde belirleyici etkiler yaratmıştır. İngiltere’de demokrasinin temel taşlarından biri olarak kabul edilen 1215 tarihli Magna Carta Libertatum (Büyük Hürriyet Fermanı), İngiliz

Kralı'nın keyfi vergi uygulamalarına karşı duyulan toplumsal tepkiler sonucunda ilan edilmiştir. Bu olay, vergilerin keyfi değil, hukuka dayalı bir şekilde tahsil edilmesi gerektiği ilkesini ortaya koymuş ve modern demokratik düzenlerin temellerine önemli bir katkı sağlamıştır. Benzer şekilde, 1789 Fransız İhtilali'nin nedenleri arasında, ruhban sınıfı ve asillerin vergilerden muaf tutulmasına karşı duyulan geniş halk tepkisi yer almaktadır. Bu durum, vergi adaletinin sağlanamamasının toplumsal huzursuzlukları nasıl tetikleyebileceğine dair çarpıcı bir örnek sunmaktadır. Bu tarihsel örnekler, vergi politikalarının yalnızca ekonomik bir araç değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve demokratik yapıları şekillendiren önemli bir mekanizma olduğunu göstermektedir. Vergi uygulamalarında adalet ve şeffaflık, hem halkın devlete olan güvenini artırmakta hem de demokratik süreçlerin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, vergi politikalarının tasarlanmasında hem ekonomik hedefler hem de toplumsal dengelerin gözetilmesi büyük önem taşımaktadır (Şahin, 2011, s. 2).

Vergi politikalarının uygulanmasında karşılaşılan önemli sorunlardan biri de amaçlar arasında yaşanan çatışmalardır. Belirli bir hedefe ulaşmayı amaçlayan bir politika, bazen diğer hedeflerin gerçekleştirilmesini engelleyebilir veya bu süreci geciktirebilir. Bu durum, politikaların birbirleriyle çelişen etkilerinden kaynaklanabilir. Örneğin, ekonomik büyümeyi teşvik etmeye yönelik genişleyici bir maliye politikası, kamu harcamalarının artmasıyla enflasyonist baskılara yol açabilir ve fiyat istikrarını tehlikeye atabilir. Benzer şekilde, gelir eşitsizliğini azaltmak amacıyla uygulanan yüksek oranlı dolaysız vergiler, yatırım ve tasarruf düzeylerini olumsuz etkileyerek uzun vadede ekonomik büyüme üzerinde yavaşlatıcı bir etki yaratabilmektedir. Ancak bu durum, kamu üzerindeki mali yükün artmasına yol açmakta ve vergi politikalarının bu yükü dengeleme zorunluluğunu doğurmaktadır (Yavan, 2024, s. 97).

Bu tür ülkelerde tasarruf oranlarının düşük olması, özel sektörün yatırım yapma kapasitesini sınırlandırmakta, bu da kamu kaynaklarına olan bağımlılığı daha da artırmaktadır. Kamu kaynaklarıyla üretime yönelik altyapı yatırımlarının tamamlanması ve özel sektör için yatırım kanallarının açılması gerekliliği, devleti hem yatırımcı hem de düzenleyici bir rol üstlenmeye itmektedir. Ayrıca, özel sektör yatırımlarını teşvik etmek amacıyla çeşitli vergi indirimleri ve teşvik mekanizmaları

devreye sokulmak zorundadır. Tüm bu süreçlerde, devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilere büyük bir yük düşmektedir (Ejder ve Zorkun, 2022, s. 1086).

Devlet, artan kamu harcamalarını finanse edebilmek ve ekonomik büyümeyi destekleyebilmek için vergi gelirlerini artırıcı politikalar uygulamak durumunda kalır. Bu kapsamda, artan oranlı vergi tarifeleri gibi uygulamalar gündeme gelebilir. Ancak, bu tür politikalar, gelir dağılımında adaletin sağlanması hedefiyle çelişebilecek sonuçlar doğurabilir. Örneğin, artan oranlı vergiler, yüksek gelir gruplarından daha fazla vergi alarak adil bir gelir dağılımı sağlamayı hedeflerken, bu durum yatırımcılar üzerindeki mali yükü artırabilir (Yavuzer ve Peker, 2022, s. 162). Bu da özel sektörün büyüme hızını yavaşlatarak ekonomik büyüme hedefini olumsuz etkileyebilir. Bu tür çatışmalar, vergi politikalarının tasarımında ekonomik, sosyal ve mali hedeflerin dengeli bir şekilde gözetilmesini zorunlu kılmaktadır. Hem büyümeyi teşvik eden hem de gelir dağılımında adaleti sağlamayı amaçlayan politikalar arasında denge kurulamaması, uzun vadede ekonomik ve toplumsal sorunlara yol açabilir. Bu nedenle, vergi politikalarının uygulanmasında dikkatli bir analiz ve bütüncül bir yaklaşım gereklidir (Özden vd., 2023, s. 85).

Artan oranlı tarife yapısı, vergi politikası araçları arasında hem en etkili hem de en fazla tartışmaya yol açan uygulamalardan biridir. Bu sistemde, devlet, ekonomik büyüme hedefi doğrultusunda daha yüksek gelir elde eden üreticilerden artan oranlı vergi tahsil etmektedir. Ancak bu durum, üreticiler üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir; zira fazla vergi yükü, üretim maliyetlerini artırarak üreticilerin faaliyetlerinden vazgeçme olasılığını ortaya çıkarabilir. Bu tür sonuçlar, ekonomik büyüme hedefiyle çelişen bir tablo oluşturabilir (Fırat, 2023, s. 87). Öte yandan, üreticilere yönelik vergi teşviklerinin uygulanması da devletin vergi gelirlerinden vazgeçmesi anlamına gelir. Böyle bir durumda, kamu gelirlerini artırma ihtiyacı, devleti harcama vergilerine dayalı politikalar geliştirmeye itmektedir. Tüketim üzerinden alınan vergilerin yoğun bir şekilde uygulanması, gelir dağılımında adalet sorunlarını derinleştirebilecek önemli bir faktördür. Tüketim vergileri, genellikle sabit oranlarda uygulandığı için düşük gelirli bireylerin gelirlerinin daha büyük bir kısmını bu vergilere ayırmasına neden olurken, yüksek gelirli bireyler gelirlerine oranla daha az bir vergi yüküyle karşılaşmaktadır. Bu durum, düşük gelir grupları üzerindeki mali baskıyı artırarak onların alım gücünü daha da düşürmekte ve

ekonomik eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Özellikle temel ihtiyaç maddelerine uygulanan tüketim vergileri, düşük gelirli bireylerin yaşam standartlarını olumsuz etkileyebilir. Örneğin, gıda, enerji veya sağlık gibi zorunlu tüketim kalemleri üzerindeki yüksek vergiler, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri daha da belirgin hale getirebilir. Buna karşılık, yüksek gelirli bireyler, harcanabilir gelirlerinin daha küçük bir bölümünü tüketim vergilerine ayırdıkları için bu durumdan daha az etkilenmektedir (Timur, 2024, s. 665).

Adil bir gelir dağılımının sağlanması için devletin, ödeme gücü yüksek bireylerden daha fazla vergi tahsil ederek bu kaynakları düşük gelirli gruplara aktarması gerekmektedir. Bu tür bir yeniden dağıtım mekanizması, sosyal adaletin tesis edilmesi ve toplumsal dengelerin korunması açısından kritik öneme sahiptir. Ancak, artan oranlı tarife sisteminin yüksek gelir gruplarında yarattığı caydırıcı etkiler ile harcama vergilerinin düşük gelir gruplarında neden olduğu ağır yük arasında denge kurulamaması hem ekonomik hem de sosyal açıdan olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, vergi politikalarının tasarımı, üretim ve tüketim üzerindeki etkilerin dikkatle analiz edilmesi ve toplumsal refahı artıracak adil bir yapı oluşturulması gerekmektedir (Pehlivan, 2011, s. 285).

İKİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI

Bir ülkedeki gelir dağılımı, o ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyini ve toplumsal adaletin sağlanma durumunu yansıtan önemli bir göstergedir. Gelir dağılımı, ülkedeki bireyler veya gruplar arasındaki ekonomik eşitlik ya da eşitsizlik durumunu ifade eder ve bu dağılımın değerlendirilmesi kullanılan ölçüm yöntemleri ile farklı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Gelir dağılımının türleri ve ölçüm yöntemleri, bu dengenin daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesini sağlar ve ülkelerin ekonomik yapıları hakkında önemli bilgiler sunar.

Gelirden yapılan tasarruf, bir ülkenin büyüme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Tasarrufların, yatırımlara dönüştürülmesi, ekonomik büyümeyi destekleyen temel mekanizmalardan biridir. Bu süreç hem bireysel hem de kamusal tasarrufların etkin kullanımı ile ekonomik kalkınmayı hızlandırabilir. Bu bağlamda, büyüme ve gelir dağılımı kavramları birbiriyle doğrudan bağlantılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Adil bir gelir dağılımı, toplumun geniş kesimlerinin tasarruf ve yatırım yapma kapasitesini artırabilirken, ekonomik büyüme de gelirlerin daha dengeli bir şekilde dağılmasına katkıda bulunabilir. Dolayısıyla, bu iki kavramın uyum içinde olması hem ekonomik hem de toplumsal sürdürülebilirlik açısından hayati önem taşımaktadır (Gülşen, 2022, s. 90).

2.1. Gelir Dağılımı Kavramı

Gelir, bireylerin ekonomik güçlerini üretim faktörlerine katılımları sonucunda elde ettikleri kazançtır. Başka bir deyişle, gelir, mal veya hizmetin teslimi sonucunda aynı ya da nakdi bir hakka sahip olunması anlamına gelmektedir. Gelir dağılımı ise, bu mal veya hizmet tesliminden elde edilen gelirin bireyler arasında nasıl paylaştırıldığını ifade eder. Gelir dağılımı, kişilerin üretimdeki rollerine ve katkılarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Aykaç, Dağdemirve Gündoğan, 2013, s. 4). Bu bağlamda, bireylerin üretim sürecindeki pozisyonları, gelirden aldıkları pay üzerinde doğrudan etkili olmaktadır (Şahbaz vd., 2022, s. 1368).

Gelir dağılımı aynı zamanda, toplam gelir içerisinde yer alan üretim faktörlerinin katkılarını ve bu faktörlerin paylaşımlarını ortaya koyar. Kümülatif gelirin oluşmasında rol oynayan emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcilik gibi üretim faktörlerinin dağılımı, gelir dağılımını şekillendiren temel unsurlar arasındadır. Dolayısıyla, gelir dağılımı sadece bireylerin kazançlarını değil, aynı zamanda üretim sürecine katılan faktörlerin ekonomiye olan katkılarını ve bu katkıların nasıl paylaşıldığını da yansıtan önemli bir göstergedir (Hatipoğlu, 1976, s. 13). Gelir dağılımı, yalnızca bireylerin ve sosyal grupların gelir ya da ürünlerden aldıkları payları değil, aynı zamanda bu paylaşımı şekillendiren ekonomik ve toplumsal ilişkileri de ifade etmektedir (Boratav, 1976, s. 9). Bu kavram, belirli bir zaman diliminde bir ülkede üretilen ulusal gelirin, üretim faktörlerinin sahipleri arasında nasıl dağıldığını göstermektedir. Gelir dağılımı, bireylerin ve grupların ekonomik rollerine bağlı olarak, gelirlerin ülke genelinde coğrafi ve sektörel bazda nasıl paylaşıldığını yansıtan önemli bir göstergedir. Bunun ötesinde, gelir dağılımı ekonomik ve toplumsal yapılar arasındaki ilişkileri anlamaya da olanak tanımaktadır. Düşük gelirli ve yüksek gelirli gruplar arasındaki gelir düzeylerinin zaman içindeki değişimlerini analiz ederek, bu değişimlerin toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini ortaya koyar. Ayrıca, gelir farklılıklarının servet birikimi üzerindeki etkisini de açıklamaktadır. Bu bağlamda, gelir dağılımı, bir ekonominin sadece mevcut durumunu değil, aynı zamanda gelecekteki ekonomik ve sosyal dengeleri şekillendiren temel bir yapı taşıdır (Özyer, 2014, s. 10).

Toplam gelirin toplumdaki bireyler arasında nasıl paylaşıldığı, gelirin paylaşılma biçimine bakılarak öğrenilebilmektedir. Gelir dağılımının şekli değiştikçe, toplumun yapısı, bireylerin yaşam kalitesi, ortalama yaşam süresi ve ekonomik yapı etkilenmektedir. Bu nedenle, gelir dağılımında adaletsizliklerin giderilmesi, toplumsal iyileşme ve refahın sağlanması açısından kritik bir öneme sahip olmaktadır. Gelir dağılımı ne kadar adil hale getirilirse, toplumun sosyal ve ekonomik yapısı da o kadar olumlu yönde gelişmektedir (Boz ve Dökmen, 2022, s. 390).

Eğer bir ülkenin toplam geliri düşük seviyede kalmakta veya artan gelir sadece belirli bir grup arasında paylaşıyorsa, geri kalan kesimlerin bu gelirden alacağı pay azalmaktadır ve gelir dağılımında ciddi adaletsizlikler ortaya

çıkmaktadır. Toplumdaki bireylerin milli gelirden daha yüksek pay alabilmesi için, bu gelirin sosyal adalet ilkesine uygun şekilde dağıtılması gerekmektedir. Sosyal adaletin sağlanması, yalnızca bireylerin yaşam kalitesini artırmakla kalmamakta, aynı zamanda ekonomik istikrar ve toplumsal huzurun teminatı olmaktadır (Tabar, 2023, s. 68).

İktisadi bir perspektiften bakıldığında, gelir dağılımı, belirli bir zaman diliminde üretilen milli gelirin bireyler ve üretim faktörleri arasında nasıl paylaştırıldığını ifade etmektedir. Milli gelir ise, bir ekonomide belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplamını temsil etmektedir. Gelirin dağılımı, bu milli gelirin, onu oluşturan bireyler ve üretim süreçlerine katkıda bulunan faktörler arasında paylaştırılmasını içermektedir. Bu pay, yalnızca geliri doğrudan üreten bireyler arasında değil, aynı zamanda üretim sürecine katkıda bulunan emek, sermaye, doğal kaynaklar gibi üretim faktörleri ve sektörler arasında da yapılmaktadır. Adil bir gelir dağılımının sağlanması hem ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği hem de toplumsal refahın artırılması açısından vazgeçilmez bir gereklilik olmaktadır (Kazgan, 1993, s. 56-58).

2.2. Gelir Dağılımı ve İktisadi Önemi

Gelir dağılımı, ekonomi tarihi boyunca önemli bir konu olarak ele alınmakta ve sosyal adalet, ekonomik büyüme ve refah politikaları çerçevesinde sürekli olarak araştırılmaktadır. Farklı iktisadi ekoller gelir dağılımına farklı derecelerde önem atfetmekte olsa da genel olarak gelirin oluşum süreçleri ile gelir dağılımı arasında sıkı bir ilişki olduğu kabul edilmektedir. Üretim faktörlerinin dağılımı, emek ve sermaye arasındaki denge, piyasa yapıları, teknolojik gelişmeler ve devletin uyguladığı vergi ve sosyal politika mekanizmaları, gelir dağılımının belirleyicileri arasında yer almaktadır. İktisadi ekoller, bu ilişkiyi farklı perspektiflerden ele almış ve konuya dair çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Bu bölümde, öncelikle iktisadi ekollerin gelir dağılımına yönelik yaklaşımları incelenecek, ardından gelir dağılımının türleri ve gelir eşitsizliğini tespit etmek için kullanılan ölçütler açıklanacaktır. Gelir dağılımına dair bu analizler hem ekonomik süreçlerin hem de

toplumsal yapıların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamaktadır (Yalçın vd., 2024, s. 36).

2.2.1. Klasik İktisatta Gelir Dağılımı

1770'lerden 1870'lere kadar ekonomi dünyasında klasik iktisat akımı hâkim olmuştur. Bu dönemin önde gelen temsilcileri Adam Smith, David Ricardo, Thomas Robert Malthus ve John Stuart Mill olarak bilinmektedir. Klasik iktisatçılar, özellikle gelirin fonksiyonel dağılımı üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu durum, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarındaki toplumun belirgin şekilde sınıflara ayrışması ile yakından ilişkili bulunmaktadır. Bu dönemde bireyler, toplum içinde işçiler, sermaye sahipleri ve toprak sahipleri olmak üzere üç ana sınıfa ayrılmıştır. Klasik iktisatçılar, üretim faktörleri olan emek, sermaye ve toprak arasında gelirlerin nasıl dağıldığını incelemişlerdir. Bu yaklaşım, toplumdaki sınıfsal yapıyı ve bu yapı içindeki ekonomik ilişkileri daha iyi anlamaya yönelik bir çabanın sonucudur. Gelirin üretim faktörleri arasında paylaşılması, klasik iktisatçılar için dönemin ekonomik düzenini analiz etmede temel bir araç olmuştur (Ataer, 2021, s. 14-15).

David Ricardo'ya göre tarım, ekonomik açıdan en önemli sektörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Ricardo'nun rant teorisi, üç temel varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayımlar, dönemin ekonomik dinamiklerini anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. İlk varsayım, azalan verimler yasasıdır. Bu yasa, tarım alanlarının sınırlı olması ve toprak kalitesinin her yerde aynı olmaması nedeniyle tarımsal üretimin azalan verim yasasına tabi olduğunu öne sürmektedir. Toprak üzerinde yapılan ekim artırıldıkça, ilave üretim miktarının giderek azaldığını ifade eden bu yasa, tarımsal verimliliğin doğal sınırlarını vurgulamaktadır. İkinci varsayım, Malthus'un nüfus yasasıyla ilişkilidir. Nüfus arttıkça, artan gıda talebini karşılamak için daha fazla tarımsal üretime ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum, verimli toprakların yanı sıra, daha az verimli toprakların da tarımsal üretimde kullanılmasına yol açmaktadır. Verimli ve verimsiz toprakların kullanılması, aynı kalitedeki ürünlerin farklı maliyetlerle üretilmesine neden olmaktadır. Eğer ücretler asgari geçim seviyesinin altına düşerse, nüfus azalacak ve bu da tarımsal üretimi doğrudan etkileyecektir (Yücel, 2011, s. 26).

Adam Smith'e göre ücret, sermaye sahibi ile işçi arasında serbest bir şekilde belirlenmelidir. Emek talebinin artışı ve dolayısıyla ücretlerin yükselmesinin temel kaynağı, milli gelirdeki artıştır. Smith, ücretler ile nüfus arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu savunmaktadır. Ücretlerin yükselmesi, yaşam koşullarını iyileştirerek nüfus artışını hızlandırmaktadır. Smith'e göre sermaye, tasarrufun bir sonucu olarak görülmektedir. Tasarruf arttıkça sermaye de artmakta, bu artış ise genellikle kar oranlarının düşmesine ve ücretlerin yükselmesine yol açmaktadır. Kar seviyesini ölçmek için faiz oranı bir gösterge olarak kullanılmaktadır. Smith, para kullanımına dayalı ekonomik faaliyetlerin artması durumunda, para kullanımı için yapılan ödemenin de artacağını savunmaktadır. Bu bağlamda, faiz oranının yükselmesi, karlılığın arttığını işaret eden bir gösterge olarak değerlendirilmektedir (Çapar, 2018, s. 7).

J.S. Mill'e göre, ulusal gelir, işçiler, kapitalistler ve mal sahipleri arasında paylaştırılmaktadır. Gelir, üç temel kategoriye ayrılarak incelenmektedir: ücret, kar ve kira. Mill, gelir dağılımında, kar elde edenler ve mülk sahiplerinin avantajlı bir konuma sahip olduğunu, buna karşın ücretle geçinen işçilerin dezavantajlı bir durumda bulunduğunu ifade etmektedir (Jensen, 2001, s. 498). Bu durum, gelir dağılımında belirgin bir eşitsizliğe işaret etmektedir. J.S. Mill'in ücret fonu teorisi, ücretlerin sermaye ve nüfus dikkate alınarak belirlendiğini öne sürmektedir. Bu teoriye göre, ücretlerde bir artışın gerçekleşebilmesi için sermaye birikiminin olması gerekmektedir. Sermaye birikiminde yaşanan artış, emek talebini artırarak ücret fonuna olumlu yönde etki etmektedir. Bu süreç, ücretlerin yükselmesine neden olmaktadır. Ancak, bu durum aynı zamanda kar oranlarının düşmesine yol açmaktadır. Karların azalması, yatırım iştahını olumsuz etkileyerek ekonomik büyümeyi yavaşlatmakta ve durgunluk dönemlerine neden olabilmektedir (Yücel, 2011, s. 27).

Klasik iktisadi düşünceye göre, ekonomik sistemin temelinde, piyasaların kendi iç dinamikleriyle dengeye ulaşabileceği inancı yatmaktadır. Bu yaklaşımda, üretim faktörleri piyasası ile mal ve hizmet piyasasında tam rekabet koşulları ve fiyat esnekliği olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımlar altında, piyasalarda ortaya çıkan dengesizliklerin, fiyat mekanizması aracılığıyla kendiliğinden düzeltileceği kabul edilir. Klasik teoride, piyasa dengesizliklerinin giderilmesi sürecinde fiyatların,

Ücretlerin ve faiz oranlarının esnek bir Şekilde hareket ettiği düŐünülür. Örneğin, bir mal piyasasında arz fazlası oluŐtuĐunda, fiyatların düŐmesi talebi artırarak piyasa dengesine geri dŐnlmesini sağlar. Benzer Şekilde, iŐĐc piyasasında işsizlik ortaya çıktığında, ücretlerin düŐmesi istihdamı artırarak iŐĐcnn tam kullanımını yeniden sağlar. Bu mekanizmaların etkili bir Şekilde çalıŐabilmesi için piyasalarda hiçbir müdahalenin olmaması, bilgi akışının mkemmek olmasđ ve kaynakların serbestçe hareket edebilmesi gibi ideal koşulların varlığı varsayılmaktadır. Ancak, klasik düşüncenin bu yaklaşımı, piyasalardaki dengesizliklerin her zaman kendiliğinden ve hızlı bir Şekilde çözülemeyeceğini savunan modern iktisadi yaklaşımlar tarafından eleştirilmiştir (Savaş, 1994, s. 32). Diğer bir ifadeyle, maliye politikalarının ekonomide herhangi bir etkinliği bulunmamaktadır. Klasik iktisatçılara göre, maliye politikaları sadece toplam talebin bileŐimini etkileyebilmekte, ancak ekonominin genel dengesini bozarak istikrarsızlığa yol amamaktadır. Devletin ekonomik hayata müdahalesi, Klasiklere göre, mümkün olduğunca sınırlı tutulmalıdır. Onlar, devleti zorunlu bir kötülük olarak görmekte ve bu yüzden devletin ekonomik hayattaki rolünün küçük olmasđ gerektiğini savunmaktadır. Devletin büyümesi, kamu sektörünün ekonomi içindeki rolünün geniŐlemesi ve devletin ekonomik faaliyetlere daha fazla müdahil olmasđ anlamına gelmektedir. Bu durum, devletin ekonomik kalkınmayı desteklemek, toplumsal refahı artırmak ve gelir dağılımını düzenlemek gibi amaçlarla daha aktif bir Şekilde ekonomik kararlar almasını ve uygulamalar yapmasını gerektirir. Devletin ekonomiye müdahalesi, genellikle kamu harcamalarının artması, sosyal hizmetlerin geniŐlemesi ve vergi gelirlerinin daha etkin bir Şekilde kullanılmasını içerir. Örneğin, altyapı projeleri, sağlık ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması, iŐsizliĐin azaltılmasına yönelik istihdam politikaları veya ekonomik kriz dönemlerinde piyasaları desteklemek için uygulanan teşvikler, devletin büyümesinin somut göstergeleridir. Ayrıca, devletin düzenleyici rolü de bu büyümenin bir parçasıdır; çevresel düzenlemeler, finansal piyasa denetimleri ve sosyal güvenlik sistemleri gibi mekanizmalar, devletin ekonomi üzerindeki etkisini artırır. Bu müdahale, kamu harcamalarının artmasına yol açmaktadır ve bu harcamaların finansmanı da vergilerle yapılmaktadır (Yücel, 2011, s. 27). Bu durumda, vergi politikaları ile ekonomiye yapılan müdahale, piyasaların doğal iŐleyiŐini bozmakta ve ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Klasik iktisat anlayışına

göre, devletin müdahalesi ekonominin doğal dengesini bozmakta ve bu nedenle piyasaların kendi kendine işleyişi tercih edilmektedir. Bu görüş, devletin yalnızca en temel işlevlerle sınırlı olmasını savunmakta ve müdahalenin minimumda tutulması gerektiğini vurgulamaktadır (Gürdal, AltundemirveŞanver, 2014, s. 68).

2.2.2. Marksist İktisatta Gelir Dağılımı

Karl Marks'ın gelir dağılımı teorisi, emek-değer kuramı ve artık-değer kuramı olmak üzere iki temel kavram üzerine inşa edilmiştir. Emek-değer kuramında, “kullanım değeri” ve “değişim değeri” olarak iki ayrı değer türü öne çıkmaktadır. Kullanım değeri, bir malın kullanılabilirliği ya da faydasını ifade ederken, değişim değeri, bir malın başka mallarla değiş tokuş edilebilmesinden doğan ekonomik değeri ifade etmektedir. Marks'a göre, değişim değeri bir malın gerçek ekonomik önemini belirleyen asıl unsurdur. Bu değeri belirleyen faktör ise harcanan emek miktarıdır. Diğer bir ifadeyle, bir mala ne kadar emek harcanmışsa, malın değeri de o oranda artış göstermektedir. Emek ile malın değeri arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu savunmaktadır. Marks'ın artık-değer kuramı, kapitalist sistemde işçilerin ürettiği değerın yalnızca bir kısmını ücret olarak alabildiğini, geri kalan kısmın ise kapitalistlerin elinde toplandığını ileri sürmektedir. İşçinin ürettiği toplam değer ile ona ödenen ücret arasındaki bu fark, artık-değer olarak adlandırılmaktadır ve Marks'a göre, bu fazlalık kapitalist sınıfın karını oluşturmaktadır. Kapitalist sistemin temelinde, işçilerin emeği üzerinden gerçekleşen bu sömürü mekanizması yatmaktadır (Ulutürk ve Ersezer, 2005, s. 101).

Marx'a göre, işsizlik kapitalist sistemin yapısal ve kalıcı bir sorunu olarak görülmektedir. Bu durum, kapitalist düzenin temel dinamikleri içerisinde gelir ve servet dağılımının anlaşılmasında kritik bir noktayı temsil etmektedir. Marx, sermaye birikiminin artmasıyla birlikte sermayeden elde edilen gelirlerin kâr oranlarında düşüşe neden olacağını öngörmektedir. Bu süreç, kapitalist ekonomilerin işleyiş mekanizması içinde kaçınılmaz bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, Marx'a göre, bu dinamik, piyasa yapılarında rekabetin azalmasıyla endüstriyel yoğunlaşmanın artmasına ve sermaye gelirlerinde tekelleri bir yapının güçlenmesine yol açmaktadır. Bu tekelleri eğilim, kapitalist ekonomilerin sürdürülebilirliği üzerinde

önemli etkiler yaratmakta ve gelir eşitsizliğini derinleştirmektedir. Marx'ın bu görüşü, modern ekonomilerde sermaye birikimi ve yoğunlaşmasının yarattığı sosyal ve ekonomik dengesizliklerin anlaşılmasında halen geçerliliğini korumaktadır (Akdağ, 2020, s. 56).

2.2.3. Neoklasik İktisatta Gelir Dağılımı

Neoklasik iktisadın önemli temsilcilerinden J.B. Clark, tam rekabet koşullarında üretim faktörlerinin, marjinal verimliliklerine göre dağıtılması gerektiğini ve bu tür bir dağılımın en adil sonucu doğuracağını savunmaktadır. Clark'a göre, her bir üretim faktörü, üretime katkısı oranında gelir elde etmeli ve bu durum, ekonomik sistem içinde doğal bir denge ve adalet yaratmaktadır. Benzer şekilde, Marshall da değer kavramının üretim süreciyle doğrudan bağlantılı olduğunu ve elde edilen değer tüm üretim faktörleri arasında marjinal verimliliğe dayalı bir adalet anlayışıyla paylaşılması gerektiğini ileri sürmektedir. Marshall'a göre, bu yaklaşım benimsendiğinde, gelir dağılımı sorunu piyasa mekanizmasının işleyişiyle kendiliğinden çözülmektedir. Ancak, her iki düşünürün de teorileri, modern ekonomik sistemlerdeki eşitsizliklerin ve piyasa başarısızlıklarının dikkate alınmadığı eleştirileriyle karşılaşmaktadır. Günümüzde, bu görüşler, adil dağılımın sağlanması için devlet müdahalelerinin veya ek düzenlemelerin gerekliliğini savunan yaklaşımlar karşısında yeniden değerlendirilmektedir (Bükey, 2018, s. 39-40).

Neoklasik iktisat görüşleri, günümüz ekonomi sistemine olan uyumu nedeniyle modern ekonomi biliminin hâkim düşünce sistemi olarak kabul edilmektedir (Goodwin, Harris, Nelson, RoachveTorras, 2014, s. 146). Klasik iktisadın bir devamı olarak görülmelerine rağmen, Neoklasiklerin fikirleri birçok noktada klasik iktisat anlayışından ayrılmaktadır. Özellikle, serbest piyasa ekonomisinin her zaman etkin bir kaynak dağılımı sağlayamayacağı ve piyasa başarısızlıklarının yaşandığı alanlarda devlet müdahalesinin gerekli olduğu görüşü, Klasik iktisatçılardan temel bir farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, Neoklasiklerin sahip olduğu bazı belirgin özellikler de bu ayrımı daha net bir şekilde ortaya koymaktadır (Colander, 2000, s. 134-135; Dequech, 2007, s. 280; Bresser-Pereira, 2012, s. 3; Bilir, 2018, s. 665). Bu özellikler arasında metodolojik bireycilik

anlayışı, rasyonellik kavramına verdikleri önem ve bireylerin fayda maksimizasyonunu kriter olarak benimsemeleri, genel denge teorisine ve içsel büyüme modellerine yaptıkları vurgu, ayrıca tam bilgiye sahip bireylerin rasyonel davranışlarıyla ekonomik dengenin sağlanacağına dair analizleri bulunmaktadır.

Neoklasik iktisat, bu özellikleriyle yalnızca Klasik iktisattan ayrılmakla kalmamakta, aynı zamanda modern ekonomi politikalarının şekillenmesinde de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle bireysel davranışların ekonomik sistem üzerindeki etkileri ve piyasa dengesi analizleri, güncel ekonomik sorunların incelenmesinde güçlü bir çerçeve sunmaktadır. Ancak, Neoklasiklerin piyasa başarısızlıklarına yönelik devlet müdahalesine dair sınırlı yaklaşımları, sosyal eşitsizlik ve çevresel sorunlar gibi modern problemlere karşı yetersiz kaldığı yönünde eleştirilmektedir. Buna rağmen, teorik yaklaşımlarındaki kapsamlılık ve analitik yöntemler, Neoklasik iktisadı günümüzdeki ekonomik düşüncenin merkezinde tutmaya devam etmektedir (Colander, 2000, s. 134-135).

Neoklasik ekonomi düşüncesinin önde gelen isimlerinden Arthur Cecil Pigou, vergi politikaları üzerine yaptığı çalışmalarla ekonomi literatürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Özellikle piyasa başarısızlıkları konusundaki analizleriyle tanınan Pigou, dışsallıkların ekonomik sistemde neden olduğu sorunlara dikkat çekmiş ve bu sorunların çözümünde vergilerin oynayabileceği role vurgu yapmıştır. Pigou'nun ortaya koyduğu ve "Pigoucu Vergiler" olarak bilinen yaklaşım, günümüzde birçok maliye politikasının temelini oluşturmaya devam etmektedir. Pigoucu vergiler, dışsallıklardan kaynaklanan toplumsal maliyetlerin, bu maliyetlere neden olan kişi veya kurumlara yüklenmesini amaçlayan düzeltici bir vergi türüdür. Bu vergiler, belirli bir sabit tutar (maktu) ya da mal ve hizmet değerine bağlı bir oran (ad valorem) üzerinden uygulanabilir. Pigou'nun teorisine göre, dışsallıklar, özel maliyetler ile sosyal maliyetler arasındaki farktan kaynaklanır ve bu durum ekonomik etkinliği azaltır. Örneğin, çevre kirliliğine yol açan bir fabrika, ürettiği kirliliğin topluma yüklediği zararın maliyetini kendi faaliyetlerine yansıtmadığı için piyasa dengesizliğine neden olur. Pigoucu vergiler, bu farkı kapatarak dışsallıkların etkilerini azaltmayı ve piyasa etkinliğini artırmayı hedefler. Bu yaklaşım, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Çevre kirliliğini azaltmak için uygulanan karbon vergisi, Pigoucu vergilere verilebilecek en yaygın

örneklerden biridir. Karbon vergisi, sera gazı emisyonlarının yarattığı çevresel zararları önlemeyi amaçlarken, aynı zamanda temiz enerjiye geçişi teşvik ederek uzun vadede çevre dostu bir ekonomik yapı oluşturmayı destekler. Benzer şekilde, trafik yoğunluğunu azaltmak için uygulanan tıkanıklık vergileri veya sağlığa zarar veren ürünler üzerindeki tüketim vergileri de Pigoucu yaklaşımın farklı alanlardaki yansımalarıdır. Bu sayede, bireylerin ve firmaların faaliyetlerinin gerçek sosyal maliyetlerini yansıtması sağlanmakta, böylelikle kaynakların daha etkin bir şekilde tahsis edilmesi mümkün hale gelmektedir. Pigou, yalnızca dışsallıklar konusundaki katkılarıyla değil, aynı zamanda gelir dağılımı ve vergilendirme politikalarındaki görüşleriyle de dikkat çekmektedir. Ona göre, artan oranlı vergilendirme sistemi, gelir dağılımında adaletin sağlanması ve bireylerin refah seviyelerinin artırılması açısından vazgeçilmez bir araçtır. Devletin, birincil gelir dağılımına vergiler yoluyla müdahale ederek geliri yeniden dağıtması gerektiğini savunan Pigou, bu yaklaşımıyla gelir eşitsizliğinin azaltılmasında önemli bir yöntem sunmaktadır. Pigou'nun teorileri, yalnızca teorik düzeyde kalmayarak, sosyal refah ekonomisinin şekillenmesinde ve modern maliye politikalarının oluşturulmasında önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Bu kapsamda, çevre kirliliği gibi güncel sorunların çözümünde ve sosyal adaletin sağlanmasında Pigoucu vergilerin önemi günümüzde de devam etmektedir (Pigou, 2013).

2.2.4. Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı

Keynesyen ekonomi anlayışına göre, genel çıktı düzeyi ile istihdam arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu görüş, kapitalist sistemin ekonomileri geliştiren en etkili sistem olduğunu savunmakla birlikte, kapitalizmin temel sorunlarına yönelik çözüm önerileri sunmasıyla da öne çıkmaktadır. Keynesyen yaklaşım, özellikle 1929 Ekonomik Buhranı ile gündeme gelen istihdam sorununa odaklanarak, kapitalizme önemli bir katkı sağlamış ve ekonomik istikrarın sağlanmasında devlet müdahalesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Keynes, liberal ekonominin en önemli sorunu olarak tam istihdam hedefine ulaşmayı öncelikli bir mesele olarak görmüş, bunun yanı sıra gelir dağılımı adaletini de kritik bir unsur olarak değerlendirmiştir. Keynes'in geliştirdiği analiz yöntemleri, yalnızca kendi

döneminde değil, sonrasında ortaya çıkan farklı ekonomik ekollerin büyüme ve bölüşüm teorilerine de rehberlik etmiştir. Özellikle toplam talep, tüketim, yatırım ve kamu harcamaları arasındaki ilişkilere dair analizleri, ekonomik dengenin sağlanmasında yeni yaklaşımların geliştirilmesine olanak tanımıştır. Keynesyen ekonomi, tam istihdamın sağlanması için devletin aktif bir rol üstlenmesini ve ekonomik dalgalanmaların etkilerini azaltmak için maliye politikalarının etkin bir şekilde kullanılmasını önermektedir. Bu görüş, kapitalist sistem içinde sosyal adalet ve ekonomik istikrarın bir arada var olabileceğine dair umut verici bir çerçeve sunmaktadır. Günümüzde de Keynes'in fikirleri, ekonomik krizlerle başa çıkmada ve gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesinde politika yapıcılar için yol gösterici olmaya devam etmektedir (Çalışkan, 2022, s. 224).

Keynes'e göre, likiditeden vazgeçmenin maliyeti faiz oranı olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle Keynes, faiz oranını yalnızca ekonomik bir değişken olarak değil, aynı zamanda psikolojik bir olgu olarak değerlendirmektedir. Faiz oranlarının ekonomik sistemdeki etkilerine odaklanan Keynes, özellikle devletin iç borçlanma sürecinde uyguladığı faiz oranlarının gelir dağılımı üzerinde doğrudan etkiler yarattığını vurgulamaktadır. Faiz oranlarının yükselmesi, sermaye sahiplerinin kazançlarını artırırken, gelir dağılımındaki eşitsizliği de derinleştirmektedir. Buna karşılık, faiz oranlarının düşürülmesi, gelir eşitsizliğinin azalmasına katkı sağlayabilecek bir araç olarak görülmektedir (Colander, 2000, s. 134-135). Gelir dağılımını etkileyen bir diğer önemli unsur ise ekonomideki rekabet koşullarıdır. Keynes, piyasalardaki tekel gücünün artmasının, emeğin sermaye karşısında zayıflamasına neden olduğunu ve bu durumun emek gelirlerinin üretimden aldığı payı azalttığını ifade etmektedir. Tekelleşmenin artışı, piyasa dengelerini bozarak kaynakların adil dağılımını zorlaştırmakta ve gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Keynes'in bu değerlendirmeleri, ekonomik sistemdeki temel dinamiklerin gelir dağılımına olan etkilerini anlamak açısından kritik bir çerçeve sunmaktadır. Günümüzde de faiz oranları ve piyasa rekabetinin gelir adaleti üzerindeki etkileri, ekonomik politika yapıcıların dikkatle üzerinde durduğu konular arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, Keynes'in teorileri hem makroekonomik istikrarın sağlanmasında hem de sosyal adaletin güçlendirilmesinde yol gösterici olmaya devam etmektedir (Çapar, 2018, s. 13).

J.M. Keynes, tüketim fonksiyonunu açıklarken vergiyi önemli bir parametre olarak bu denkleme dâhil etmiştir. Keynes'e göre, tüketim harcamaları üzerinde etkili olan temel faktörlerden biri kullanılabilir gelir düzeyidir. Bu bağlamda, vergilerin her bir gelir düzeyinde tüketimi azalttığı ve bireylerin harcamalarını sınırladığı kabul edilmektedir. Keynes, tüketimin, milli gelirden ziyade harcanabilir gelirle doğrudan bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Vergilerin yüksek olması, bireylerin harcanabilir gelirini azaltarak tüketim seviyesini düşürmekte, dolayısıyla toplam talebi olumsuz yönde etkilemektedir. Toplam talepteki bu yetersizlik ise ekonomide kronik işsizlik gibi temel sorunlara zemin hazırlamaktadır. Keynes, ekonomik dalgalanmaların kontrol altına alınmasında ve istikrarın sağlanmasında devlet müdahalesinin kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. Ona göre, devletin kullanabileceği en etkili araçlardan biri, vergiler üzerindeki düzenlemelerdir. Vergilerin azaltılması, kullanılabilir gelir üzerinde olumlu bir etki yaratarak toplam talebi artırmakta ve bu durum, ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır (Yıldırım, Karaman ve Taşdemir, 2009).

2.2.5. Neo Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı

Neo-Keynesyen ekolün önde gelen temsilcileri, gelir dağılımındaki etkinlik ve adaleti incelemek amacıyla piyasanın işçi ve kapitalist sınıf olmak üzere iki ana sınıfa ayrıldığı bir çerçeveye geliştirmiştir. Bu yaklaşım, işçilerin aleyhine gelişen ekonomik koşulları, fiyat uyumu mekanizmaları üzerinden daha detaylı bir şekilde analiz etmeyi hedeflemiş ve Keynesyen teoriyi daha ileri bir aşamaya taşımıştır. Neo-Keynesyenler, bölüşüm teorisini, parasal ücretlerin sabit olduğu ve yatırımın tasarruflardan bağımsız olduğu varsayımlarına dayandırarak fiyat uyumu mekanizması üzerine kurgulamışlardır. Bu mekanizma, yalnızca gelir dağılımını değil, aynı zamanda enflasyon sürecinin temel nedenlerini açıklamayı da amaçlamaktadır. Böylece, piyasalardaki dengesizliklerin ve ekonomik eşitsizliklerin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması hedeflenmiştir. Neo-Keynesyen ekolün gelir dağılımına yönelik çalışmaları, zaman içerisinde farklı metodolojik yaklaşımlar sergilemiştir. 1950'lerden 1980'lere kadar olan dönemde teorik analizler ön plandayken, 1980'lerden itibaren ampirik çalışmaların ağırlık kazandığı

görülmektedir. Bu değişim, ekonomik olayların daha somut verilerle desteklenerek analiz edilmesine olanak sağlamış ve teorik modellerin uygulanabilirliğini artırmıştır. Neo-Keynesyenler, bu süreçte gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yalnızca sosyal bir sorun olmadığını, aynı zamanda ekonomik istikrarı ve büyümeyi etkileyen kritik bir unsur olduğunu savunmuşlardır (Çalışkan, 2022, s. 24).

2.3. Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Gelir dağılımı, bir toplumun karakteristik yapısını şekillendiren ve sosyal denge üzerinde derin etkiler yaratan önemli bir göstergedir. Kavramsal olarak, bir ülkede belirli bir dönemde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı olan milli gelirin, bireyler ve gruplar arasında nasıl bölüşüldüğünü ifade etmektedir. Bu bağlamda, milli gelir, temelde kişiler arasında paylaşılan bir kaynak olarak ele alınmaktadır (Sönmez, 1990, s. 9; Dinler, 2024, s. 295). Gelir dağılımı, bir ülkenin toplam ekonomik üretiminin, o ülkede yaşayan bireyler veya haneler arasında hangi ölçüde paylaştırıldığını gösteren bir göstergedir. Bu kavram, toplumun ekonomik kaynaklarının farklı gruplar arasında ne kadar adil bir şekilde dağıldığını anlamak için kullanılır. Gelir dağılımı analizi, bireyler arasındaki refah farklılıklarını ortaya koyarak, eşitlik veya eşitsizlik düzeyini değerlendirmeye olanak tanır. Bu değerlendirme, sosyal adaletin sağlanması, yoksullukla mücadele ve sürdürülebilir kalkınma politikalarının geliştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir (Hançerlioğlu, 2006, s. 30). Literatürde, gelir dağılımı kavramı genellikle "gelir dağılımı eşitsizliği" ve "gelir dağılımında adalet" gibi terimlerle bir arada ele alınmaktadır. Bu terimler, gelir kaynaklarının toplumdaki bireyler veya gruplar arasında nasıl paylaşıldığına ilişkin farklı boyutları ifade eder. Gelir dağılımı eşitsizliği, ekonomik kaynakların bireyler arasında dengesiz bir şekilde dağıldığını vurgularken, gelir dağılımında adalet ise bu kaynakların daha eşitlikçi ve hakkaniyete uygun bir şekilde paylaşılmasını hedefleyen bir anlayışı temsil eder. Bu nedenle, gelir dağılımı analizi hem eşitsizliklerin boyutunu belirlemek hem de adil bir ekonomik yapı oluşturma çabalarına rehberlik etmek açısından önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Bir toplumda belirli bir nüfus kesiminin milli gelirden aldığı pay ile başka bir kesimin aldığı pay genellikle eşit değildir. Bu durum, gelir dağılımı eşitsizliği olarak tanımlanmaktadır (Tokol, 2000, s. 121). Gelir eşitsizliği, ekonomik kaynakların dağıtımında ortaya çıkan dengesizlikleri ifade etmekte ve toplumsal huzursuzluk, fırsat eşitsizliği gibi sorunlara yol açmaktadır. Öte yandan, gelir dağılımında adalet kavramı, gelir grupları arasındaki farklılıkların minimize edilmesini ve mevcut dağılımın iyileştirilmesini amaçlayan bir yaklaşımı temsil etmektedir (Ersezer, 2006, s. 256).

Milli gelirin adil bir şekilde dağıtılması, bir toplumun genel refah düzeyini doğrudan etkileyen temel unsurlardan biridir. Gelirin eşitlikçi bir şekilde paylaşılması, sadece ekonomik istikrarı sağlamakla kalmaz, aynı zamanda sosyal uyumu artırır ve toplumsal çatışmaları azaltır. Adil bir gelir dağılımı, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesini kolaylaştırarak yaşam kalitesini yükseltirken, aynı zamanda ekonomik büyümeyi destekleyici bir ortam oluşturur. Bu bağlamda, milli gelirin dengeli bir şekilde dağıtılması hem ekonomik hem de sosyal sürdürülebilirlik için kritik bir öneme sahiptir. Ancak, bir ülkenin ekonomik anlamda zengin olması, her zaman toplumun refah içinde yaşadığı anlamına gelmemektedir (Öztürk, 2009, s. 9). Gelir dağılımının toplum yapısı üzerinde bu denli güçlü bir etkisi olmasının temel nedeni, gelir eşitsizliğinin artışıyla birlikte sosyal hoşnutsuzluk ve huzursuzluğun da artmasıdır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, sadece bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal barışı tehdit eden bir unsur haline gelmektedir. Artan gelir eşitsizliği, kitlesel şiddet olaylarının artmasına, politika belirsizliğinin derinleşmesine ve toplumsal gerilimlerin tırmanmasına zemin hazırlamaktadır (Alesina ve Perotti, 1996, s. 1204).

Bu durum, ekonomik düzlemde de ciddi sorunlara yol açmaktadır. Gelir eşitsizliklerinin artması, mülkiyet haklarının tehdit altında kalmasına ve yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Yatırımların azalması, üretim kapasitesinin düşmesine ve ekonominin verimliliğinin zayıflamasına yol açmaktadır. Aynı zamanda, yüksek gelir eşitsizlikleri, yatırımcıların üretime yönelik ekonomik faaliyetlerden uzaklaşmalarına sebep olmakta, bu da verimsiz ve üretken olmayan bir ekonomik yapının oluşmasına neden olmaktadır. Gelir eşitsizliğinin artmasıyla birlikte kamu harcamaları azalmakta, hukuki ve idari düzenlemelerde aksamalar yaşanmakta, bu da

emek sınıfının motivasyonunu ve çalışma verimliliğini ciddi şekilde düşürmektedir. (Ulusoy, 2018, s. 295).

2.4. Gelir Dağılımı Türleri

Bir ülkenin sınırları içerisinde, belirli bir yıl boyunca üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal değeri, gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) olarak adlandırılmaktadır. GSYİH, bir ekonominin üretim kapasitesini ve genel büyüklüğünü ölçen en temel göstergelerden biridir. Bu değer, ülkedeki ekonomik faaliyetlerin kapsamını ortaya koymakla birlikte, ekonomik performansın değerlendirilmesinde ve uluslararası karşılaştırmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. GSYİH, üretim, gelir veya harcama yöntemleriyle hesaplanabilir ve genellikle ekonomik büyüme oranlarının analiz edilmesinde temel bir referans noktasıdır (Ünsal, 2009, s. 5). GSYİH, bir ülkenin ekonomik performansını ölçmek için kullanılan temel göstergelerden biridir. Bu değer topluma nasıl dağıldığı ise gelir dağılımı kavramıyla ifade edilmektedir. Ancak, bu toplam değer toplum içindeki farklı gruplar arasında paylaşılması, daha ayrıntılı bir analiz ve çeşitli sınıflamalar yapılmasını gerektirmektedir. Gelir dağılımı, genel anlamda tüm bireylerin veya grupların bu ekonomik değerden aldıkları payı ifade ederken, farklı kesimler arasındaki dağılımın analizi daha özel tanımlamalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu tanımlamalar, gelir dağılımının detaylarını anlamak ve farklı sosyal, ekonomik veya demografik grupların ekonomik refah düzeyini değerlendirmek adına büyük önem taşımaktadır (Dokuzoğlu, 2022).

2.4.1. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, bireylerin ya da hane halklarının toplam gelirden aldıkları oranları ifade eden bir kavramdır. Bu dağılım, belirli bir zaman diliminde elde edilen gelir miktarına odaklanır ve gelirin hangi kaynaklardan sağlandığı, hangi yöntemlerle kazanıldığı ya da hangi zaman aralığında elde edildiği gibi detayları dikkate almaz. Kişisel gelir dağılımı, toplumda ekonomik kaynakların bireyler arasında ne kadar eşit ya da dengesiz bir şekilde paylaşıldığını anlamak için önemli bir göstergedir. Bu kavram, gelir eşitsizliklerini tespit etmek, ekonomik adaletin

sağlanması ve sosyal refahın artırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesine ışık tutmak amacıyla sıkça kullanılan bir analiz aracıdır (Ulusoy, 2018, s. 295). Kişisel gelir dağılımı analizinde, bireylerin eşit olduğu ve sosyal sınıf farklarının bulunmadığı varsayımı esas alınmaktadır (Kuştepe ve Halaç, 2004, s. 167).

Bu tür bir gelir dağılımını ölçmek için, toplumun farklı gelir gruplarına göre sınıflandırılması gerekmektedir. Genellikle bu sınıflandırma, toplumu eşit büyüklükteki %20'lik dilimlere ayırarak yapılmaktadır. Bu yöntemle, toplum beş farklı gelir grubuna ayrılmakta ve her bir grubun milli gelirden aldığı pay hesaplanmaktadır. Bu gruplar arasında, en alt %20'lik kesim milli gelirden en az payı alan ve en düşük gelirli bireylerden oluşurken, en üst %20'lik kesim ise milli gelirden en yüksek payı alan ve en zengin kesimi temsil etmektedir. Eğer en alt %20'lik grup ile en üst %20'lik grup arasındaki gelir farkı büyükse, bu durum gelir dağılımındaki eşitsizliğin yüksek olduğunu göstermektedir. Buna karşılık, bu farkın düşük olması, gelir dağılımının daha adil olduğu ve eşitsizliğin azaldığı anlamına gelmektedir (Ulusoy, 2018, s. 295). Kişisel gelir dağılımının bu şekilde analiz edilmesi, gelir adaletsizliklerini tespit etme ve bu eşitsizlikleri azaltmaya yönelik politikaların geliştirilmesi açısından önemli bir araçtır. Toplumun en alt ve en üst gelir grupları arasındaki farkın azalması, sosyal refahı artırmanın yanı sıra ekonomik istikrarı da güçlendirebilmektedir. Bu nedenle, kişisel gelir dağılımı, yalnızca ekonomik bir ölçüt değil, aynı zamanda toplumsal huzur ve adaletin sağlanması için önemli bir göstergedir (Aktan ve Vural, 2002, s. 2).

Kişisel gelir dağılımı literatüründe sıklıkla başvurulanan iki temel kavram, Lorenz eğrisi ve GINI katsayısıdır. Lorenz eğrisi, bir toplumun gelir dağılımını görselleştiren bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu eğri, nüfusun gelirlerine göre sıralanmasıyla, farklı nüfus kesimlerinin toplam gelirden aldıkları payları gösterir ve gelir dağılımının yoğunluk fonksiyonuna sahip olduğu varsayımıyla oluşturulur (Gastwirth, 1971, s. 1037). Lorenz eğrisi, gelir eşitsizliğini bir diyagram üzerinde grafiksel olarak ifade etmekte ve toplumdaki gelir adaletinin ölçülmesine olanak sağlamaktadır. Bu diyagramda, yatay eksen nüfus yüzdelelerini, dikey eksen ise toplam gelir yüzdelelerini temsil eder. 45 derecelik açığa sahip bir mutlak eşitlik doğrusu, tüm bireylerin gelirden eşit pay aldığı bir durumun teorik olarak gösterimi için kullanılmaktadır. (Alper ve Tokol, 2012, s. 119).

2.4.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, bir ekonomide kullanılan üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payları ifade etmektedir. Üretim sürecine katkıda bulunan temel faktörler emek, sermaye, doğal kaynaklar ve müteşebbisten oluşmaktadır. Bu faktörlerin her biri, üretim sürecine katılımı sayesinde milli gelirin oluşumunda rol oynamaktadır. Üretim sürecinin sonunda, bu faktörlere gelir olarak çeşitli şekillerde geri dönüş sağlanmaktadır: emek ücret şeklinde, sermaye faiz olarak, doğal kaynaklar rant biçiminde ve müteşebbis ise kâr olarak milli gelirden payını almaktadır. Bu dağılım modeli, üretim sürecindeki farklı aktörlerin ekonomik değer yaratmadaki rollerini yansıtmakta ve milli gelirin hangi faktörlere nasıl dağıtıldığını analiz etmek için kullanılmaktadır (Cowell, 2015, s. 236).

Fonksiyonel gelir dağılımında ücret gelirlerinin diğer gelir türlerine kıyasla yüksek bir yüzdeye sahip olması, gelir eşitsizliğinin azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun temel nedeni, toplumun büyük bir kısmını oluşturan bireylerin emeğe dayalı gelir elde etmeleridir. Ücret geliri ile geçimini sağlayan bu geniş kesim için, milli gelirden daha yüksek bir pay almak, ekonomik refahın artırılması ve toplumsal adaletin sağlanması adına kritik bir unsurdur. Buna karşın, rant, kâr ve faiz gibi gelir türlerini elde eden grupların milli gelirden daha büyük bir pay alması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin derinleşmesine neden olmaktadır (Köseoğulları, 2021, s. 18-19).

Fonksiyonel gelir dağılımı, temel olarak emeğe dayalı gelirlerle emek dışı gelirlerin milli gelir içerisindeki dağılımını ortaya koymaktadır (Cowell, 2015, s. 236). Bu bağlamda, emeğin milli gelirden aldığı payın ölçülmesi ve bu payın zaman içindeki değişiminin izlenmesi, gelir dağılımı analizlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Fonksiyonel gelir dağılımı üzerinden yapılan bu tür analizler, ekonomik politikaların belirlenmesinde ve eşitsizliğin azaltılmasına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesinde değerli bir rehber sunmaktadır.

2.4.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Üretim sektörlerinin milli gelirden aldıkları payları gösteren sektörel gelir dağılımı, bir ülkenin ekonomik yapısını anlamak ve geleceğe yönelik planlamalar yapmak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu gelir dağılımı türü, tarım, hizmet, ticaret, sanayi ve diğer sektörlerin milli gelir içindeki oranlarını ortaya koyarak, politika yapıcılara hangi sektörler ağırlık verilmesi gerektiği konusunda yol göstermektedir (Kuştepe ve Halaç, 2004, s. 147). Sektörel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımından daha geniş bir perspektif sunmakta ve sektörler içerisindeki sosyal sınıfların ayrı ayrı analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Bu ayrıntılı analizler, ekonomik dengenin daha doğru bir şekilde değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır (Adelman ve Robinson, 1989, s. 964).

Ülkelerin ekonomik gelişme süreçlerinde, sektörlerin milli gelirden aldıkları paylar önemli değişimler göstermektedir. Ekonomik kalkınmanın erken aşamalarında tarım sektörünün milli gelir içindeki payı yüksek olurken, sanayi ve hizmet sektörlerinin payı genellikle daha düşüktür. Ancak, ekonomik gelişmenin hız kazanmasıyla birlikte tarım sektörünün payı azalmakta, sanayi ve hizmet sektörlerinin payı ise artmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde, milli gelirden en büyük payı hizmet sektörü alırken, tarım sektörü genellikle en düşük paya sahiptir. Buna karşın, az gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün milli gelir içindeki payı oldukça yüksekken, hizmet ve sanayi sektörlerinin payı daha düşüktür (Ulusoy, 2018, s. 294).

Sektörel gelir dağılımı, yalnızca mevcut ekonomik durumu değerlendirmekle kalmayıp, uzun vadeli planlama ve politika geliştirme süreçlerinde de rehber niteliği taşımaktadır. Bu dağılım sayesinde, devletin hangi sektörler müdahalede bulunması gerektiği, hangi sektörlerin teşvik edilmesi gerektiği ve hangi alanlarda düzenlemeler yapılmasının gerekli olduğu tespit edilebilmektedir (Öztürk, 2009, s. 7). Ekonomik gelişmişlik düzeyine göre sektörlerin milli gelir içindeki paylarındaki değişimler, bir ülkenin kalkınma sürecinde hangi alanlara odaklanması gerektiğini belirlemek için temel bir yol haritası sunmaktadır. Bu nedenle, sektörel gelir dağılımının doğru bir şekilde izlenmesi ve analiz edilmesi, ekonomik kalkınma hedeflerinin başarılması açısından hayati bir öneme sahiptir (Öztürk, 2009, s. 7).

2.4.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, bir ülkede farklı coğrafi bölgelerde yaşayan bireylerin milli gelirden ne kadar pay aldıklarını ifade eden bir kavramdır. Bu dağılım, gelişmiş bölgeler ile az gelişmiş bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları ortaya koyarak, gelir eşitsizliğinin mekânsal boyutunu analiz etme olanağı sağlar. Bölgesel gelir dağılımı, ekonomik kaynakların ülkedeki bölgeler arasında nasıl dağıtıldığını inceleyerek, bölgesel kalkınma dengesizliklerini ve sosyal adaletsizlikleri tespit etmede önemli bir role sahiptir. Bu analiz, aynı zamanda ekonomik büyüme ve kalkınma politikalarının bölgeler arası eşitsizlikleri azaltmaya yönelik daha etkin bir şekilde tasarlanmasına yardımcı olmaktadır. Bölgesel gelir dağılımı, aynı zamanda fonksiyonel ve kişisel gelir dağılımını da kapsamaktadır (Adelman ve Robinson, 1989, s. 964). Bölgesel farklılıkların oluşumunda, ulaşım altyapısı, iklim koşulları, yüzey şekilleri, tarım arazilerinin verimliliği gibi fiziksel faktörlerin yanı sıra sağlık, eğitim, barınma olanakları gibi sosyal ve ekonomik etkenler de önemli rol oynamaktadır. Ulaşım altyapısının yetersiz olduğu bölgeler, ekonomik faaliyetlere erişimde zorluk yaşayarak gelişim açısından geride kalabilirken, tarım arazilerinin düşük verimliliği veya elverişsiz iklim koşulları da ekonomik potansiyeli sınırlandırabilir. Aynı şekilde, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerin yetersizliği, insan sermayesinin gelişimini olumsuz etkileyerek bölgeler arasındaki eşitsizlikleri daha da derinleştirebilir. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, bölgesel gelir dağılımındaki adaletsizliklerin ve kalkınma farklılıklarının başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Hükümetlerin bölgeler arası eşitsizliği dikkate alarak bu tür gelir dağılımını göz önünde bulundurması, ekonomik kalkınma hızlarını artırmak için etkili bir politika aracı olabilmektedir. Özellikle kırsal bölgelerin kalkınması, ülke genelinde ekonomik verimliliği artırarak daha dengeli bir büyüme sağlamaktadır (Kara ve Hoylu, 2023, s. 2).

Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin üretim faaliyetlerinden elde edilmesinden sonra coğrafi bölgeler arasında nasıl paylaşıldığını ifade eder ve "coğrafi gelir dağılımı" olarak da adlandırılmaktadır. Bu dağılım, bölgelere özgü coğrafi ve stratejik faktörlere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, hammadde kaynaklarının varlığı, iklim, demografik özellikler ve sosyal koşullar, belirli bölgelerde üretim faktörlerinin yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, bazı

bölgelerin cazibe merkezi haline gelmesine yol açarken, diğer bölgelerin geride kalmasına neden olmaktadır. Kalkınma kutupları olarak adlandırılan bu tür bölgeler, üretim ve nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte daha fazla ekonomik faaliyet çekerken, gelir dağılımındaki dengesizliklerin de artmasına zemin hazırlamaktadır. Göç, kalabalıklaşma ve buna bağlı sosyal ve ekonomik sorunlar, bu tür bölgelerde sıkça karşılaşılan problemlerdir (Koray, 2000, s. 191).

Gelişmiş bölgelerde gelir dağılımındaki eşitsizlikler genellikle daha belirgin olmaktadır. Bu bölgelerde iş fırsatlarının fazlalığı, çeşitli gelir türlerinin daha yaygın olması ve kayıt dışı istihdamın yüksekliği, gelir eşitsizliğini artıran başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Türkiye'de de bu durum dikkat çekmektedir. Özellikle İstanbul, sosyo-ekonomik fırsatların yoğun olduğu bir şehir olarak, kırsal bölgelerden yüksek oranda göç almış ve buna bağlı olarak büyük bir nüfus yoğunluğuna ulaşmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2022 yılı gelir dağılımı raporuna göre, İstanbul (TR10), 8.1 ile P80/P20 oranının en yüksek olduğu İBBS 2. Düzey bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu durum, İstanbul'da gelir dağılımı eşitsizliğinin ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir (TÜİK,2023).

2.5. Gelir Dağılımını Belirleyici Unsurlar

Gelir dağılımını etkileyen çeşitli makroekonomik faktörler, bir ülkenin ekonomik yapısını ve sosyal adalet düzeyini belirleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu faktörler, ekonomik politikaların tasarımı ve uygulanması açısından da büyük önem taşımaktadır.

2.5.1. Emek Dağılımı

Gelirin bireyler arasında farklı şekilde dağılmasının en önemli nedenlerinden biri, emeğin kalitesindeki farklılıklardır. Emeğin kalitesini belirleyen en temel etken ise bireylerin aldığı eğitimidir. Eğitim, bireyin sahip olduğu bilgi, beceri ve nitelikleri geliştiren bir unsur olarak, işgücü piyasasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Nitelikli emek, piyasada daha yüksek ücretlerle ödüllendirilir ve bu ücretler, işçinin nitelik kazanmak için yaptığı fedakârlık ve çaba ile orantılı bir şekilde belirlenir.

Ancak, kaliteli emeğin aldığı yüksek ücretler, diğer işçilere kıyasla doğal olarak bir gelir farklılığı yaratmaktadır. Eğitim imkanlarının toplum içinde eşit dağılmaması, emeğin nitelikleri arasında belirgin farklılıklar oluştururken, ekonomik yapı da bu nitelik farklılıklarının ücretler ve dolayısıyla gelir dağılımı üzerindeki etkilerini derinleştirmektedir (Bosnalı, 1997, s. 20).

Bunun yanı sıra, gelir dağılımını etkileyen bir diğer önemli sorun işsizliktir. İşsizlik, çalışmaya istekli ve fiziksel olarak çalışabilir durumda olmasına rağmen, kendisine gelir sağlayacak bir iş bulamayan bireyleri ifade etmektedir. Ancak, çalışmaya gönüllü olmayan veya fiziksel yeterliliğe sahip olmayan kişiler işsiz olarak değerlendirilmemektedir. İşsizlik, yalnızca birey için değil, toplumun bütünü için de maliyeti son derece yüksek bir ekonomik ve sosyolojik problemdir. Çalışma hakkı, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmesi ve ailelerini geçindirebilmesi için yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu nedenle, gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi ve yoksullukla mücadele edilebilmesi için işsizlik oranlarının düşürülmesi ve iyi istihdam olanaklarının sağlanması kritik bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Yavan, 2024, s. 97).

2.5.2. Ticaretin Serbestleştirilmesi

Ekonomi politikalarında gerçekleştirilen her değişiklik, yalnızca ekonomik büyümeyi hızlandırmak veya istikrarı sağlamak amacı taşımakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda gelirin toplum içinde yeniden dağıtılmasını da kapsayan bir süreci beraberinde getirir. Alınan ekonomik kararlar, vergi politikaları, kamu harcamaları veya sosyal yardımlar gibi araçlar yoluyla bireyler ve gruplar arasında gelir akışını etkiler. Bu süreç, ekonomik kaynakların yeniden tahsisini sağlayarak, toplumsal eşitsizliklerin azaltılmasına veya derinleşmesine neden olabilir. Dolayısıyla, ekonomi politikalarının tasarımı, yalnızca büyüme ve istikrar hedeflerine değil, aynı zamanda gelir dağılımının adaletine ve sosyal refahın artırılmasına da odaklanılmalı büyük önem taşımaktadır. Bu tür politikalar, bir yandan ekonomik etkinliği artırmayı hedeflerken, diğer yandan gelir eşitsizliklerini derinleştirebilme riskini de taşımaktadır. Ticaretin serbestleştirilmesi, emek faktörünü önemli bir noktaya taşımaktadır. Serbest ticaret politikaları çerçevesinde, gelişmiş ülkeler, gelişmekte

olan ülkelerin vasıfsız iş gücü yoğun ve daha düşük maliyetle ürettikleri ürünlerle rekabet etmekte zorluk yaşamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin bu ürünlerde sahip olduğu nispi fiyat avantajı, gelişmiş ekonomilerde vasıfsız iş gücünün gelir ve istihdam koşulları üzerinde baskı yaratmaktadır. Özellikle, düşük maliyetli ithal ürünlerin artışı, gelişmiş ülkelerdeki yerel üreticilerin rekabet gücünü azaltmakta, bu da vasıfsız işçilerin ücretlerini düşürmekte ve istihdam oranlarını olumsuz etkilemektedir. Bu durum, serbest ticaretin küresel düzeyde ekonomik faydalar sağlarken, eş zamanlı olarak gelir dağılımında eşitsizliklere ve işgücü piyasasında dengesizliklere neden olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla, serbest ticaret politikalarının sürdürülebilir ve adil bir şekilde uygulanması, iş gücü piyasalarının desteklenmesi ve sosyal eşitsizliklerin azaltılması için gerekli önlemleri içermelidir. Vasıfsız iş gücünün gelir kaybı, gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğinin artmasına yol açarken, vasıflı işçilerin ücretlerinde meydana gelen artış bu eşitsizliği daha da belirgin hale getirmektedir (Gökalp, Baldemir ve Akgün, 2011, s. 88).

2.5.3. Ekonomik Büyüme

1950 ve 1960'lı yıllardaki sanayileşme süreçleri incelendiğinde, iktisadi gelişmelerin gelir dağılımını iyileştiremeyeceği yönündeki görüşün güçlendiği görülmektedir. Bu dönemde, ekonomik büyüme ve sanayileşme süreci hızla ilerlerken, gelir dağılımında adaletin sağlanması bir yana, eşitsizliğin daha da derinleştiği tespit edilmiştir (Karagianni, Pempetzoglou ve Saraidaris, 2012, s. 187). Özellikle sanayileşmenin erken aşamalarında, ekonomik kazançların belirli gruplar ve sektörler arasında yoğunlaşması, gelir dağılımındaki bozulmayı daha belirgin hale getirmiştir. Sanayi Devrimi'nden itibaren sermaye sahipleri ve büyük işletmeler, üretim araçlarına erişim avantajı sayesinde önemli ölçüde zenginleşirken, işçi sınıfı düşük ücretler ve uzun çalışma saatleriyle ekonomik büyümeden yeterince pay alamamıştır. Bu süreç, gelir eşitsizliğinin derinleşmesine neden olmuş ve toplumsal sınıflar arasındaki ekonomik uçurumu artırmıştır. Sanayileşmenin ilerleyen aşamalarında devletlerin işçi haklarını koruyucu düzenlemeler getirmesi, sendikalaşma hareketlerinin güçlenmesi ve sosyal refah politikalarının yaygınlaşması, gelir dağılımındaki adaletsizliği kısmen azaltmış olsa da, sermaye

birikiminin belirli gruplarda yoğunlaşması yapısal bir sorun olarak varlığını sürdürmüştür. Günümüzde, sanayileşmenin yerini dijital ve bilgi ekonomisine bırakmasıyla birlikte, benzer bir gelir yoğunlaşması teknoloji devleri, finans sektörü ve küresel sermaye gruplarında gözlemlenmektedir.

Gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, Kuznets hipotezi ile çerçevelenmiştir. Kuznets'e göre, ekonomik büyüme sürecinde kişi başına düşen gelir artış gösterdikçe, başlangıçta gelir dağılımında adaletsizlikler artmakta, ancak büyümenin ileri aşamalarında bu adaletsizlikler azalmaktadır. Bu ilişki, ters U eğrisi ile ifade edilmektedir. Düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde, gelir dağılımı daha iyi bir durumda olabilirken, ekonomik büyüme hızlandıkça gelir eşitsizliği artmakta ve büyümenin olgunlaşma dönemlerinde bu eşitsizlik yeniden azalmaktadır. Bu süreç, ekonomik büyümenin başlangıç aşamalarında belirli gruplar ve sektörlerin kazançlarının hızla artması, ancak büyümenin yaygınlaşmasıyla daha dengeli bir gelir dağılımının sağlanması ile açıklanmaktadır.

Robinson, Kuznets'in teorisini kentsel-sanayi ve kırsal-tarım sektörleri arasındaki farklılıkları da dikkate alarak genişletmiştir. Robinson'un analizine göre, kırsal ve tarım sektörlerinde kişi başına düşen gelir düşük olmasına rağmen, bu sektörlerde gelir dağılımı daha dengelidir. Bunun nedeni, kırsal ekonominin düşük gelirli ancak homojen yapısıdır. Buna karşılık, kentsel ve sanayi sektörlerinde gelir dağılımında adaletsizlik daha fazla görülmekte ve kişi başına düşen gelir yüksek olmasına rağmen, gelir eşitsizlikleri belirginleşmektedir (Özdemir, Emsen, Gençerve Kılıç, 2011, s. 440).

2.5.4. Küreselleşme

İletişim teknolojilerindeki hızlı ilerlemelerle tüm dünyayı kapsayan bir olgu haline gelmiştir. İşlem maliyetlerinin azalması, küreselleşmenin hızını daha da artırırken, Sosyalist bloğun dağılması ve serbest piyasa ekonomisinin üretim ve bölüşüm süreçlerinde baskın bir sistem haline gelmesi de süreci hızlandıran önemli faktörler arasında yer almıştır (Ejder ve Zorkun, 2022, s. 1086). Bu dönemde, birçok ülke ekonomik politikalarını değiştirerek, ekonomilerini küresel piyasalara entegre etmeye yönelmiştir. Küreselleşmenin temel hedefi, kaynakların daha etkin bir şekilde

bölüşümü, uluslararası rekabet yoluyla verimlilik artışının sağlanması ve bu sayede refah seviyesinin yükselmesidir. Küreselleşme sürecinin, kurallarına uygun bir şekilde işlediği takdirde, ülkeler arasındaki gelir farklılıklarını azaltacağı ve gelirlerin birbirine yaklaşmasını sağlayacağı öne sürülmüştür. Bu dönemin çerçevesi, neoliberal ekonomi anlayışının en güçlü şekilde uygulandığı Washington Uzlaşması ile belirlenmiştir. Bu uzlaşma, zenginleşme, demokrasinin yaygınlaştırılması ve özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasını destekleme gibi vaatlerle ön plana çıkmıştır (Gökalp vd., 2011, s. 88).

2.5.5. Kurumsal Kalite

Gelir dağılımı, bir toplumda ekonomik kaynakların bireyler veya gruplar arasında nasıl paylaşıldığını ifade eden ve birçok farklı boyutuyla incelenmesi gereken karmaşık bir kavramdır. Bu kavram, yalnızca bireyler arasındaki gelir eşitsizliklerini değil, aynı zamanda bölgesel farklılıkları, sektörel dağılımı ve hane halkları arasındaki ekonomik farklılıkları da kapsar. Gelir dağılımının analizi, hem ekonomik büyüme ve kalkınma politikalarının etkilerini değerlendirmek hem de sosyal adaleti sağlamaya yönelik stratejiler geliştirmek için kritik öneme sahiptir. Gelir dağılımını etkileyen faktörler arasında eğitim düzeyi, istihdam yapısı, vergi politikaları ve sosyal yardımlar gibi unsurlar yer almakta olup, bu dinamiklerin her biri, gelir dağılımı üzerinde farklı sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, gelir dağılımı, çok boyutlu ve kapsamlı bir şekilde ele alınarak, toplumsal refahın artırılmasına yönelik etkili çözümler üretilmelidir. Gelirin eşit dağılmaması, toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel farklılıklarından kaynaklanmakta ve her toplum için farklı koşullar taşımaktadır. En gelişmiş ülkelerde bile gelirin adil bir şekilde dağılmadığı bilinmekte ve bu durum, gelir eşitsizliğinin evrensel bir sorun olduğunu göstermektedir (Özden vd., 2023, s. 85). Gelir eşitsizliği, bireylerin doğuştan sahip oldukları şans, yetenek, risk alma eğilimleri gibi kişisel özelliklerin yanı sıra, toplumun kurumsal yapıları ve ekonomik sistemin işleyişinden de kaynaklanmaktadır. Kurumların, ekonomik kaynakların dağılımında oynadığı rol, son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Hukukun üstünlüğü, mülkiyet haklarının korunması, eğitim ve sağlık sistemlerinin erişilebilirliği gibi kurumsal

faktörler, bireylerin ekonomik fırsatlara erişimini doğrudan etkileyerek gelir dağılımında önemli farklılıklar yaratmaktadır. Ayrıca, ekonomik büyüme ile kurumlar arasındaki ilişki, gelir eşitsizliğinin nasıl şekillendiğini anlamada kritik bir noktayı temsil etmektedir. İyi işleyen kurumlar hem ekonomik büyümeyi teşvik etmekte hem de bu büyümenin toplumun farklı kesimlerine adil bir şekilde yayılmasını sağlamaktadır. Buna karşılık, zayıf veya adaletsiz kurumlar, gelir eşitsizliğini artırarak ekonomik ve sosyal dengeleri bozabilir. Bu bağlamda, gelir eşitsizliğinin sadece bireysel düzeydeki faktörlerle değil, aynı zamanda sistemik ve yapısal unsurlarla da yakından ilişkili olduğu açıktır. Bu durum, kurumsal reformların gelir eşitsizliğini azaltmadaki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Kurumlar, bir toplumun temel kararlarının alınmasında belirleyici bir rol oynayan yapılar olarak, ekonomik ve sosyal işleyiş üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Tarihsel süreç içinde şekillenen ve toplumun normlarını yansıtan kurumlar, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal kararların alınmasında da etkin bir konuma sahiptir (Avcı ve Mukiyen, 2017, s. 76-77).

2.5.6. Kayıt Dışı Ekonomi

Literatürde, kayıt dışı ekonomi ile gelir dağılımındaki adaletsizlik arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğunu gösteren çok sayıda çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalar, kayıt dışı ekonominin gelir eşitsizliğini artırdığı gibi, gelir eşitsizliğinin de kayıt dışı ekonominin büyümesine zemin hazırlayabileceğini ortaya koymaktadır. Kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu durumlarda, düşük gelir grupları genellikle sosyal güvenlik haklarından mahrum kalmakta ve güvencesiz iş koşullarında çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu durum, gelir eşitsizliğini derinleştiren önemli bir faktör haline gelmektedir. Öte yandan, gelir dağılımındaki adaletsizlik, düşük gelirli bireylerin kayıtlı iş gücü piyasasına erişimlerini zorlaştırarak, kayıt dışı sektörlerin büyümesine katkıda bulunmaktadır. Kayıt dışı ekonomi, milli gelirin adil bir şekilde paylaşılmasının hem nedeni hem de sonucu olarak değerlendirilmekte, bu durum gelir dağılımını derinden etkilemektedir. Kayıt dışılığın gelir eşitsizliğine yol açmasının farklı nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle, düşük gelir grubundaki bireyler, ekonomik koşullarını iyileştirmek ve gelirlerini artırmak amacıyla kayıt dışı

istihdama yönelmekte ve bu sektörde arz sağlayıcı bir konumda bulunmaktadır. Bu bireyler, genellikle kayıtlı iş gücü piyasasına erişimlerinin sınırlı olması veya yüksek vergiler ve sosyal güvenlik kesintileri nedeniyle düşük gelirlerinin daha da azalmasını önlemek için kayıt dışı çalışma yolunu tercih etmektedir. Kayıt dışı istihdam, düşük gelirli bireyler için kısa vadede bir çözüm sunarken, uzun vadede sosyal güvenlikten yoksunluk, güvencesiz çalışma koşulları ve daha düşük yaşam kalitesi gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu durum, kayıt dışı ekonominin büyümesine zemin hazırlarken, gelir dağılımındaki adaletsizliği daha da derinleştirmektedir (Karagianniet al., 2012, s. 187). Kayıt dışı ekonominin neden olduğu bir diğer sorun, bütçe açıklarının artmasına olan katkısıdır. Kayıt dışı faaliyetlerden elde edilen gelirlerin vergilendirilememesi, devlet gelirlerini düşürmekte ve bütçe açıklarını artırmaktadır. Bu açıkların finanse edilebilmesi için vergi oranlarının artırılması ya da ek vergilerin getirilmesi gerekmektedir. Ancak, bu tür vergi politikaları, kayıtlı çalışan kesim üzerinde ağır bir yük oluşturarak alım gücünün azalmasına ve refah seviyesinin düşmesine neden olmaktadır (Us, 2004, s. 13).

2.5.7. Kamu Harcamaları

Gelir dağılımını etkileyen maliye politikalarının önemli araçlarından biri kamu harcamalarıdır. Ancak kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi, yapılan harcamanın türüne ve bu harcamadan faydalanan kesimlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Kamu hizmetlerinin sağladığı faydanın düşük gelir gruplarına yönelmesi durumunda, bu harcamaların gelir dağılımını düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır. Buna karşılık, kamu harcamalarından ağırlıklı olarak yüksek gelir grupları yararlanıyorsa, bu durum gelir dağılımında bozulmalara yol açabilmektedir (Yavuzer ve Peker, 2022, s. 162). Kamu harcamaları, reel harcamalar ve transfer harcamaları olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Reel harcamalar da kendi içinde cari harcamalar ve yatırım harcamaları olarak ikiye ayrılmaktadır. Cari harcamaların gelir dağılımına etkisi, yapılan hizmetin türüne göre değişiklik göstermektedir. Güvenlik, adalet, diplomasi ve savunma gibi tam kamusal mallar için yapılan harcamaların, herkes tarafından eşit şekilde kullanılması nedeniyle gelir

dağılımına doğrudan bir etkisinin olmadığı öngörülmektedir. Ancak sağlık ve eğitim gibi yarı kamusal mallar için yapılan cari harcamalar, düşük gelirli bireylerin bu hizmetlerden karşılıksız ya da düşük maliyetle faydalanabilmesini sağladığında, gelir dağılımını iyileştirici bir etki yaratmaktadır (Karagianni vd., 2012, s. 187).

2.6. Vergi Politikaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Vergi politikalarının ekonomik büyüme ile ilişkisi, ekonomi literatüründe uzun süredir tartışılan önemli bir konudur. Bu bağlamda, neoklasik ve endojen (içsel) büyüme teorileri, vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini farklı perspektiflerden ele almaktadır. Neoklasik büyüme modelleri, vergilerin ekonomik büyüme üzerinde uzun vadeli bir etkisinin olmadığını savunmaktadır. Solow'un geliştirdiği neoklasik büyüme modeli, Cobb-Douglas üretim fonksiyonu varsayımlarına dayanarak, ekonomik büyüme oranının uzun dönemde sifıra yaklaşacağını öne sürer. Bu modelde, ekonomik büyüme sermaye birikimi, iş gücü artışı ve teknolojik ilerleme gibi unsurlarla açıklanır ve vergi politikalarının bu büyüme unsurları üzerinde kalıcı bir etkisinin olmayacağı varsayılır. Buna göre, vergi oranlarındaki değişiklikler, yalnızca kısa vadeli üretim düzeylerini etkileyebilir, ancak uzun vadeli büyüme oranını değiştirmez (Engen ve Skinner, 1996). Endojen büyüme modelleri ise, vergi politikalarının ekonomik büyüme üzerinde uzun vadeli etkilerinin olabileceğini savunur. Romer ve Lucas gibi endojen büyüme teorisyenleri, ekonomik büyümenin sermaye birikimi, beşerî sermaye ve teknoloji gibi faktörlerle şekillendiğini ve bu unsurların devlet politikalarından etkilendiğini vurgulamışlardır. Bu yaklaşıma göre, devletin vergi politikaları yoluyla eğitim, araştırma-geliştirme (Ar-Ge) ve altyapı yatırımları gibi büyümeyi destekleyici alanlara kaynak ayırması, uzun dönemde ekonomik büyüme oranını artırabilir. Ayrıca, vergilendirmenin üretim faktörleri üzerinde yarattığı teşvik edici veya caydırıcı etkiler de büyüme dinamiklerini doğrudan şekillendirebilir (Barro, 1996, s. 145). Bu kapsamda, vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi kabul edilmekle birlikte, bu etkinin derecesi ve yönü literatürde tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Engen ve Skinner, 1996).

Vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri de aynı şekilde önemli bir tartışma alanı oluşturur. Farklı vergi türlerinin gelir dağılımına olan etkileri birbirinden farklıdır. Kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi, servet vergisi ve harcama vergileri gibi çeşitli vergi türleri, gelir dağılımında farklı düzeylerde etkiler yaratmaktadır. Vergilerin dolaylı ve dolaysız olarak sınıflandırılması, bu etkilerin belirlenmesinde sıkça kullanılan bir yaklaşımdır.

Dolaylı vergiler, harcamaları konu alır ve yansıtılabilir özelliğe sahiptir. Bu tür vergiler, mükelleflerin kişisel durumlarını göz önüne almadan uygulanır ve mükellefler arasında önceden belirlenmiş bir ayrım bulunmaz (Noyan ve Avşarlıgil, 2017, s. 52). Bu durum, düşük gelirli gruplar için oransal olarak daha yüksek bir yük oluşturur ve dolayısıyla gelir dağılımında bozucu bir etki yaratır. Buna karşılık, dolaysız vergiler, gelir ve servet unsurlarını konu edinir, yansıtılamaz özellik taşır ve mükelleflerin kişisel durumlarına göre belirlenir. Dolaysız vergiler, yüksek gelir gruplarını daha fazla etkilediğinden, gelir dağılımında düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır (Bilgiç, 2015).

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre uyguladıkları vergi politikaları da değişiklik göstermektedir. Gelişimin erken aşamalarında, genellikle dolaylı vergi politikaları ön plandadır. Bunun temel nedeni, bu tür vergilerin toplanmasının kolay ve maliyetinin düşük olmasıdır. Sanayileşme süreciyle birlikte ekonomik büyümenin hız kazanması, kurumsal yapıların gelişmesi ve vergi toplama kapasitesinin artması, dolaysız vergilerin vergi sisteminde daha fazla ön plana çıkmasına olanak sağlamaktadır. Sanayileşme, üretim ve gelir seviyelerini artırırken, ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınmasını kolaylaştırmakta ve vergi tabanını genişletmektedir. Bu durum, gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergilerin etkin bir şekilde tahsil edilmesine olanak tanımaktadır. Kurumsal yapıların güçlenmesiyle birlikte, vergi sistemlerinin şeffaflığı ve etkinliği artmış, dolaysız vergilerin tahsil edilmesindeki zorluklar önemli ölçüde aşılmıştır. Gelişmiş ekonomilerde, gelir vergisi ve kurumlar vergisi gibi dolaysız vergiler, daha adil bir gelir dağılımı sağlama ve sosyal refahı artırma amacıyla önemli bir rol üstlenmektedir. Aynı zamanda, dolaysız vergilerin orantılı ve artan oranlı yapısı, vergi yükünün bireylerin ödeme gücüne göre dağıtılmasına olanak tanıyarak, sosyal adaletin tesisine katkı sağlamaktadır (Mutlu ve Çelen, 2012; Demirgil, 2018).

2.6.1. Kişisel Gelir Vergisi ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Kişisel gelir vergisi, artan oranlılık özelliği sayesinde gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Artan oranlılık, gelir seviyesi yükseldikçe ödenen ortalama vergi oranının artması şeklinde tanımlanır ve yüksek gelir gruplarının daha fazla vergi ödemesini sağlayarak gelir adaletine katkı sunar (Musgrave ve Thin, 1948, s. 498). Geliri olan gerçek kişilerin ödemekle yükümlü olduğu bu dolaysız ve subjektif vergi türü, bireylerin tüm kazançlarını vergilendirirken, artan oranlılık ilkesini esas alması nedeniyle gelir dağılımında adaletin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca yansıtılmasının zor olması ve denetiminin kolaylığı, bu verginin adalet sağlayıcı etkisini güçlendiren unsurlar arasında yer almaktadır. Kişisel gelir vergisinin subjektif yapısı, mükelleflerin kişisel durumlarına göre şekillendirilebilmesini ve daha adil bir vergilendirme sistemi oluşturulmasını mümkün kılmaktadır. Buna ek olarak, emeğin sermayeye kıyasla daha düşük vergilendirilmesi, bu verginin gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltma kapasitesini artıran bir diğer önemli faktördür (Turhan, 1998, s. 112-113).

Kişisel gelir vergisinin gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etki yaratabilmesi için belirli kritik unsurların dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, vergi sisteminin tarife yapısının adil bir şekilde düzenlenmesi, farklı gelir gruplarının ödeme gücüne uygun oranların belirlenmesi ve toplumsal eşitliğin gözetilmesi büyük önem taşır. Gelir dilimlerinin genişliği ve yüksekliği, düşük gelir gruplarını koruyacak şekilde tasarlanmalı, bu gruplara daha düşük oranlar uygulanırken, yüksek gelir gruplarına daha yüksek oranlarla vergi yükü artırılmalıdır. Ayrıca, marjinal vergi oranlarının doğru bir şekilde belirlenmesi de hayati bir role sahiptir. Yüksek gelir gruplarına yönelik artan oranlı bir yapı benimsenirken, bu oranların çok yüksek seviyelere çıkarılmaması, bireylerin vergiye karşı motivasyonlarını koruması açısından önemlidir. Aynı zamanda, düşük gelirli bireyler üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi, ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına ve sosyal adaletin tesis edilmesine katkı sağlar (Timur, 2024, s. 665). Bu unsurların göz ardı edilmesi, gelir dağılımında adaletsizliklerin derinleşmesine, ekonomik büyümenin yavaşlamasına ve

kayıt dışı ekonominin yaygınlaşmasına yol açabilir. Örneğin, yüksek vergi oranlarının tasarrufları azaltarak yatırımları ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi veya vergi yükünün dengesiz dağılımının vergiden kaçınma ve vergiyi kaçırma davranışlarını artırması, bu tür olumsuz sonuçlara örnek teşkil etmektedir.

Kişisel gelir vergisinin gelir dağılımını olumlu yönde etkileme kapasitesi, toplam vergi gelirleri içindeki payının yüksekliğiyle doğrudan ilişkilidir (Fırat, 2023, s. 87). Bununla birlikte, kişisel gelir vergisi her zaman olumlu etkiler yaratmayabilir. Özellikle yüksek enflasyon dönemlerinde ortaya çıkan "soğuk artan oranlılık" ve "taksflasyon" gibi olgular, gelir dağılımını olumsuz etkileyebilir (Gülşen, 2022, s. 90). Enflasyon nedeniyle nominal gelirlerin şişmesi, mükelleflerin reel bir gelir artışı olmaksızın daha yüksek vergi dilimlerine kaymasına yol açar ve bu durum gelir eşitsizliğini artırır. Ayrıca, kişisel gelir vergisi, istisna ve muafiyetlerle yüksek gelirli grupları vergi yükünden muaf tutma potansiyeline de sahiptir (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 417).

2.6.2. Kurumlar Vergisi ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Kurumlar vergisi, dünya genelindeki ülkelerde yaygın olarak uygulanan ve devletlerin gelir kaynakları içinde önemli bir yer tutan bir vergi türüdür. Bu verginin uygulanma nedenleri, çeşitli ekonomik ve mali hedeflere dayanmaktadır. Kurumlar vergisi, genellikle kurumların elde ettikleri kârlar üzerinden alınan ve kamusal mal ve hizmetlerin finansmanına katkıda bulunan bir fayda vergisi olarak değerlendirilmektedir. Bu vergi, yalnızca devletin gelir elde etmesine yönelik bir araç olmakla kalmaz, aynı zamanda ekonomik sistemdeki kaynakların verimli tahsisini teşvik etme işlevi de görür. Kurumlar vergisi, belirli bir açıdan kullanım ücreti olarak da ele alınabilir; çünkü kamu altyapısı, düzenlemeler ve hizmetlerden faydalanan kurumlar, bu faydaların bir kısmını vergiler yoluyla geri ödemektedir. Kurumlar vergisinin bir diğer önemli özelliği, kişisel gelir vergilerinin temel dayanak noktası ve tamamlayıcı bir unsur olarak işlev görmesidir. Bu bağlamda, kurumlar vergisi, kişisel gelir vergilerinin etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayan stopaj vergisi niteliği taşır. Şirketlerin kârları üzerinden alınan vergiler, hissedarlara veya diğer gelir sahiplerine dağıtıldığında kişisel gelir olarak vergilendirilir, böylece vergi

sisteminde bütünsellik sağlanır. Ancak, kurumlar vergisinin tasarımı dikkat edilmesi gereken önemli bir denge bulunmaktadır. Çok yüksek oranlar, şirketlerin kârlılığını azaltabilir ve yatırım teşviklerini zayıflatabilirken, çok düşük oranlar kamu gelirlerini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, kurumlar vergisinin, ekonomik büyümeyi desteklerken aynı zamanda gelir adaletine ve kamu hizmetlerinin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak şekilde yapılandırılması kritik bir öneme sahiptir. Kurumlar vergisi hem bireyler hem de kurumlar arasında adil bir vergi sisteminin oluşturulmasında temel bir rol oynamaktadır (Mintz, 1995, s. 24-25).

Kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi, çeşitli mekanizmalara bağlı olarak şekillenmektedir. Bu mekanizmalar arasında yansıma, kâr dağıtımı, vergi harcamaları ve teşvik uygulamaları öne çıkmaktadır. Kurumlar vergisinin gelir dağılımı üzerindeki en önemli etkisi, verginin yansıtılma biçimiyle ilişkilidir. Verginin yansımasının olmaması durumunda, vergi yükü doğrudan orta ve üst gelir gruplarını etkilemekte, bu da gelir dağılımında düzeltici bir etki yaratmaktadır. Ancak, verginin nihai olarak harcamalara veya fiyatlara yansıtılması durumunda, kurumlar vergisi dolaylı vergilerle benzer bir etki göstererek alt gelir gruplarını olumsuz etkileyebilir ve gelir dağılımını bozucu bir sonuç doğurabilir (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 427). Kurumlar vergisi, gelir üzerinden alınan bir vergi olması nedeniyle genellikle yansıtılması zor bir vergi türü olarak değerlendirilir. Üretim maliyetleri veya satış fiyatları gibi unsurlar yoluyla nihai tüketiciye kolayca aktarılabilen dolaylı vergilerin aksine, kurumlar vergisinin yükü genellikle şirket ortakları, hissedarlar ve diğer sermaye sahipleri gibi üst gelir grubuna ait bireyler üzerinde yoğunlaşır. Bu durum, kurumlar vergisinin gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik dolaysız bir araç olarak önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Çünkü bu vergi, büyük ölçüde yüksek gelir gruplarından tahsil edilmekte ve dolayısıyla vergi sisteminde adaletin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, kurumlar vergisinin bireyler üzerindeki etkisi, hisse getirileri ve temettü gelirleri yoluyla dolaylı olarak hissedilebilir, bu da sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinde ek bir kontrol mekanizması oluşturur (Ulusoy, 2018, s. 321).

2.6.3. Servet Vergileri ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Servet vergileri, tanımı kolay, matrah değişimlerinin nadiren yaşandığı, uygulanması basit ve mükellefler tarafından anlaşılması kolay bir vergi türüdür. Servet vergileri, sahip olduğu özellikler sayesinde, vergiden kaçınma veya vergi kaçırma gibi durumların gerçekleşme olasılığını önemli ölçüde azaltır. Gelir dışında kalan ancak gelire temel oluşturan ekonomik değerlerin vergilendirilmesini sağlayan bu vergiler, vergi tabanını genişleterek vergi sisteminin etkinliğini artırır. Servet vergileri, bireylerin veya kurumların sahip olduğu taşınmaz mallar, finansal varlıklar ve diğer ekonomik değerler üzerinden alınarak, kamu finansmanı açısından önemli bir katkı sağlar. Bu tür vergiler, özellikle devletin yüksek maliyetli harcamaları finanse etmek zorunda olduğu dönemlerde, örneğin savaş giderleri veya devlet borçlarının ödenmesi gibi durumlarda, kritik bir rol üstlenir. Servet vergileri, ekonomik kaynakların daha adil bir şekilde dağıtılmasını desteklerken, aynı zamanda gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasına da yardımcı olur. Özellikle büyük servet sahiplerinden alınan bu vergiler, toplumsal refahın artırılmasına ve sosyal adaletin tesisine yönelik etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Kriz dönemlerinin başlangıcında servet vergilerinde ciddi bir hasılat azalması yaşanmadığı gibi, bu vergiler, gelir vergilerine kıyasla konjonktürel dalgalanmalardan daha az etkilenmektedir (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012, s. 292-293).

Gelir dağılımı açısından değerlendirildiğinde, servet vergilerinin en dikkat çekici özelliği, doğrudan geliri değil, gelirin oluşmasına kaynaklık eden ekonomik varlıkları vergilendirebilmesidir. Bu durum, servet vergilerini diğer vergi türlerinden farklı ve tamamlayıcı bir konuma taşımaktadır. Servet vergileri, taşınmaz mülkler, finansal varlıklar, değerli metaller veya sanat eserleri gibi gelir yaratma potansiyeline sahip varlıklar üzerinden alınarak, vergi tabanını genişletir ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasında önemli bir rol oynar. Bu özelliği sayesinde servet vergileri, büyük servet sahiplerinin ekonomik katkısını artırırken, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesine yönelik etkili bir araç olarak işlev görür. Özellikle yüksek servet düzeyine sahip bireylerden alınan bu vergiler, gelir ve servet arasındaki orantısızlığı azaltarak sosyal adaleti destekler. Aynı zamanda, düşük gelirli bireylerin üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesine de dolaylı olarak katkıda bulunur. Bu durum, servet vergilerinin gelir dağılımında adalet sağlamada etkili bir

araç olmasını mümkün kılmaktadır. Ancak, servet vergilerinin gelir dağılımını ne ölçüde etkileyebileceği, verginin yansıtılabilirliği ile yakından ilişkilidir. Yansıtılamayan servet vergileri, vergi yükünün doğrudan servet sahipleri üzerinde kalmasını sağlayarak, gelir eşitsizliklerini gidermede etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Servet vergilerinin bu özelliği, yüksek servet düzeyine sahip bireylerin daha fazla vergi ödemesini sağlarken, düşük gelir gruplarının üzerindeki dolaylı vergi yükünü hafifletme potansiyeline sahiptir (Şen ve Sağbaş, 2016, s. 421).

2.6.4. Harcama Vergileri ve Gelir Dağılımı İlişkisi

Harcama vergileri, mal ve hizmetlerin alımı, satımı ve tüketimi üzerinden tahsil edilen ve yansıtılması oldukça kolay olan bir vergi türüdür. Bu vergiler, mükelleflerin ödeme gücünü dikkate almadan uygulanır ve bu özelliği nedeniyle gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. KDV, ÖTV ve gümrük vergileri, harcama vergileri arasında yer almaktadır. Özellikle düşük gelirli grupların marjinal tüketim eğilimi yüksek olduğu için gelirlerinin büyük bir kısmını harcamaya yönlendirmekte ve bu durum, harcama vergilerinin bu kesim üzerinde orantısız bir yük oluşturmaya neden olmaktadır. Dolayısıyla, harcama vergileri gelir dağılımını bozarak düşük gelirli grupları dezavantajlı hale getirmektedir (Şahbaz vd., 2022, s. 1368).

Harcama vergilerinin gelir dağılımına olumsuz etkileri, birçok çalışmada ortaya konmuştur (Prasad, 2008; Martinez-Vazquez, Moreno-Dodson ve Vulovic, 2012; Bilgiç, 2015). Bu vergilerin etkilerinin nasıl minimize edileceği ise literatürde tartışılmaktadır. Şen ve Sağbaş (2016), zorunlu ve lüks mallar arasında ayırım yapılmasının, zorunlu malların tüketiminden alınan vergilerin düşürülmesinin veya bu malların kısmen vergiden muaf tutulmasının, olumsuz etkileri azaltılabileceğini ifade etmişlerdir. Ancak bu yaklaşım, ekonomideki çok sayıdaki mal türü ve ihtiyaçların sübjektifliği nedeniyle uygulamada çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Alternatif bir yaklaşımla, harcama vergilerinin tasarımı, kısa ve uzun dönemli fiyat ve gelir esnekliklerinin dikkate alınmasının yanı sıra, vergilendirilen ürün veya hizmetlerin yakın ikame mallarının mevcut olup olmadığının detaylı bir şekilde analiz edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Fiyat esneklikleri, tüketicilerin fiyat

değişimlerine karşı gösterdiği tepkiyi ölçerken, gelir esneklikleri ise bireylerin gelir seviyelerindeki değişikliklerin harcama alışkanlıkları üzerindeki etkisini anlamaya yardımcı olur. Bu esneklikler, harcama vergilerinin tüketim davranışlarını nasıl etkilediğini değerlendirmek açısından kritik öneme sahiptir. Örneğin, fiyat esnekliği düşük olan zorunlu tüketim ürünlerine yüksek oranlarda vergi uygulanması, düşük gelirli bireyleri orantısız şekilde etkileyebilir ve bu durum gelir dağılımındaki adaletsizlikleri artırabilir. Yakın ikamesi olmayan zorunlu mallar üzerindeki vergiler, düşük gelirli grupların daha fazla zarar görmesine neden olarak gelir dağılımını bozabilmektedir (Boz ve Dökmen, 2022, s. 390).

Dünyada yaygın olarak uygulanan KDV, her aşamada ödenen verginin bir sonraki aşamaya taşındığı ve nihai tüketiciye yansıtıldığı bir yapıdadır. Kısa dönemde, bazı firmalar talebin inelastik olması nedeniyle verginin bir kısmını üstlenseler de, KDV nihai olarak tüketicilere yansıdığı için gelir dağılımını olumsuz etkiler. Bu olumsuz etkinin temel nedenleri arasında tersine artan oranlı vergi yükü, verginin kolayca yansıtılabilir olması ve eksik beyan ya da faturasız işlemlerle vergi kaçırmaya müsait bir yapı sergilemesi yer almaktadır. Farklı oranların uygulanması, gelir dağılımına olumlu katkı sağlayabilse de bu durum sınırlı bir etki yaratmaktadır. Gelir dağılımını iyileştirmek için yansıtma mekanizmalarında yapılacak iyileştirmeler daha etkili olacaktı (Edizdoğan ve Çelikkaya, 2012).

Sınırlı sayıda mal ve hizmet üzerinden alınan ÖTV, genellikle lüks tüketim mallarını, çevreye zarar veren ürünleri ve sağlığa olumsuz etkileri olan tüketim maddelerini hedef alan bir vergi türüdür. ÖTV, devletin gelir elde etmesini sağlamanın yanı sıra, faydalanma ilkesi ve dışsallıkların giderilmesi gibi mali ve sosyal amaçları gerçekleştirmek için uygulanmaktadır. Lüks tüketim mallarına yönelik ÖTV, gelir düzeyi yüksek bireylerden daha fazla vergi alınmasını sağlayarak, vergi sisteminde adaletin sağlanmasına katkıda bulunur. Çevreye zarar veren ürünlere veya sağlığa zararlı maddelere uygulanan ÖTV ise, bu ürünlerin tüketimini caydırarak, sosyal maliyetleri azaltmayı hedefler. Örneğin, tütün ürünleri veya fosil yakıtlar üzerindeki yüksek ÖTV oranları, toplum sağlığını ve çevresel sürdürülebilirliği koruma amacını taşır. Bununla birlikte, ÖTV'nin tasarımı ve uygulanmasında dikkatli bir denge gözetilmesi gerekir. Bu verginin, düşük gelirli bireyleri orantısız bir şekilde etkileyebilecek ürünlere uygulanması, gelir eşitsizliğini

artırabilir. Ayrıca, verginin çok yüksek oranlarda belirlenmesi, kaçakçılık ve kayıt dışı ekonomi gibi olumsuz sonuçlara yol açabilir. Lüks malların vergilendirilmesi, bu malların talebini azaltarak gelir dağılımında adalet sağlama yönünde bir adım olarak değerlendirilmektedir. Özellikle, talebin gelir esnekliği yüksek olan lüks malların vergilendirilmesi, yüksek gelirli grupların daha fazla vergi ödemesine neden olurken düşük gelirli grupları koruma amacına hizmet etmektedir (Batirel, 1979, s. 140).

Gümrük vergileri, ithal edilen mallar üzerinden tahsil edilen, oldukça eski bir vergileme türüdür. Bu vergiler, genellikle devletin herhangi bir hizmetiyle doğrudan ilişkilendirilemez ve gelir dağılımına etkisi, verginin yansıtılma derecesine bağlıdır. Tüketicilere yansıtıldığı ölçüde, özellikle düşük gelirli gruplar üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Ancak, bu tür vergiler, günümüzde harç ve resimlere daha yakın olarak değerlendirildiğinden, klasik vergi sınıflandırmalarında daha az yer almaktadır (Due, 1975; Nadaroğlu, 1996). Zorunlu ve lüks mallar arasında ayırım yapılması, farklı oranların uygulanması ve düşük gelirli grupların üzerindeki vergi yükünü azaltmaya yönelik politikalar, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin önlenmesinde etkili olacaktır (Dokuzoğlu, 2022).

2.7. İlgili Araştırmalar

Bedir ve Karabulut (2011) tarafından yapılan araştırma, iç borçların gelir dağılımı üzerindeki etkilerini ele almış ve borç göstergelerindeki değişimlerin gelir dağılımı göstergelerini nasıl etkilediğini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Araştırma, iç borçlanmanın ekonomik büyüme, yoksulluk ve gelir eşitsizliği üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini değerlendirirken, borç politikalarının gelir dağılımını iyileştirme potansiyeline vurgu yapmıştır. Araştırmanın bulguları, ekonomik büyüme odaklı politikaların mutlak ve göreceli yoksulluğu azaltma çabalarıyla birleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Mutlak yoksulluk, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı bir durumu ifade ederken, göreceli yoksulluk, bireylerin toplumun genel refah seviyesinin altında bir gelir düzeyine sahip olmasıdır. Bu bağlamda, ekonomik büyümeyi destekleyen politikaların yalnızca büyüme hedefiyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda yoksulluk ve gelir eşitsizliği sorunlarına yönelik çözümleri de içermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Albayrak (2011) tarafından yapılan araştırma, Türkiye'de kriz döneminde uygulanan dolaylı vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemiş ve bu etkileri 2004 yılıyla karşılaştırarak değerlendirmiştir. Araştırmada, özellikle KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekilmiştir. Bulgular, 2004 yılına kıyasla 2009 yılında bu vergilerin gelir eşitsizliğini artıran yapısının daha belirgin hale geldiğini ve dolaylı vergi indirimlerinin üst gelir grupları lehine bir avantaj oluşturduğunu ortaya koymuştur. KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergiler, gelir dağılımında adalet sağlama açısından sıkça eleştirilen vergi türleridir. Bu vergiler, mükelleflerin ödeme gücünü dikkate almadan uygulanır ve tüketim üzerinden tahsil edildiği için düşük gelirli bireyler üzerinde orantısız bir yük oluşturur. Araştırma, kriz döneminde uygulanan vergi indirimlerinin özellikle lüks tüketim ürünlerine yönelik olması nedeniyle üst gelir gruplarına daha fazla fayda sağladığını ve bu durumun gelir dağılımındaki eşitsizlikleri derinleştirdiğini göstermektedir.

Öcal (2014) tarafından yapılan çalışma, milli gelir ve gelir dağılımı kavramlarını teorik bir perspektifle ele almış ve bu iki önemli ekonomik gösterge arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, Türkiye'nin 1923-1980 dönemi boyunca gelir dağılımındaki değişimler genel hatlarıyla analiz edilmiş ve bu dönemin sosyo-ekonomik dinamikleri ışığında gelir dağılımının durumu değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, dönemin ekonomik politikalarının, gelir eşitsizliklerinin oluşumundaki rolü üzerinde durulmuş ve bu politikaların sonuçları tartışılmıştır. Araştırma, 1980-1994 dönemini ise daha ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Bu dönemde Türkiye'deki gelir dağılımının genel durumu analiz edilmiş ve gelir dağılımındaki bozulmanın nedenleri ortaya konmuştur. Çalışma, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artmasında rol oynayan temel faktörler olarak ekonomik liberalizasyon, finansal krizler ve sosyal politikaların yetersizliğine işaret etmektedir. Ayrıca, bu süreçte ortaya çıkan sosyal ve ekonomik sorunlar detaylı bir şekilde tartışılmıştır.

Borluk (2015) çalışmasında, Türkiye'de 2004 sonrası dönemde gelir dağılımında meydana gelen değişimlerin dinamiklerini incelemiş ve bu değişimlerin yakınsama ve ıraksama analizleri üzerinden değerlendirmesini yapmıştır. Çalışma, Türkiye'deki gelir dağılımı trendlerini detaylı bir şekilde ortaya koyarak, bu dönemde gelir eşitsizliği ile ilgili belirgin eğilimleri analiz etmektedir. Araştırma, literatürde

yer alan diğer çalışmalarla uyumlu sonuçlar sunmakta ve Türkiye'nin gelir dağılımı açısından gösterdiği performansı kapsamlı bir şekilde değerlendirmektedir. Çalışmada, gelir dağılımındaki değişimlerin hangi ekonomik, sosyal ve politik dinamikler tarafından şekillendiği ele alınmıştır. Özellikle 2004 sonrası dönemdeki ekonomik politikaların, gelir dağılımı üzerindeki etkileri vurgulanmış ve bu politikaların gelir eşitsizliğine nasıl katkıda bulunduğu veya bu eşitsizliği nasıl azalttığı incelenmiştir.

Kargı ve Yaygır (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırma, küreselleşme ve vergi rekabeti kavramlarını detaylı bir şekilde ele alarak, bu iki önemli ekonomik olgunun vergi sistemlerine etkilerini kapsamlı bir biçimde incelemiştir. Araştırmada, vergi rekabetinin tanımı ve sınıflandırılması yapıldıktan sonra, bu rekabetin artışına neden olan faktörler detaylandırılmıştır. Küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte ülkeler arasında sermaye ve yatırımları çekme yarışı olarak ortaya çıkan vergi rekabetinin, ekonomik sistemler üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Araştırma, vergi rekabetinin ülkelerin vergi politikalarını nasıl şekillendirdiğini ve vergi sistemlerinde meydana gelen değişiklikleri analiz etmektedir. Vergi rekabeti, özellikle düşük vergi oranları veya cazip teşvik sistemleri yoluyla yabancı yatırımcıları çekme çabalarıyla ön plana çıkmaktadır.

Bükey ve Çetin (2017) tarafından yapılan çalışma, Türkiye’de çeşitli makroekonomik büyüklüklerin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemiş ve bu ilişkilerin istatistiksel olarak anlamlılık düzeylerini analiz etmiştir. Araştırmada, özellikle vergi yükünün gelir dağılımı üzerindeki etkisi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak çalışma, vergi yükünün gelir dağılımı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığını tespit etmiştir. Bu bulgu, vergi politikalarının gelir eşitsizliğini düzeltici ya da bozucu etkilerinin, genel vergi yükü yerine, vergilerin türü, yapısı ve uygulama biçimiyle daha yakından ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Dolaylı vergiler gibi, genellikle gelir dağılımını bozucu etkilere sahip olan vergilerle, dolaysız vergilerin gelir dağılımına katkısı farklılık göstermektedir. Çalışmanın bu bulgusu, Türkiye’deki vergi politikalarının, gelir dağılımını iyileştirme potansiyelini etkin bir şekilde kullanmadığını veya bu etkilerin makro düzeyde ölçülebilir bir sonuç yaratmadığını ortaya koymaktadır.

Balseven ve Tuğcu (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışma, 1990-2014 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergi ve transfer politikalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini panel veri analizi yöntemiyle incelemiştir. Araştırma, vergi gelirlerindeki artışların gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koyarken, sosyal yardımlardaki artışların bu etkiyi daha da güçlendirdiğini vurgulamaktadır. Çalışma, vergi politikalarının gelir eşitsizliğini azaltmada doğrudan etkili olduğunu ve bu etkinin dolaylı vergilere kıyasla dolaysız vergilerle daha güçlü olduğunu göstermektedir.

Drucker, Krill ve Geva(2017) tarafından gerçekleştirilen çalışma, 1975-2011 dönemini kapsayan 25 OECD ülkesine ait verileri kullanarak çeşitli vergi türlerinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Çalışma, gelir vergisi, servet vergisi, dolaylı vergiler ve kurumlar vergisinin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ele almıştır. Araştırma bulguları, vergi türlerinin gelir dağılımına etkilerinin hem yön hem de büyüklük bakımından farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Teyyare ve Sayaner (2018) tarafından yapılan çalışma, Türkiye'de 1990-2016 döneminde vergiler, kamu harcamaları ve kamu borçlanmalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemiştir. EKK (En Küçük Kareler) yöntemiyle gerçekleştirilen araştırmada, bu ekonomik araçların gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki farklı etkileri ortaya konmuştur. Çalışmanın bulguları, vergi ve kamu harcamalarındaki artışların gelir dağılımı eşitsizliğini azaltıcı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Vergiler, özellikle dolaysız vergilerin uygulandığı durumlarda, yüksek gelir gruplarından daha fazla tahsil edilmesiyle gelir eşitsizliklerini azaltma potansiyeli taşımaktadır. Kamu harcamaları ise sosyal hizmetler, sağlık ve eğitim gibi pozitif dışsallıkları yüksek alanlara yönlendirildiğinde, düşük gelirli grupların yaşam koşullarını iyileştirerek gelir dağılımında adaleti sağlamaya katkı sunmaktadır.

Akbulut ve Özçelik (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, Türkiye'de 2006:M1-2018:M5 döneminde dolaylı vergiler ile enflasyon arasındaki ilişki ele alınmış ve bu iki değişken arasındaki dinamikler ARDL (Autoregressive Distributed Lag) modeli ile analiz edilmiştir. Zaman serisi analizi sonucunda, dolaylı vergiler ile

enflasyon arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, dolaylı vergilerin enflasyon üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve bu etkinin uzun dönemde kalıcı bir nitelik taşıyabileceğini göstermektedir. Çalışma, dolaylı vergilerin tüketim üzerinden alınması ve bu tür vergilerin kolayca fiyatlara yansıtılabilmesi nedeniyle, enflasyonun yükselmesinde doğrudan bir etkiye sahip olabileceğini ortaya koymaktadır. Dolaylı vergiler, özellikle KDV ve ÖTV gibi vergi türleri yoluyla fiyatları artırarak, hane halklarının alım gücünü düşürmekte ve ekonomik denge üzerinde önemli sonuçlar doğurabilmektedir.

Ceyhan ve Peçe (2020) tarafından yapılan çalışma, seçilmiş OECD ülkelerinde reel faiz oranlarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini analiz etmiş ve bu iki değişken arasındaki uzun dönemli ilişkiyi PMG (PooledMeanGroup) tahmin yöntemi ile değerlendirmiştir. Araştırma bulguları, reel faizlerdeki artışın uzun dönemde gelir dağılımı adaletsizliğini artırdığını göstermiştir. Bu durum, reel faizlerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini vurgulayan önemli bir sonuçtur. Çalışmada, reel faizler ile gelir dağılımı arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı, COINTEQ01 hata terimi düzeltme katsayısının negatif ve anlamlı bulunmasıyla desteklenmiştir. Bu bulgu, reel faiz oranlarındaki değişimlerin gelir dağılımında kalıcı etkiler yaratabileceğini ve bu etkilerin zamanla dengelendiğini ortaya koymaktadır. Reel faizlerin artışı, genellikle sermaye sahiplerini ve tasarruf edenleri olumlu etkilerken, borçluları ve gelir düzeyi düşük grupları olumsuz etkileyerek gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Özellikle düşük gelirli bireylerin borçlanma eğiliminde olması, faiz artışlarının bu gruplar üzerindeki etkisini daha da derinleştirmektedir.

Akalin (2021) çalışmasında, Türkiye’de gelir ve servet vergilerinin 1987-2016 yılları arasında gelir dağılımı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada, bu iki vergi türünün gelir eşitsizliğini azaltma potansiyeli, transfer harcamaları, işsizlik ve enflasyon gibi diğer önemli değişkenlerle birlikte değerlendirilmiştir. Ampirik analizler, modelde yer alan değişkenlerin farklı durağanlık özelliklerine sahip olduğunu ve bu değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre, gelir ve servet vergilerindeki artışlar ile transfer harcamalarının artışı, gelir dağılımı eşitsizliğini uzun dönemde azaltıcı bir etkiye sahiptir. Bu durum, gelir ve servet vergilerinin

yeniden dağıtım mekanizmaları aracılığıyla ekonomik adaleti güçlendirdiğini ve sosyal refaha katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Genç, Eser ve Ekinci (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışma, Türkiye ekonomisinde kamu ve özel sektörün dış borçlanmasının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemektedir. 1989-2019 dönemine ait verilerin kullanıldığı araştırmada, kesirli frekanslı Fourier ADL eşbütünleşme yöntemi ve dinamik EKK tahmin yöntemiyle analizler yapılmıştır. Bu yöntemler, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin ve dinamik etkilerin daha detaylı bir şekilde incelenmesini sağlamıştır. Araştırmanın bulguları hem kamu hem de özel sektör dış borçlanmasının gelir eşitsizliğini artırdığını ortaya koymaktadır. Özellikle özel sektör dış borçlanmasının, kamu borçlanmasına kıyasla gelir dağılımı üzerinde daha olumsuz etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Bu durum, özel sektör dış borçlanmasının, ekonomik kaynakların daha eşitsiz bir şekilde dağıtılmasına yol açtığını ve gelir eşitsizliklerini derinleştirdiğini göstermektedir.

Tunalı ve Akdağ (2023) tarafından gerçekleştirilen çalışma, kırılgan ekonomilerde enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik göstergelerin toplam hoşnutsuzluk endeksinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Türkiye, Brezilya, Arjantin ve Endonezya'nın ekonomik durumlarını panel eşbütünleşme testi yöntemiyle inceleyerek, iktisadi hoşnutsuzluk, toplam faktör verimliliği ve beşerî sermaye gibi unsurların gelir dağılımına etkisini değerlendirmiştir. Araştırmanın sonuçları, uzun dönemde bu faktörler ile gelir dağılımı arasında anlamlı bir ilişkinin tespit edilemediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, gelir dağılımındaki adaletsizliği etkileyen faktörlerin daha karmaşık ve çok boyutlu olduğunu ve mevcut analiz kapsamındaki değişkenlerin bu süreci açıklamakta yetersiz kaldığını göstermektedir. Özellikle kırılgan ekonomilerde gelir dağılımının, yalnızca enflasyon ve işsizlik gibi makroekonomik göstergelerden değil, aynı zamanda siyasi istikrar, sosyal politikalar ve kurumsal yapı gibi başka faktörlerden de etkilenebileceği vurgulanmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN TÜRKİYE İÇİN TEST EDİLMESİ

Araştırmanın bu bölümünde vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi Türkiye için test edilmiştir. Gelir dağılımı adaleti, ekonomik kalkınma ve toplumsal refah açısından önemli bir faktördür. Vergi politikaları, bireyler ve işletmeler arasındaki gelir dağılımını doğrudan etkileyen en önemli maliye politikası araçlarından biridir. Adaletli bir vergi sistemi, gelir eşitsizliklerini azaltarak sosyal dengeyi sağlamayı amaçlarken, yanlış yapılandırılmış vergi politikaları düşük gelirli gruplar üzerindeki yükü artırabilir ve gelir adaletsizliğini derinleştirebilir. Bu çalışmada, Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri analiz edilerek, mevcut sistemin gelir eşitsizliğini azaltma konusundaki etkinliği değerlendirilecektir. Bu amaç doğrultusunda, ampirik veriler ve istatistiksel yöntemler kullanılarak Türkiye’deki vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri test edilecektir.

3.1. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Vergi politikaları gelir dağılımı eşitsizliği (GINI katsayısı) üzerinde etkilidir.

H₂: Vergi politikaları insan gelişim (HDI) üzerinde etkilidir.

3.2. Veri Seti

Veri seti 2000-2023 dönemi yıllık verilerden oluşmaktadır. Veriler 2010 baz yılı kapsamında TL cinsinden olan veriler GDP deflatörü ile deflate edilmiştir. Verilerin logaritması alınmıştır.

Bağımlı Değişken: Gelir Dağılımını Temsilen

- GINI katsayısı
- HDI (İnsani Gelişme Endeksi)

Bağımsız Değişkenler: Vergi Politikalarını Temsilen

- Gelir vergisi
- Kurumlar vergisi
- Mülkiyet vergisi
- Mal ve hizmet vergileri
- Katma değer vergisi
- Toplam vergi geliri

Gelir dağılımını temsil eden bağımlı değişken olarak GINI katsayısı kullanılmıştır. GINI katsayısı, gelir eşitsizliği düzeyini ölçmekte ve bu alandaki araştırmalarda yaygın bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bağımsız değişkenler ise vergi politikalarını yansıtmak üzere dolaysız vergiler, dolaylı vergiler ve toplam vergi gelirlerinden oluşmaktadır. Dolaysız vergiler arasında gelir vergisi, kurumlar vergisi ve servet vergisi yer alırken, dolaylı vergiler katma değer vergisi ile mal ve hizmet vergilerini kapsamaktadır. Bu vergi türleri, OECD'nin vergi sınıflandırmaları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

3.3. Metodoloji

Serilerin durağanlık durumunu belirlemek için AugmentedDickey-Fuller (ADF), Phillips-Perron (PP) ve KPSS testleri uygulanmıştır. Durağan olmayan seriler için fark alma işlemi gerçekleştirilmiştir.

Bağımsız değişkenlerin (vergi türleri) bağımlı değişkenler (GINI ve HDI) üzerindeki nedensel etkileri analiz edilmiştir. Granger nedensellik testi, değişkenler arasındaki zamansal ilişkileri tespit etmek için kullanılmıştır.

Çalışmada, %5 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, bu seviyeye göre değerlendirilmiş ve hipotezler test edilmiştir. Analizler e-views ekonometrik yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu yazılımlar, zaman serisi verilerinin analizinde etkin bir şekilde kullanılmıştır.

3.3.1. Birim Kök Testi

Çalışmada öncelikle değişkenlerin durağan olup olmadıkları araştırılacaktır. Değişkenlerin durağan yapıda olup olmadıklarının belirlenmesi, değişkenler arasındaki ilişkinin tespitinde hangi analizin daha güvenilir sonuçlar vereceğinin tespit edilmesini sağlamaktadır. Çalışmada değişkenlerin durağan yapıda olup olmadıkları birim kök testleriyle saptanacaktır.

Zaman serilerinde birim kökün varlığı serinin durağan olmayan bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Zaman serileri için ifade edilen durağanlık kavramı, zaman içinde varyansın ve ortalamanın sabit olması ve gecikmeli iki zaman periyodundaki değişkenlerin kovaryansının değişkenler arasındaki gecikmeye bağlı olup zamana bağlı olmamasıdır (Gujarati, 2004).

Bu çalışmada serilerin durağanlık tespitinde 3 testten yararlanılmıştır. Bunlar Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF TEST) birim kök testi, Phillips-Perron (PP) birim kök testi ve Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) birim kök testidir (Gujarati, 2004).

ADF Testi;

$H_0: \delta = 0$ birim köke sahiptir

$H_1: \delta < 0$ birim köke sahip değildir

H_0 hipotezi reddedilirse serinin orijinal seviyesinde durağan olduğu, H_0 hipotezi reddedilemiyorsa serinin durağan olmadığı sonucuna ulaşılır. Orijinal seviyesinde durağan olmayan bir serinin durağanlığı sağlanıncaya kadar devresel farkları alınır.

PP Testi;

$H_0 : \delta = 0$ birim köke sahiptir

$H_1: \delta < 0$ birim köke sahip değildir

H_0 hipotezi durağan olmayan seriyi verirken alternatif hipotez serinin durağan olduğunu doğrular.

KPSS Testi;

H_0 : Seri (trend) durağandır

H_1 : Seri (trend) durağan değildir

KPSS testi ADF ve PP testinden farklı olarak hipotezler yer değiştirmiştir. Sıfır hipotezi serinin durağan olduğunu savunurken; alternatif hipotez serinin durağan olmadığını savunur.

3.3.2. Granger Nedensellik Testi

Granger (1986), iki zaman serisi arasındaki ilişkinin tespitinde nedensellik testini geliştirmiştir. Bu testin amacı değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını belirlemek, eğer ilişki varsa ilişkinin yönünü ve neden sonuç ilişkilerini belirlemektir. Bu testin uygulanabilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Granger nedensellik testi aşağıdaki iki denklemin tahminiyle gerçekleştirilmektedir (Gujarati, 2004).

$$\Delta X_t = \sum_{j=1}^m \alpha_j \Delta X_{t-j} + \sum_{j=1}^q \beta_j \Delta Y_{t-j} + u_t \quad (2)$$

$$\Delta Y_t = \sum_{j=1}^r \gamma_j \Delta Y_{t-j} + \sum_{j=1}^s \delta_j \Delta X_{t-j} + v_t \quad (3)$$

bu denklemlerde α_j , β_j , γ_j , δ_j gecikme katsayıları, m , q , r , s gecikme dönemleri u , v hata terimleri, Δ ise fark alma operatörüdür. Tüm b ve d katsayılarının istatistiksel olarak sıfıra eşit olup olmadıkları, F-testi yardımıyla bulunarak aşağıdaki hipotezler sınanır.

$H_0 = b_1 = b_2 = b_3 = \dots = b_q = 0$ Bu hipotez kabul edilirse Y'den X'e nedensellik yoktur.

$H_0 = d_1 = d_2 = d_3 = \dots = d_s = 0$ Bu hipotez kabul edilirse X'den Y'ye nedensellik yoktur.

3.4. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Birim Kök Testi Sonuçları

			Düzy	1.fark	2.fark
GİNİ KATSAYISI	ADF test	Sabitli	1,89(0)	0,81(3)	8,08(2)
		Sabitli ve trendli	1,61(0)	8,04(1)	
	PP testi	Sabitli	1,75(9)	5,36(6)	
		Sabitli ve trendli	1,46(8)	10,56(9)	

	KPSS testi	Sabitli	0,32(3)		
		Sabitli ve trendli	0,18(3)	0,18(11)	0,10(11)
HDI	ADF test	Sabitli	1,78(0)	3,91(3)	
		Sabitli ve trendli	1,61(0)	3,75(1)	
	PP testi	Sabitli	1,59(0)	3,15(1)	
		Sabitli ve trendli	0,94(1)	3,32(0)	5,59(1)
	KPSS testi	Sabitli	0,70(3)	0,25(2)	
		Sabitli ve trendli	0,14(3)	0,08(0)	
GELİR VERGİSİ	ADF test	Sabitli	3,91(4)		
		Sabitli ve trendli	1,36(4)	0,53(3)	8,50(2)
	PP testi	Sabitli	2,08(8)	3,33(5)	
		Sabitli ve trendli	0,14(4)	3,72(13)	
	KPSS testi	Sabitli	0,70(3)	0,22(1)	
		Sabitli ve trendli	0,16(3)	0,13(5)	
KURUMLAR VERGİSİ	ADF test	Sabitli	6,38(0)		
		Sabitli ve trendli	1,12(0)	4,46(0)	
	PP testi	Sabitli	5,96(2)		
		Sabitli ve trendli	1,11(2)	4,46(2)	
	KPSS testi	Sabitli	0,69(3)	0,12(3)	
		Sabitli ve trendli	0,18(3)	0,08(2)	
MÜLKİYET VERGİSİ	ADF test	Sabitli	1,77(0)	5,71(0)	
		Sabitli ve trendli	3,37(0)	5,56(0)	
	PP testi	Sabitli	1,77(0)	5,87(2)	
		Sabitli ve trendli	1,77(0)	5,87(2)	
	KPSS testi	Sabitli	0,69(3)	0,19(1)	
		Sabitli ve trendli	0,11(2)		
MAL VE HİZMET VERGİLERİ	ADF test	Sabitli	5,21(0)		
		Sabitli ve trendli	1,85(0)	3,12(0)	7,61(0)
	PP testi	Sabitli	4,61(2)		
		Sabitli ve trendli	1,53(2)	3,15(2)	7,61(0)
	KPSS testi	Sabitli	0,68(3)	0,49(3)	0,09(1)
		Sabitli ve trendli	0,17(3)	0,11(2)	
KATMA DEĞER VERGİSİ	ADF test	Sabitli	0,17(0)	4,90(0)	
		Sabitli ve trendli	3,66(1)		
	PP testi	Sabitli	0,26(3)	5,22(4)	
		Sabitli ve trendli	3,17(0)	5,03(4)	
	KPSS testi	Sabitli	0,70(3)	0,08(3)	
		Sabitli ve trendli	0,04(1)		
TOPLAM VERGİ GELİRİ	ADF test	Sabitli	1,36(2)	2,60(1)	3,48(1)
		Sabitli ve trendli	2,35(2)	1,80(1)	3,72(2)
	PP testi	Sabitli	1,94(2)	2,25(3)	4,01(4)
		Sabitli ve trendli	4,12(2)		
	KPSS testi	Sabitli	0,40(3)		
		Sabitli ve trendli	0,16(2)	0,19(1)	0,11(4)

* ADF ve PP testi; %5 anlamlılıkta kritik değer sabitsiz ve trendsiz model için 1,94, sabitli ve trendsiz model için 2,88, sabitli ve trendli model için 3,44'dür. KPSS testi; %5 anlamlılıkta kritik değer sabitli ve trendsiz model için 0,46, sabitli ve trendli model için 0,14'dür.

*Parantez içi değerler Schwarz ve Newey-West Bandwidth kriterlerine göre hesaplanan gecikme değerleridir.

Birim kök testi sonuçları kapsamında değişkenlerin durağan oldukları düzeyler belirlenmiştir. Bu kapsamda HDI, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Mülkiyet Vergisi, Katma Değer Vergisi değişkenleri 1.düzeyde durağan hale gelirken, GINI Katsayısı, Mal ve Hizmet Vergileri Toplam Vergi Geliri değişkenleri 2.düzeyde durağan hale gelmektedir. Bu doğrultuda HDI, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Mülkiyet Vergisi, Katma Değer Vergisi değişkenlerinin 1.farklı alınarak ve GINI Katsayısı, Mal ve Hizmet Vergileri Toplam Vergi Geliri değişkenlerinin 2.farkları alınarak analize dahil edilmiştir.

Değişilenlerin farklı düzeylerde durağan olmaları nedeniyle Granger Nedensellik testi uygulanmıştır.

Tablo 2. GINI Katsayısı Üzerindeki Etki Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	Gecikme Sayısı (p değerleri)		
	1	2	3
D(GELİR) → D2(GINI)	0,31	0,01*	0,02*
D(KURUMLAR) → D2(GINI)	0,22	0,27	0,95
D(MULKIYET) → D2(GINI)	0,52	0,01*	0,15
D2(MAL-HİZMET) → D2(GINI)	0,11	0,20	0,06*
D(KATMA) → D2(GINI)	0,31	0,91	0,69
D2(TOPLAM) → D2(GINI)	0,68	0,61	0,27

Tablo 2'de, GINI katsayısı üzerindeki Granger nedensellik testi sonuçları sunulmaktadır. Test sonuçlarına göre, gelir vergisinin GINI katsayısı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Özellikle 2. gecikmede bu etki oldukça belirgin olup (%1 anlamlılık düzeyinde), 3. gecikmede de sınırda anlamlılık göstermektedir. Mülkiyet vergisi de GINI katsayısını Granger anlamında etkileyen bir diğer vergi türü olarak öne çıkmaktadır ve bu etki 2. gecikmede %1 anlamlılık düzeyindedir. Ancak, kurumlar vergisi, mal ve hizmet vergileri, KDV ve toplam vergi gelirleri, GINI katsayısı üzerinde anlamlı bir Granger nedensellik etkisi göstermemektedir.

Özellikle mal ve hizmet vergilerinin 3. gecikmede sınırda anlamlı bir etki göstermesine rağmen, genel olarak belirgin bir ilişki bulunmamaktadır.

Bu sonuçlar, gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada gelir ve mülkiyet vergilerinin önemli bir role sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Gelir ve mülkiyet vergileri, özellikle uygun politika araçları olarak değerlendirilmelidir. Diğer taraftan, kurumlar vergisi, KDV ve toplam vergi gelirlerinin GINI katsayısı üzerindeki etkisizliği, bu vergi türlerinin gelir eşitsizliğini azaltmada doğrudan bir katkı sağlamadığını göstermektedir. Bu bağlamda, gelir ve mülkiyet vergilerinin yeniden yapılandırılması veya bu vergilerin daha etkin bir şekilde kullanılması, gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmak için önemli bir politika önerisi olarak değerlendirilebilir.

Tablo 3. HDI Üzerindeki Etki Granger Nedensellik Testi Sonuçları

	Gecikme Sayısı (p değerleri)		
	1	2	3
D(GELİR) → D(HDI)	0,30	0,07	0,02*
D(KURUMLAR) → D(HDI)	0,67	0,92	0,57
D(MULKIYET) → D(HDI)	0,64	0,80	0,99
D2(MAL-HİZMET) → D(HDI)	0,27	0,33	0,93
D(KATMA) → D(HDI)	0,52	0,38	0,65
D2(TOPLAM) → D(HDI)	0,73	0,70	0,80

Tablo 3’de, HDI üzerindeki Granger nedensellik testi sonuçları sunulmaktadır. Gelir vergisi, HDI üzerinde anlamlı bir etkiye sahip tek değişken olarak öne çıkmaktadır. Özellikle 3. gecikmede sınırda anlamlı bir sonuç ($p = 0,02^*$) elde edilmiştir. Bu durum, gelir vergisinin insan gelişimini temsil eden HDI üzerinde belirli bir zaman gecikmesiyle etkili olabileceğini göstermektedir.

Diğer değişkenler arasında; kurumlar vergisi, mülkiyet vergisi, mal ve hizmet vergileri, katma değer vergisi ve toplam vergi gelirleri, HDI üzerinde anlamlı bir Granger nedensellik etkisi göstermemiştir. Bu bulgu, bu vergi türlerinin insan gelişimine doğrudan bir katkı sağlamadığına işaret etmektedir.

Gelir vergisinin HDI üzerindeki etkisi, özellikle uzun vadede değerlendirilmesi gereken bir politika aracı olabileceğini göstermektedir. Diğer vergi turlerinin etkisizliği, bu turl vergilerin insan gelişimi üzerindeki dolaylı veya sınırlı etkisine işaret etmektedir. Bu bağlamda, insan gelişimini artırmaya yönelik politikalar oluşturulurken, gelir vergisinin daha etkin bir şekilde kullanılması ve bu vergiden elde edilen gelirin insan gelişimi odaklı alanlara yönlendirilmesi faydalı olabilir.

SONUÇ

Bu çalışma, vergi politikalarının gelir dağılımı eşitsizliği ve insan gelişimi üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamış ve bu kapsamda gelir dağılımını temsil eden GINI katsayısı ile insan gelişimi göstergesi olan HDI değişkenleri üzerinde farklı vergi türlerinin etkisi değerlendirilmiştir. Analizde, gelir vergisi, kurumlar vergisi, mülkiyet vergisi, mal ve hizmet vergileri, katma değer vergisi ve toplam vergi gelirleri gibi temel vergi türleri bağımsız değişken olarak ele alınmış ve Granger nedensellik testi ile birim kök analizleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın sonuçları, gelir dağılımını etkileyen önemli unsurlardan biri olarak gelir vergisinin ve mülkiyet vergisinin öne çıktığını göstermiştir. Gelir vergisi, özellikle 2. ve 3. gecikmede GINI katsayısı üzerinde anlamlı bir etki göstermiştir. Bu durum, gelir vergisinin gelir eşitsizliğini azaltıcı bir mekanizmaya sahip olduğunu ve bu etkinin belirli bir zaman gecikmesiyle ortaya çıktığını işaret etmektedir. Benzer şekilde, mülkiyet vergisinin de GINI katsayısı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Mülkiyet vergisi, genellikle servet sahiplerinden elde edilen bir gelir türü olduğu için, bu verginin gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi daha doğrudan bir şekilde gözlemlenmiştir. Bununla birlikte, kurumlar vergisi, mal ve hizmet vergileri, katma değer vergisi ve toplam vergi gelirlerinin GINI katsayısı üzerinde anlamlı bir nedensellik etkisine sahip olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, bu tür vergilerin gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmada doğrudan bir katkı sağlamadığını göstermektedir. Mal ve hizmet vergileri ile KDV gibi dolaylı vergilerin genellikle tüketim üzerinden alınması ve düşük gelir gruplarını orantısız bir şekilde etkileyebilmesi, bu vergi türlerinin gelir eşitsizliğini azaltmada etkisiz olmasına neden olmaktadır.

Çalışmada, insan gelişimini temsil eden HDI üzerindeki etkiler incelendiğinde, gelir vergisinin yine önemli bir faktör olduğu görülmüştür. Gelir vergisi, 3. gecikmede HDI üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmuş ve bu durum, gelir vergisinin insan gelişimi üzerindeki etkisinin zaman içerisinde ortaya çıktığını göstermiştir. Gelir vergisinden elde edilen gelirlerin sağlık, eğitim ve altyapı gibi insan gelişimini destekleyen alanlara yönlendirilmesi durumunda, bu etkinin daha da güçlenebileceği öngörülmektedir. Diğer taraftan, kurumlar vergisi, mülkiyet vergisi, mal ve hizmet vergileri, katma değer vergisi ve toplam vergi gelirleri, HDI üzerinde

anlamalı bir Granger nedensellik etkisi göstermemiştir. Bu bulgu, bu vergi türlerinin insan gelişimi üzerinde doğrudan bir katkı sağlamadığını veya bu etkinin dolaylı yollarla gerçekleştiğini göstermektedir. Dolaylı vergilerin, insan gelişimini destekleyici harcamalar için etkili bir kaynak yaratmaması ve bu vergilerin genellikle düşük gelir gruplarını daha fazla etkilemesi, bu tür vergilerin insan gelişimi üzerindeki etkisini sınırlandırmaktadır.

Çalışma, vergi politikalarının gelir dağılımı ve insan gelişimi üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik önemli bulgular sunmakta olup, kamu maliyesi ve sosyal refah politikaları açısından değerli bir çerçeve ortaya koymaktadır. Gelir ve mülkiyet vergilerinin, toplumsal eşitsizlikleri azaltmada ve ekonomik fırsatların daha adil bir şekilde dağıtılmasında etkili araçlar olduğu görülmektedir. Bu tür vergiler, yüksek gelir gruplarından daha fazla katkı alınmasını sağlayarak, düşük ve orta gelirli kesimlerin üzerindeki mali baskıyı hafifletebilmekte ve kamu hizmetlerinin finansmanına daha sürdürülebilir bir zemin oluşturabilmektedir. Öte yandan, dolaylı vergilerin tüketim üzerinden alındığı ve genellikle düşük gelir gruplarını daha fazla etkilediği düşünüldüğünde, bu vergilerin olumsuz etkilerinin azaltılması büyük önem taşımaktadır. Vergi sisteminin daha adil ve etkin bir şekilde yeniden yapılandırılması, gelir dağılımını iyileştirmekle kalmayıp, aynı zamanda sağlık, eğitim ve altyapı yatırımları gibi insan gelişimi alanlarına daha fazla kaynak ayrılmasını sağlayarak bireylerin yaşam kalitesini artıracaktır.

Araştırma kapsamında öneriler şu şekildedir:

- Gelir vergisinin, düşük ve orta gelir grupları üzerindeki yükünün azaltılarak, yüksek gelir gruplarından daha fazla alınması sağlanmalıdır. Bu durum hem gelir eşitsizliğini azaltacak hem de elde edilen kaynakların insan gelişimi odaklı harcamalara yönlendirilmesini mümkün kılacaktır.
- Mülkiyet vergileri, servet sahipleri üzerinde doğrudan etkili olduğundan, bu vergilerin oranlarının artırılması veya kapsamlarının genişletilmesi, gelir dağılımında daha fazla adalet sağlanmasına katkıda bulunabilir.

- Mal ve hizmet vergileri ile katma değer vergisi gibi dolaylı vergiler, düşük gelir gruplarını daha fazla etkileyerek gelir eşitsizliğini artırabilmektedir. Bu nedenle, dolaylı vergilerin oranlarının düşürülmesi veya temel ihtiyaç maddelerinde vergilerin kaldırılması gibi düzenlemeler düşünülebilir.
- Vergilerden elde edilen gelirlerin, sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve altyapı gibi insan gelişimini destekleyen alanlara ayrılması sağlanmalıdır. Özellikle gelir vergisinden elde edilen gelirlerin bu alanlara yönlendirilmesi, HDI üzerinde olumlu etkiler yaratabilir.

KAYNAKÇA

- Addison, T. V. (2009). Shooting blanks: The war on tax havens. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 16(2), 703-727.
- Adelman, I. and Robinson, S. (1989). Income distribution and development. In H. Chenery and T. Srinivasan (Eds.), *Handbook of Development Economics*. (pp.960-965). Amsterdam: Elsevier Science Publishers.
- Akalın, G. (2021). Gelir ve servet vergileri Türkiye'de gelir dağılımını etkilemekte midir? *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 249-255.
- Akbulut, E. ve Özçelik, Ö. (2018). Türkiye'de dolaylı vergilerin enflasyon üzerindeki etkisi. *Maliye ve Finans Yazıları*, 110, 9-20.
- Akdağ, H. (2020). *Gelir dağılımı teorileri çerçevesinde gelir eşitsizliği analizi*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Aktan, C. C., ve Vural, İ. Y. (2002). Gelir Dağılımında Adalet(sız)lık ve Gelir Eşit(sız)lığı Terminoloji, Temel Kavram ve Ölçüm Yöntemleri. C. C. Aktan (Ed.), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*(ss. 19-37) içinde. Ankara: Hak İş Yayınları.
- Aktan, C. C. (2003). Değişimin önündeki engeller. C. C. Aktan (Ed.), *Moderniteden postmoderniteye değişim*(ss. 1-10) içinde. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Albayrak, Ö. (2011). Finansal krizde uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımı etkileri: 2004-2009. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66(2), 1-34.
- Alesina, A. And Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability, and investment. *European Economic Review*, 40(6), 1203-1228.
- Alper, Y. ve Tokol, A. (2012). *Sosyal politika*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Arıkan, Z. (2005). Türk vergi sisteminin genel değerlendirilmesi ve çözüm önerileri. *Vergi Sorunları Dergisi*, 199, 151-166.

- Arısoy, İ. ve Ünlükaplan, İ. (2011). Katma değer vergisi, enflasyon oranı ve kamu harcamaları arasındaki ilişkilerin dinamik analizi. *Sosyoekonomi*, 16(16), 94-112.
- Ata, A. Y. (2001). *Vergi teorisi açısından bir vergileme ilkesi olarak adalet ilkesinin incelenmesi*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ataer, M. Y. (2021). *Vergi ve kamu harcama politikalarının gelir dağılımına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Avcı, M. Ve Mukiyen, A. G. (2017). OECD ülkelerinde kurumsal kalite ve gelir eşitsizliği ilişkisi. *Sosyoekonomi*, 25(31), 75-90.
- Aykaç, M., Dağdemir, Ö. ve Gündoğan, N. (2013). *Gelir dağılımı ve yoksulluk*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Bağcı, S. A. (2020). *Kaynaklarına göre vergi türleri ve ekonomik performans ilişkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Balseven, H. ve Tuğcu, C. (2017). Analyzing the effects of fiscal policy on income distribution: A comparison between developed and developing countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 7(2), 377-383.
- Barro, R. J. (1996). Institutions and growth: An introductory essay. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 145-148.
- Batirel, Ö. F. (1979). *Kamu maliyesi teorisine giriş*. İstanbul: Mert/Er Matbaası.
- Bedir, S. ve Karabulut, K. (2011). İç borçların gelir dağılımı üzerine etkileri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1), 13-30.
- Bilgiç, A. (2015). *Türkiye’de uygulanan vergilendirme politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri: 1990-2013 dönemi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilir, H. (2018). Neoklasik iktisadın tanımlanmasına yönelik bir deneme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 658-670.

- Borataş, K. (1976). *100 soruda gelir dağılımı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Borluk, S. (2015). Türkiye'de bölgesel gelir dağılımı ıraksaması, verimlilik ve diğer dinamiklerle ilişkisi. *Verimlilik Dergisi*, 4(14), 19-44.
- Bosnalı, Ö. (1997). *Gelir dağılımı açısından mali araçlar ve asgari geçim indirimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boz, A. ve Dökmen, G. (2022). Türkiye'de vergi ve transfer politikalarının gelirin yeniden dağılımına etkisi: Lorenz eğrileri ile bir analiz. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(24), 389-416.
- Bresser-Pereira, L. C. (2012). For a heterodox mainstream economics: An academic manifesto. *Journal of Post Keynesian Economics*, 35(1), 3-20.
- Bulutoğlu, K. (1958). Kurumlar vergisi üzerine bir deneme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 20(1-4), 130-220.
- Bükey, A. M. ve Çetin, B. I. (2017). Türkiye'de gelir dağılımına etki eden faktörlerin en küçük kareler yöntemi ile analizi. *Maliye Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 103-117.
- Bükey, M. A. (2018). *İktisadi krizler bağlamında gelir dağılımı: Türkiye örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceyhan, S. ve Peçe, M. A. (2020). Reel faizlerin gelir adaletsizliği üzerindeki etkileri: Seçilmiş OECD ülkeleri için bir panel ARDL analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 35-46.
- Colander, D. (2000). The death of neoclassical economics. *Journal of the History of Economic Thought*, 22(2), 127-143.
- Cowell, F. A. (2015). Income distribution and inequality. Davis, J. Dolfsma W. (Eds.) *In The Elgar Companion to Social Economics, Second Edition* (pp. 235-252). UK Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Çalışkan, A. (2022). Gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik yaklaşımlar: Teorik bir bakış. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 214-229.
- Çapar, U. (2018). *Türkiye'de bölgelerarası gelir dağılımı yakınsaması: Mekansal ekonometrik analiz* (Yayımlanmamış doktora tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Çiçek, H., Karakaş, M. ve Yıldız, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde vergi yükümlülerinin vergiyi algılama ve tutum analizi: Bir alan araştırması*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı.
- Delibaş, A. (2017). *Vergi politikalarının gelir dağılımı üzerine etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Demirgil, B. (2018). Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi: Ampirik bir çalışma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 118-131.
- Dequech, D. (2007). Neoclassical, mainstream, orthodox, and heterodox economics. *Journal of Post Keynesian Economics*, 30(2), 279-302.
- Desai, M. A., Foley, C. F. and Hines, J. R. (2004). Economic effects of regional tax havens. *National Bureau of Economic Research*, 10806, 1-35.
- Dinler, Z. (2024). *İktisada giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Dokuzoğlu, S. (2022). Türkiye'de kişisel gelir vergisi ve servet vergilerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisi. *Vergi Raporu*, 277, 120-134.
- Drucker, L., Krill, Z. E. and Geva, A. (2017). The impact of tax composition on income inequality and economic growth. *Ministry of Finance Publications and Reviews*, 1(3), 1-20.
- Due, J. F. (1975). Customs in developing countries. In R. M. Bird & O. Oldman (Eds.), *Readings of Taxation in Developing Countries*. (pp.175-180). Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- Edizdoğan, N. ve Çelikkaya, A. (2012). *Vergilerin ekonomik analizi*. Bursa: Dora Yayıncılık.

- Ejder, H. L. ve Zorkun, M. (2022). Türkiye'de bütçe politikalarının gelir dağılımına etkisinin değerlendirilmesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 1085-1107.
- Eker, A. ve Bülbül, D. (2016). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Engen, E. M. And Skinner, J. (1996). Taxation and economic growth. *National Tax Journal*, 49(4), 617-642.
- Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tatlıoğlu, İ. (2020). *Kamu maliyesi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Ersezer, D. (2006). Gelir dağılımı politikası ve araçları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 255-268.
- Fırat, M. (2023). Türkiye’de başkanlık sistemi sonrasında uygulanan ekonomi ve maliye politikalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 86-98.
- Furtun, İ. H. (2017). Damga vergisi ‘makul bir vergi’ midir? *Ankara Barosu Dergisi*, 75(2), 89-98.
- Gastwirth, J. L. (1971). A general definition of the Lorenz curve. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1037-1039.
- Genç, M. C., Eser, L. Y. ve Ekinci, İ. (2022). Türkiye’de kamu ve özel sektör dış borcunun gelir dağılımı üzerindeki etkisi: Fourier ADL eşbütünleşme testi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 37, 205-222.
- Giray, F. (2012). *Vergi teşvik sistemi ve uygulamaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Giray, F., Koban, E. ve Gerçek, A. (1998). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de yatırımlara ve ihracata yönelik vergi teşvikleri ve karşılaştırmalı değerlendirilmesi*. Bursa: Minerva Ofset.
- Goodwin, N., Harris, J. M., Nelson, J. A., Roach, B. and Torras, M. (2014). *Microeconomics in context*. New York: M. E. Sharpe.
- Gökalp, M. F., Baldemir, E. ve Akgün, G. (2011). Türkiye ekonomisinde dışa açılma ve gelir eşitsizlikleri ilişkisi. *Journal of Management & Economics*, 18(1), 88-104.
- Gujarati, D. N. (2004). *Basic econometrics*. New York: McGraw-Hill Inc.

- Gülşen, M. A. (2022). Türkiye’de maliye politikalarının büyüme, harcama ve gelir ilişkisi: ARDL-ECM modeli. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 67, 89-106.
- Gürdal, T., Altundemir, M. E. ve Şanver, C. (2014). *Maliye politikası*. İstanbul: Kitap Matbaası.
- Hançerlioğlu, O. (2006). *Ekonomi sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hatipoğlu, Z. (1976). *Ulusal gelir, bölüşüm ve çalışma ekonomisi*. Ankara: Aktif Büro Basımevi.
- Hines, J. R. (2005). Do tax havens flourish? *Tax Policy and The Economy*, 19, 65-99.
- Jensen, H. E. (2001). John Stuart Mill’s theories of wealth and income distribution. *Review of Social Economy*, 9(4), 491-507.
- Kalenderoğlu, M. (2016). *Kamu maliyesi, bütçe ve borçlanma*. İstanbul: Agon Bilgi Akademisi.
- Kara, M. A. ve Hoşlu, M. (2023). Türkiye ekonomisinde dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyümeye etkileri. *Gaziantep Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1-13.
- Karagianni, S., Pempetzoglou, M. And Saraidaris, A. (2012). Tax burden distribution and GDP growth: Non-linear causality considerations in the USA. *International Review of Economics & Finance*, 21(1), 186-194.
- Kargı, N. ve Karayılmazlar, E. (2009). Küreselleşmenin vergi politikaları üzerindeki etkisizlik etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 21-37.
- Kargı, V. ve Yayğır, T. (2016). Küreselleşme, vergi rekabeti ve Türkiye’de vergi yükü. *International Journal of Public Finance*, 1(1), 1-22.
- Kazgan, G. (1993). *İktisadi düşünce veya politik iktisadın evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kentikelenis, A. E., Stubbs, T. H. and King, L. P. (2016). IMF conditionality and development policy space, 1985–2014. *Review of International Political Economy*, 23(4), 543-582.

- Kılıçaslan, H. (2011). Veraset vergisini kaldırmak: Kayıt dışı ekonomi bağlamında bir değerlendirme ve yeni bir düzenleme önerisi. *Maliye Dergisi*, 161, 337-346.
- Kılıçaslan, H. ve Yavan, S. (2017). Türkiye’de vergi yükünün değerlendirilmesi: OECD ülkeleri ile karşılaştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 33-51.
- Kirmanoglu, H. (2009). *Kamu ekonomisi analizi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Koray, M. (2000). *Sosyal politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Köseoğulları, B. (2021). *Türkiye’de eğitim ve gelir dağılımı ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Kurt, O. (2022). *Dolaylı ve dolaysız vergilerin enflasyon ve ekonomik büyümeye etkileri: Türkiye örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bartın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kuştepelı, Y. R. ve Halaç, U. (2004). Türkiye’de genel gelir dağılımının analizi ve iyileştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(4), 143-160.
- Lindsay, I. K. (2019). The ethics of tax policy. In A. Lever & A. Poama (Eds.), In *The Routledge handbook of ethics and public policy* (pp.165-170). New York: Routledge.
- Martinez-Vazquez, J., Moreno-Dodson, B. And Vulovic, V. (2012). The impact of tax and expenditure policies on income distribution: Evidence from a large panel of countries. *Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series*, 12(30),1-50.
- McBarnet, D. (2001). *When compliance is not the solution but the problem: From changes in law to changes in attitude*. Canberra, ACT: Australian National University.
- Mintz, J. (1995). The corporation tax: A survey. *Fiscal Studies*, 16(4), 23-68.

- Musgrave, R. A. and Thin, T. (1948). Income tax progression, 1929-48. *Journal of Political Economy*, 56(6), 498-514.
- Mutlu, A. ve Çelen, M. (2012). *Dolaylı ve dolaysız vergilerin Türk mali sistemi içerisindeki yeri: Siyasal, sosyal ve ekonomik sonuçları*. İstanbul: TÜSİAD
- Mutluer, M. K., Öner, E. ve Kesik, A. (2016). *Teoride ve uygulamada kamu maliyesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Nadaroğlu, H. (1996). *Kamu maliyesi teorisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım AŞ.
- Noyan, E. ve Avşarlıgil, N. (2017). Türkiye’de 1980 sonrası dönemde uygulanan dolaylı ve doğrudan vergi politikaları üzerinden müşevvik sorunun ekonometrik analizi. *Alanya Akademik Bakış*, 1(3), 49-59.
- Organ, İ. ve Çiftçi, T. E. (2015). Türkiye’de emlak vergisi uygulamasından kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 127-147.
- Öcal, F. M. (2014). 1980 sonrası uygulanan gelir dağılımı politikaları ile gelir dağılımının değişimi ve Türkiye ekonomisine olan etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 10(1-2), 263-278.
- Özdemir, D., Emsen, Ö. S., Gençler, A. H. ve Kılıç, C. H. (2011). Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkileri: Geçiş ekonomileri deneyimi. *International Conference On Eurasian Economies*, 6(2), 440-447.
- Özden, B., Balseven, H. ve Çelebi, F. (2023). Dolaylı vergilerin gelir dağılımına etkisi: Türkiye üzerine ampirik bir analiz. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, 70, 84-104.
- Öztürk, N. (2009). *İktisatta bölüşüm kuram politika*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Özyer, M. A. (2014). *Vergilerin gelir eşitsizliğine etkisi: 2002-2008 dönemi için bir analiz* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Özyılmaz, A. (2016). Para ve maliye politikaları arasındaki koordinasyonun makroekonomik değişkenler üzerindeki etkinliği. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 28-34.
- Pehlivan, O. (2011). *Kamu maliyesi*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Pigou, A. C. (2013). *The economics of welfare*. London: Macmillan.
- Prasad, N. (2008). Policies for redistribution: The use of taxes and social transfers. *International Institute for Labour Studies, Discussion Paper*, 194, 1-29.
- Samur, S. (2018). *Türk vergi yapısının OECD ülkeleri ile karşılaştırmalı analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Saraç, T. B. (2015). Vergi yükü ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği. *Maliye Dergisi*, 169, 21-35.
- Saraçoğlu, F. ve Ejder, H. (2002). Katma değer vergisinde varış ülkesinde veya menşe ülkesinde vergilendirme ve ihracat istisnası. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 61-80.
- Savaş, V. (1994). *Politik iktisat*. İstanbul: Beta Basım.
- Savaşan, F. ve Odabaş, H. (2005). Türkiye’de vergi kayıp ve kaçaklarının nedenleri üzerine ampirik bir çalışma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 5(10), 1-28.
- Sayis, T. (2019). *E-devlet aracılığı ile sendikalara üyelik ve sendikal örgütlenme üzerindeki etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schmölder, G. (1976). *Genel vergi teorisi* (Çev.: Salih Turhan). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Schneider, F. and Savaşan, F. (2007). Dynamic estimates of the size of shadow economies of Turkey and of her neighboring countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 9(5), 126-143.
- Sönmez, M. (1990). *Türkiye’de gelir eşitsizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Sugözü, İ. H., Yıldırım, H. ve Aydın, H. İ. (2014). Vergi adaleti açısından motorlu taşıtlar vergisinin analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 115-128.
- Susam, N. ve Oktayer, N. (2007). Türkiye ekonomisinde genel bütçe vergi gelirleri içinde dolaysız ve dolaylı vergiler (1995-2005). *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 105-123.
- Şafak, H. ve Yurtsever, H. (2015). Servet vergilerinden veraset ve intikal vergisi üzerine değerlendirmeler. *Ege Akademik Bakış*, 15(1), 27-37.
- Şahbaz, A., Koç, Ş. ve Ceylan, A. (2022). Demokrasi ve dışa açıklığın vergi gelirleri üzerindeki etkisi: OECD ülkeleri için panel veri analizi (1980-2018). *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1367-1388.
- Şahin, M. (2011). *Türkiye’de vergi uygulamaları ve vergi ahlaki ilişkisi: Trabzon, Giresun ve Gümüşhane illeri örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şen, H. ve Sağbaş, İ. (2016). *Vergi teorisi ve politikası*. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Tabar, Ç. (2023). Vergilerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi: OECD ülkeleri üzerine panel veri analizi. *International Journal of Public Finance*, 8(1), 67-84.
- Taylar, Y. (2010). Vergi teorisi açısından özel tüketim vergileri ve Türk özel tüketim vergisi uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 435-467.
- Tekin, A. (2010). OECD ülkelerinde yapılan vergi reformlarının değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 54-70.
- Teyyare, E. ve Sayaner, K. (2018). Türkiye’de gelir eşitsizliğinin maliye politikası araçları ve kurumsal faktörler açısından analizi ve çözüm önerileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 309-334.
- Timur, S. (2024). Türkiye ekonomisinde maliye ve para politikalarının etkinliği. *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 8(42), 664-673.
- Tokol, A. (2000). *Sosyal politika*. Bursa: Vipaş A.Ş.

- Tunalı, H. ve Akdağ, N. (2023). İktisadi hoşnutsuzluğun gelir dağılımı üzerindeki etkisi: Seçili kırılğan ekonomiler örneği. *Press Academia Procedia*, 16(1), 174-178.
- Turhan, S. (1998). *Vergi teorisi ve vergi politikası*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- TÜİK (2023). Gelir İstatistikleri. Erişim Adresi: <https://www.tuik.gov.tr/>
- Türk, İ. (1999). *Maliye politikası*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ulusoy, A. (2018). *Maliye politikası*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Ulutürk, S. ve Ersezer, D. (2005). Gelir, gelir dağılımı yaklaşımları ve devletin rolü. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 1(47), 88-105.
- Us, V. (2004). Kayıtdışı ekonomi tahmini yöntem önerisi: Türkiye örneği. (No. 2004/17), Türkiye Ekonomi Kurumu, Erişim adresi: https://www.tek.org.tr/pdf/739_9122022_205354.pdf
- Uygun, U. (2023). *OECD ülkelerinde vergi gelirlerinin milli gelire etkisi: Panel veri analizi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünsal, E. (2009). *İktisadi büyüme*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Yalçın, E., Güneş, S. ve Hotunluoğlu, H. (2024). Gelir dağılımı ve vergi gelirleri arasındaki ilişki: Panel veri analizi. *Journal of Accounting and Taxation Studies*, 17(1), 35-50.
- Yavan, S. (2024). Tobin vergisinin Robin Hood etkisi: Gelir dağılımında adaleti yaratır mı? *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 96-109.
- Yavuzer, M. T. ve Peker, O. (2022). Türkiye’de maliye politikalarının ekonomik büyümeye etkisi: Ampirik bir analiz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 161-178.
- Yıldırım, K., Karaman, D. ve Taşdemir, M. (2009). *Makro ekonomi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yılmaz, H. (2019). Türkiye’de siyasal iktidar ile sermaye ilişkisinde medyanın etkisi: 2000 sonrası döneme genel bir bakış. H. Topbaş, E.Gülbuğ Erol (Ed.),*Dijital Çağda İletişim Okumaları-I* (ss.33-60)içinde. İstanbul: Hiper Yayın.
- Yücel, D. (2011). *Gelir dağılımı teorileri ve politikaları: Türkiye’de gelir dağılımı yoksulluk sorunu* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

